

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 37

ANDRA KAMMAREN

1965

19—24 november

Debatter m. m.

Fredagen den 19 november

	Sid.
Interpellationer av:	
herr Hermansson ang. principerna för export av krigsmateriel ...	5
herr Mundebo ang. åtgärder för att trygga kreditförsörjningen till bostadsbyggandet.....	6
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Tobé ang. organisation för vidareutbildning av samhällsplanerare på nordisk basis.....	9
herr Börjesson i Falköping ang. signalsäkerhetsanläggningar vid järnvägar.....	9
herr Nordgren ang. sjöräddningstjänsten vid hälsingekusten	9
herr Wiklund ang. visst samråd rörande sexualupplysning m. m....	9
fru Lindekvist ang. förberedelserna för en televerkstad i Skellefteå	9
herr Gustavsson i Alvesta ang. anslag för tidigareläggning av lokaliseringstöd.....	9

Tisdagen den 23 november

Svar på frågor av:	
herr Henrikson ang. tillvaratagandet av svenska medborgares intressen i Rhodesia.....	9
herr Sjöholm ang. boxningssportens skadeverkningar	10
herr Gustavsson i Alvesta ang. åtgärder i fråga om försumliga försörjare.....	12
herr Björk i Göteborg ang. en av flygstabens pressavdelning utarbetad sammanställning över flygkriget i Vietnam.....	12
herr Björk i Göteborg ang. lagstiftning mot diskriminering på grund av ras eller nationalitet.....	13
herr Svenning ang. försäljning av bostadsrättslägenheter på exekutiv auktion.....	14

	Sid.
Svar på frågor av:	
herr Werbro ang. kontrollen av höjdmätarinstrument i flygplan..	15
herr Börjesson i Falköping ang. signalsäkerhetsanläggningar vid järnvägar.....	15
fru Lindekvist ang. förberedelserna för en televerkstad i Skellefteå	17
herr Tobé ang. organisation för vidareutbildning av samhällsplanerare på nordisk basis.....	18
herr Wiklund ang. visst samråd rörande sexualupplysning m. m.	19
Svar på interpellationer av:	
herr Lothigius ang. föreningen av sjön Vättern.....	20
herr Franzén i Träkumla ang. statsanslaget för byggande av vägar på Gotland.....	23
herr Vigelsbo ang. väganläggningar i samband med nedläggningen av Sala—Gysinge—Gävle järnväg.....	24
herr Gustavsson i Alvesta ang. avveckling av dyrortsgraderingen av de statsanställdas löner.....	27
Interpellationer av:	
herr Bohman ang. fördelningen av byggnadskrediter.....	31
herr Gustafsson i Stenkyrka ang. påskyndande av utredningen rörande trafiken mellan Gotland och fastlandet.....	31
Meddelande om enkel fråga av herr Bengtson i Solna ang. avveckling av hyresregleringen i vissa kommuner och orter.....	33

Onsdagen den 24 november

Lag om ändring i kommunal och ecklesiastik indelning, m. m.	34
De frivilliga försvarsorganisationernas arbetsvillkor.....	36
Kronans försäljning av Järnafältet.....	41
Utbyggnad av telekommunikationerna i skärgården.....	41
Överlåtelse av kronan tillhörig mark.....	42
De partiellt arbetsföras pensionsrätt m. m.	43
Sveriges bistånd till utvecklingsländerna.....	44
Olje- och bensinhandelns organisation.....	51
Frivillig tilläggssjukpenning vid barnsbörd för hemarbetande kvinnor, studerande, m. fl.	67
Sjukförsäkringsförmånerna för utlandssvenskar.....	69
Förutsättningarna för en ekonomisk landskapsvård.....	70
Användningen av psykologiska testmetoder inom den statliga verksamheten.....	78
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Nilsson i Bästekille ang. rätten för sjukskriven husmor att utföra arbete i hemmet.....	80

Sid.

Meddelande om enkla frågor av:

herr Johansson i Norrköping ang. extra bostadskvot till kommuner med experimentbyggen.....	80
herr Jonasson ang. principerna för användande av investeringsmedel	80
herr Johansson i Skärstad ang. skyddet för enskilda personer vid vissa förskingringar	80
herr Eriksson i Bäckmora ang. allmänhetens insyn i radions och televisionens programkostnader.....	80

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 24 november

<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 41, ang. lag om ändring i kommunal och ecklesiastik indelning, m. m.	34
— nr 43, ang. lag om ställföreträdare för kommun vid vissa avtalsförhandlingar m. m.	35
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 156, i anledning av riksdagens revisorers berättelse ang. verkställd granskning av statsverket, i vad avser de värnpliktigas fria resor.....	35
— nr 157, ang. de frivilliga försvarsorganisationernas arbetsvillkor.	36
— nr 158, ang. kronans försäljning av Järvafältet.....	41
— nr 159, om utbyggnad av telekommunikationerna i skärgården..	41
— nr 160, om lokal väderlekstjänst för byggnadsindustrien m. fl. näringsgrenar	42
— nr 161, ang. överlåtelse av kronan tillhörig mark	42
— nr 162, ang. de partiellt arbetsföras pensionrätt m. m.	43
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 43, om ändring i kommunalskattelagen, m. m.	44
— nr 46, ang. avskaffande av tullar på varor från u-länderna	44
— nr 47, ang. Sveriges bistånd till utvecklingsländerna	44
— nr 49, om ändrad lydelse av 8 § tulltaxeförordningen, m. m.	51
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 52, ang. olje- och bensinhandelns organisation	51
— nr 53, i anledning av framställning från styrelsen för riksdagsbiblioteket ang. anvisande av ytterligare anslag för bokinköp och bokbindning.....	67
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 71, om frivillig tilläggssjukpenning vid barnsbörd för hemarbetande kvinnor, studerande, m. fl. ..	67
— nr 72, ang. värdebeständig placering av arbetslöshetskassornas fondmedel.....	69
— nr 75, om sjukförsäkringsförmånerna för utlandssvenskar.....	69
— nr 76, om statligt stöd till vård utomlands av kroniskt sjuka	70

	Sid.
<i>Jordbruksutskottets utlåtande nr 25, ang. förutsättningarna för en ekonomisk landskapsvård.....</i>	70
<i>Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 46, ang. användningen av psykologiska testmetoder inom den statliga verksamheten.....</i>	78
— nr 47, ang. glesbygdernas kommunikationsproblem	79
— nr 48, om ersättning av statsmedel för skada som vållats av barn och ungdom i familjevård.....	79

Fredagen den 19 november

Kl. 14.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talman-
nen.

§ 1

Justerades protokollet för den 12 in-
nevarande november.

§ 2

Föredrogs och hänvisades till lagut-
skott Kungl. Maj:ts å bordet vilande pro-
position nr 172, angående den statliga
trafikpolitiken.

§ 3

Föredrogs var för sig följande å bor-
det vilande motioner; och hänvisades
därvid

till statsutskottet motionen nr 944;
och

till konstitutionsutskottet motionen
nr 945.

§ 4

Föredrogs var för sig följande, vid
kammarens nästföregående sammanträ-
de på förmiddagen gjorda men då bord-
lagda interpellationsframställningar,
nämligen av:

herr *Nihlfors*, till herr statsrådet och
chefen för inrikesdepartementet angäen-
de åtgärder för att få till stånd en ef-
fektiv katastrofberedskap, och

herr *Källstad*, till herr statsrådet och
chefen för ecklesiastikdepartementet an-
gående studier i Radiouniversitetets
regi för två betyg i statskunskap.

Kammaren biföll dessa framställ-
ningar.

§ 5

**Interpellation ang. principerna för ex-
port av krigsmateriel**

Ordet lämnades på begäran till

Herr **HERMANSSON** (k), som yttra-
de:

Herr talman! Den svenska krigsmate-
rielexporten har under den senaste ti-
den kritiskt granskats av fredsorgani-
stationer, i press och TV. Den svenska
fredsriksdagen, som arrangerades den
13—14 november i Stockholm av alla
de stora fredsorganisationerna — Kam-
panjen mot atomvapen, Svenska freds-
och skiljedomsföreningen, Svenska
fredskommittén, Svenska världsfreds-
missionen och Världsmedborgarna, an-
tog en motion med krav att exporten
av krigsmateriel från vårt land skulle
förbjudas.

I det omfattande program om freds-
frågorna som den 3 november sändes
i TV ägnades frågan om krigsmateriel-
exporten stor uppmärksamhet. Det erin-
rades där om gällande regler för ut-
försel av krigsmateriel från Sverige en-
ligt 1949 års kungörelse (omtryckt i
SFS 1965:33) samt om de principer som
enligt statsminister Erlanders interpel-
lationssvar i april 1956 ligger till grund
för tillståndsgivningen. Dessa princi-
per innebär att utförsel av krigsmate-
riel icke medges till stater, som för
tillfället är invecklade i akuta interna-
tionella konflikter eller i vilka inbör-
deskrig råder eller där det internatio-
nella eller interna läget är så hotande,
att fara för oroligheter eller krig före-
ligger. I ett interpellationssvar av han-
delsminister Lange i februari 1961
framhölls att vid tillståndsgivningen
hänsyn även måste tagas till omstän-

Interpellation ang. åtgärder för att trygga kreditförsörjningen till bostadsbyggandet
digheterna i varje enskilt fall. Export av skyddsmateriel måste sålunda bedömas mindre restriktivt än utförsel av t. ex. stridsflygplan och krigsfartyg.

I det nämnda TV-programmet upp-gavs att Sverige under de senaste åren exporterat vapen till bl. a. Jugoslavien, Chile, Spanien, Kongo, Venezuela, Brasilien, Argentina, Colombia, Sydafrika, Portugal, Indonesien, Guatemala, England, Japan, Österrike, Indien, Burma, Pakistan, Franska Ekvatorialafrika, Angola, Belgien, Sudan, Mexiko, Etiopien och Tunisien. Några av dessa länder har under de senaste åren varit inblandade i väpnade internationella konflikter. I flera andra finns, såsom påpekades i TV-debatten, gerillarörelser och motståndsrörelser. Den svenska exporten torde ha skett till regeringen i vederbörande land, vilket innebär att man i realiteten tagit parti och furnerat en sida i en konflikt med vapen och inte den andra sidan. I flera fall är det osäkert vilka typer av vapen som exporterats eftersom de fullständiga uppgifterna är sekretessbelagda.

De tidigare uppställda principerna är mycket svåra att tillämpa i en värld där såväl akuta internationella konflikter som hårda inre konflikter förekommer. Det land till vilket vapenexport sker i dag kan i morgon vara ett land, i vilket inbördeskrig utbrutit eller vilket är indraget i en väpnad internationell strid.

Uppgifter om skälen till att svensk export av krigsmateriel över huvud taget upprätthålles under dessa vanskliga förhållanden är mycket varierande. I det nämnda TV-programmet medverkade representanter för såväl vapenindustrien som försvaret och handelsdepartementet, vilket i allmänhet fungerar som tillståndsgivande myndighet. Där uppgavs från vissa håll att de ekonomiska skälen skulle vara avgörande, att man inte skulle få tillräckligt långa serier för att kunna pressa kostnaderna om export icke upprätthölls. Från and-

ra håll angavs tvärtom att de ekonomiska skälen icke var avgörande. Å ena sidan sades att det icke fanns något samband mellan Sveriges säkerhetspolitik och vapenexporten, å andra sidan att export av modern krigsmateriel skapade respekt för vårt lands förmåga att fullfölja den alliansfria utrikespolitiken.

Då det förefaller angeläget att större klarhet skapas i dessa frågor anholder jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet ställa följande frågor:

1. Vilka är skälen till att svensk export av krigsmateriel bedrivs?
2. Vill statsrådet medverka till större offentlighet när det gäller redovisningen av krigsmaterielexporten?
3. Överväger regeringen en omprövning eller precisering av nu gällande principer för export av krigsmateriel, eventuellt så att denna helt stoppas?

Denna anhållan bordlades.

§ 6

Interpellation ang. åtgärder för att trygga kreditförsörjningen till bostadsbyggandet

Ordet lämnades på begäran till

Herr MUNDEBO (fp), som yttrade:

Herr talman! Vårriksdagen beslutade att årets bostadsbyggnadsprogram skulle omfatta 88 000 lägenheter. Detta be-traktades som ett minimiprogram som skulle utvidgas om det fanns möjlighet härtill. Av det totala programmet skulle 15 500 lägenheter tillkomma storstockholmsområdet.

Såvitt nu kan bedömas kan emellertid inte ens detta minimiprogram full-följas i fråga om Storstockholm. Den totala igångsättningen i denna region torde komma att bli avsevärt mindre än man räknade med. Det huvudsakliga skälet till att programmet inte kan full-följas är kreditsvårigheterna. En pro-

Interpellation ang. åtgärder för att trygga kreditförsörjningen till bostadsbyggandet

duktion på cirka 1 000 lägenheter, som eljest varit klar för igångsättning i storstockholmsregionen, torde komma att stoppas på grund av bristen på kapital eller på grund av för sena besked om byggnadskreditiv.

Med hänsyn till den betydande bostadsbristen är detta ett allvarligt problem. Det är angeläget att bostadsbyggnadsprogrammets målsättning kan fullföljas. Statsmakterna måste medverka till att bostadsbyggandet får erforderligt utrymme på kreditmarknaden. Statsmakterna måste genom sin ekonomiska politik skapa garantier för att fattade beslut skall kunna fullföljas. Det är också angeläget att kreditförsörjningen kan ordnas så att besvärande ryckighet i bostadsproduktionen undviks. Denna ryckighet medför bl. a. sämre planering och högre hyror.

Ett anmärkningsvärt inslag i den förda kreditpolitiken är vidare att riksbankens anvisningar till vissa kreditinstitutioner går ut på att samtliga vid viss tidpunkt tillgängliga medel skulle tillföras kooperativa byggherrar, nämligen Svenska riksborgen och HSB. Detta illustrerar ytterligare ryckigheten i bostadspolitiken — jag utgår nämligen från att riksbankens avsikt inte varit att ensidigt gynna vissa företagsformer.

Kreditfrågan är sålunda en huvudfråga inom bostadspolitiken.

Jag anhåller om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet framställa följande fråga:

Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att trygga kreditförsörjningen till bostadsbyggandet?

Denna anhållan bordlades.

§ 7

Till bordläggning anmäldes

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om änd-

ring i kommunal och ecklesiastik indelning, m. m., och

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ställföreträdare för kommun vid vissa avtalsförhandlingar m. m.;

statsutskottets utlåtanden:

nr 156, i anledning av riksdagens år 1964 församlade revisorers berättelse angående statsverket, i vad berättelsen avser de värnpliktigas fria resor, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 157, i anledning av väckt motion angående de frivilliga försvarsorganisationernas arbetsvillkor,

nr 158, i anledning av väckta motioner angående kronans försäljning av Järvafältet,

nr 159, i anledning av väckta motioner om utbyggnad av telekommunikationerna i skärgården,

nr 160, i anledning av väckta motioner om lokal väderlekstjänst för byggnadsindustrien m. fl. näringsgrenar,

nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av kronan tillhörig mark jämte i ämnet väckt motion, och

nr 162, i anledning av väckta motioner angående de partiellt arbetslösa pensionsrätt m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner,

nr 46, i anledning av väckta motioner angående avskaffande av tullar på varor från u-länderna,

nr 47, i anledning av väckta motioner angående Sveriges bistånd till utvecklingsländerna, och

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 8 § tulltaxeförordningen den 13 maj 1960 (nr 391), m. m.;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av motioner angå-

ende olje- och bensinhandelns organisation, och

nr 53, i anledning av framställning från styrelsen för riksdagsbiblioteket angående anvisande av ytterligare anslag för bokinköp och bokbindning;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 71, i anledning av väckta motioner om frivillig tilläggssjukpenning vid barnsbörd för hemarbetande kvinnor, studerande, m. fl.,

nr 72, i anledning av väckta motioner angående värdebeständig placering av arbetslöshetskassornas fondmedel,

nr 75, i anledning av väckta motioner om sjukförsäkringsförmånerna för utlandssvenskar, och

nr 76, i anledning av väckta motioner om statligt stöd till vård utomlands av kroniskt sjuka;

jordbruksutskottets utlåtande nr 25, i anledning av väckta motioner angående förutsättningarna för en ekonomisk landskapsvård; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 46, i anledning av väckta motioner angående användningen av psykologiska testmetoder inom den statliga verksamheten,

nr 47, i anledning av väckta motioner angående glesbygdernas kommunikationsproblem, och

nr 48, i anledning av väckta motioner om ersättning av statsmedel för skada som vållats av barn och ungdom i familjevård.

§ 8

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bevillningsutskottet:

nr 373, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623) jämte i ämnet väckta motioner; samt

från första lagutskottet:

nr 363, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av atomansvarighetslagen den 3 juni 1960 (nr 246); och

nr 364, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om erkännande och verkställighet av vissa utländska domar och beslut angående underhåll till barn, m. m.

§ 9

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 175, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 15 kap. 2 § och 18 kap. 13 § lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, samt

nr 176, med förslag rörande organisation m. m. av förbandssjukvården.

Dessa propositioner bordlades.

§ 10

Till bordläggning anmäldes bankoutskottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan, att till utskottet från delegerade för riksdagens verk inkommit framställning med förslag till sådana bemyndiganden och författningsändringar, m. m., avseende riksdagens verk, som föranleds av statstjänstemannalagens ikraftträdande.

§ 11

Till bordläggning anmäldes talmanskonferensens skrivelse med överlämnande av en från riksdagens organisationsutredning inkommen utredning med vissa förslag rörande effektivisering av riksdagsarbetet.

§ 12

Anmäldes, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr förste vice talmannen:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 161, angående omläggning av utbildningen av sjuksköterskor m. m., motionerna:

nr 946, av herr *Eliasson* i Sundborn
m. fl.,

nr 947, av herr *Hamrin* i Kalmar
m. fl.,

nr 948, av herr *Kellgren* och fru *Sjö-
vall*,

nr 949, av fru *Kristensson* m. fl.,

nr 950, av fru *Sjövall* m. fl., och

nr 951, av herr *Turesson* m. fl.; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposi-
tion nr 168, angående förvärv av ak-
tierna i Svenska Durox aktieföretag,
m. m., motionen nr 952, av herr *Hag-
nell*.

Dessa motioner bordlades.

§ 13

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen till-
ställts sex enkla frågor, nämligen av:

herr *Tobé*, till herr statsrådet och
chefen för ecklesiastikdepartementet
angående organisation för vidareutbild-
ning av samhällsplanerare på nordisk
basis,

herr *Börjesson* i Falköping, till herr

statsrådet och chefen för kommunika-
tionsdepartementet angående signalsä-
kerhetsanläggningar vid järnvägar,

herr *Nordgren*, till herr statsrådet
och chefen för kommunikationsdeparte-
mentet angående sjöräddningstjänsten
vid hälsingekusten,

herr *Wiklund*, till herr statsrådet och
chefen för ecklesiastikdepartementet an-
gående visst samråd rörande sexual-
upplysning m. m.,

fru *Lindekvist*, till herr statsrådet och
chefen för kommunikationsdepartemen-
tet angående förberedelserna för en te-
leverkstad i Skellefteå, och

herr *Gustavsson* i Alvesta, till herr
statsrådet och chefen för inrikesdeparte-
mentet angående anslag för tidigare-
läggning av lokaliseringssöd.

§ 14

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 14.05.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 23 november

Kl. 15.30

§ 1

Svar på fråga ang. tillvaratagandet av
svenska medborgares intressen i Rho-
desia

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet PALME, som yttrade:

Herr talman! Herr Henrikson har
frågat utrikesministern vilka åtgärder
Sverige har vidtagit för att tillvarata
svenska medborgares intressen i Rho-
desia. Till svar härpå vill jag meddela
följande.

Antalet svenskar i Rhodesia uppgår
för dagen till 145, varav 83 vuxna och
62 barn. Av dessa är de flesta missio-
närer, stationerade i den södra delen
av landet. Genom legationen i Pretoria
står utrikesdepartementet i fortlöpande
kontakt med förutvarande svenske kon-
suln i Salisbury, Sven Bouvin, som lo-
vat att personligen bistå eventuellt
hjälpbehövande landsmän. I ett tele-
gram har Bouvin meddelat att samtliga
svenskar i Rhodesia befinner sig väl.

Regeringens beslut att inte erkänna
den rhodesiska statsbildningen samt att

Svar på fråga ang. boxningssportens skadeverkningar

indraga det svenska konsulatet i Salisbury innebär att Sverige saknar officiella förbindelser med Rhodesia och därför inte har några formella möjligheter att gentemot lokala myndigheter tillvarata svenska medborgares intressen. Även om förhållandena där för närvarande synes vara sådana att något bistånd inte är aktuellt, står utrikesdepartementet i ständig kontakt med organisationer och företag som har personal i Rhodesia.

Vidare anförde

Herr **HENRIKSON** (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Palme för svaret på min fråga.

Ian Smiths självständighetsförklaring innebär naturligtvis i första hand ett problem för Rhodesias befolkning, och då särskilt för dess färgade del. Man har anledning att djupt beklaga den vita regimens halstarrighet och oförnuft.

För svenska medborgare som har sin verksamhet förlagd till Rhodesia — missionärer, tekniker, affärsmän och andra — innebär naturligtvis den uppkomna situationen både risker och problem. Möjligheterna till fortlöpande och ostörda kontakter har på ett avgörande sätt rubbats. All den hjälp som kan ges från Sveriges sida är därför ytterst värdefull.

Självfallet innebär inte min fråga någon kritik av regeringens åtgärder i detta sammanhang. Tvärtom uppskattar jag i hög grad den snabbhet, varmed regeringen handlade då det gällde att avbryta de diplomatiska förbindelserna med Rhodesia. Denna handlingslinje har under gårdagen fullföljts genom regeringens beslut att även bryta handelsförbindelserna och därmed efterkomma säkerhetsrådets rekommendationer till FN:s medlemsstater.

Slutligen vill jag understryka det angelägna i att regeringen så gott det sig

göra låter tillvaratar svenska medborgares intresse. I svaret har statsrådet Palme angivit vissa av de möjligheter regeringen även i det nya läget har för att lösa dessa problem.

Jag ber ännu en gång att få tacka statsrådet Palme för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2

Svar på fråga ang. boxningssportens skadeverkningar

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **ASPLING**, som yttrade:

Herr talman! Herr Sjöholm har frågat vilka åtgärder inrikesministern ämnar vidta i anledning av det betänkande om boxningssportens skadeverkningar som lades fram 1961 samt de remissyttranden som härefter avgavs över betänkandet.

Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Betänkandet och yttrandena däröver har i februari 1964 för beaktande överlämnats till de svenska ledamöterna i den samnordiska arbetsgrupp som tillsatts på rekommendation av Nordiska rådet vid dess elfte session för att företa en gemensam undersökning av boxningens skadeverkningar.

Enligt uppgift från de svenska ledamöterna hoppas arbetsgruppen kunna slutföra sitt uppdrag under nästa år.

Vidare anförde:

Herr **SJÖHOLM** (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Aspling för svaret, som genom tillfälligheternas spel har kommit att avlämnas i nära anslutning till en ny seans i den stora dårskapens och den blodiga brutalitetens tecken. Frågans kulturella och allmänmänskliga

Svar på fråga ang. boxningssportens skadeverkningar

angelägenhetsgrad framhävdes av vad som hände i Las Vegas i natt.

Jag vet att frågan har överlämnats till Nordiska rådet, men där har man inte gjort sig någon överdriven brådska; man har haft ett sammanträde 1965 och skall enligt uppgift ha ett sammanträde 1966; utredningen här i Sverige gjordes ju redan 1959. Denna fördröjning är beklaglig. Man kan kanske här tillämpa det gamla talesättet att medan gräset gror dör kon. Detta dröjsmål för i detta fall med sig att ytterligare ett antal ungdomar kommer att få men för livet. Att det är så framgår mycket tydligt både av själva utredningen och i ännu högre grad av de remissyttranden som en enig medicinsk expertis lämnat.

För ungefär fjorton dagar sedan höll man på att slå ihjäl en dansk landslagsboxare här i Stockholm; han slogs medvetslös och fick tas in på sjukhus. Detta hände — vilket jag är säker på att statsrådet till skillnad från många ledamöter av denna kammare förstår — inte på grund av någon olyckshändelse eller något regelbrott utan på grund av regelrätt utövad boxning. Detta är i ett kulturland skrämmande och kusligt, och jag tycker inte att vi har rätt att passivt åse detta. Det hade därför varit tillfredsställande om socialministern velat ta ad notam de rekommendationer som givits i de avgivna remissvaren. De går bl. a. ut på att man skulle åstadkomma en bättre medicinsk kontroll av boxarna, man skulle kunna förbjuda slag mot huvudet, och man skulle kunna förbjuda offentliga tävlingar. Jag skulle vilja hemställa till socialministern att ta under övervägande om man inte borde göra någonting åt detta i avvaktnen på att utredningen äntligen blir färdig. Låt det bara inte dröja så länge att vi får uppleva en ny dödsmatch i en svensk boxningsring! Det bör inte få gå så långt innan de ansvariga väcks till besinning och aktivitet.

Jag skulle starkt vilja understryka att

passivitet inte konstituerar något alibi i denna ansvarighetsfråga.

Socialministern kanske anser att detta är en liten fråga. Men en fråga om människors liv och hälsa kan och får aldrig vara en liten fråga; det måste alltid stå högt på föredragningslistan.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **ASPLING**:

Herr talman! Denna fråga är på sitt sätt både liten och stor. De människor som skadas vid boxningsutövning är individer, och livshotande eller på annat sätt farliga skador skall naturligtvis så långt som möjligt undvikas. Jag skall inte — trots matchen i Las Vegas i natt — ge mig in på någon diskussion om boxningssporten i hela dess vidd; en sådan skulle annars ha sitt intresse i detta sammanhang.

Jag begärde ordet för att understryka att Nordiska rådet när det 1963 tog upp denna fråga fann, att den på sitt sätt var lika aktuell i alla de nordiska länderna. Nordiska rådets juridiska utskott ansåg, att de problem som sammanhänge med boxningssporten borde underkastas en mera omfattande undersökning på just nordisk basis, innan man tog ställning till frågan om ett ingripande från samhällets sida. Just sådant som herr Sjöholm nämnde — att en dansk medborgare hade kommit till skada under en boxningsmatch i Sverige — understryker det önskvärda i att man får fram nordiska riktlinjer på detta område. Man bör under sådana förhållanden avvakta de resultat utredningen kan komma till.

Herr **SJÖHOLM** (fp):

Herr talman! Det gläder mig att socialministern har denna positiva inställning och är medveten om de stora faror som föreligger. Borde man då inte för att skydda dessa människor i avvaktnen på utredningen kunna vidta vissa åtgärder här i landet?

Härmed var överläggningen slutad.

Svar på fråga ang. en av flygstabens pressavdelning utarbetad sammanställning över flygkriget i Vietnam

§ 3

Svar på fråga ang. åtgärder i fråga om försumliga försörjare

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Gustavsson i Alvesta har ställt följande fråga: Vilka har verkningarna varit av de ändringar i socialhjälp- och barnavårdslagarna, vad avser försumliga försörjare, som genomfördes den 1 juli 1964 och vilka åtgärder har vidtagits i anledning av riksdagens skrivelse våren 1964 angående behovet av utredning och ytterligare åtgärder i fråga om försumliga försörjare?

Borttagandet av bestämmelserna om arbetsföreläggande för försumliga försörjare motiverades av att de var oförenliga med kraven på rättssäkerhet. Jag uttalade vid riksdagsbehandlingen den förmodan, att det var bristen på rättssäkerhet i förfarandet som gjort arbetsföreläggandet användbart som påtryckningsmedel för att få ut underhållsbidrag. Enligt den uppfattning jag då gav uttryck åt och alltjämt har bör indrivningen av fordringar på underhållsbidrag — som i största utsträckning är samhällets regressfordringar på grund av utgivna bidragsförskott — inte utrustas med några speciella tvångsmedel utöver dem som det exekutiva förfarandet innebär.

Det är drygt ett år sedan arbetsföreläggandet avskaffades. Det torde vara för tidigt att grunda någon uppfattning på de begränsade erfarenheter man kunnat få hittills.

Riksdagens skrivelse om behovet av ytterligare utredning och åtgärder överlämnades till lagberedningen för att tas i beaktande i samband med reformarbetet på utsökningsrättens område. Lagberedningen har lagt fram förslag till effektivare regler om utmätning av

lön och om införsel, som nu är föremål för prövning i justitiedepartementet.

Vidare anförde

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Aspling för svaret på min fråga.

När vi behandlade detta ärende vid riksdagen 1964 föregicks beslutet av en ganska livlig debatt. Andra lagutskottet, som hade förberett ärendet, uttalade i sitt utlåtande, att det när det gäller bidrag av detta slag kunde vara motiverat att särskilda påtryckningsmedel användes mot försumliga försörjare. Utskottet sade vidare att det inte minst från moralisk synpunkt var ett samhällligt intresse att de underhållsskyldiga verkligen försökte fullgöra sina förpliktelser. Dessa i sammanhanget mycket väsentliga synpunkter understöks också i hög grad i debatterna här i kammaren.

Nu säger statsrådet att det är för tidigt att grunda någon uppfattning på de begränsade erfarenheter man hittills kunnat få. Det är möjligt att det är riktigt. Men jag tror att många ledamöter i socialnämnderna anser, att den nya lagen inte medfört någon positiv förändring.

Jag förutsätter att vi så småningom får förslaget om effektivare regler om utmätning och om införsel i lön och att det förslaget så långt det är möjligt överensstämmer med de intentioner andra lagutskottet och riksdagen hade vid sin behandling av denna fråga.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på fråga ang. en av flygstabens pressavdelning utarbetad sammanställning över flygkriget i Vietnam

Ordet lämnades på begäran till

Svar på fråga ang. lagstiftning mot diskriminering på grund av ras eller nationalitet

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Björk i Göteborg har frågat mig om jag anser att den sammanställning över flygkriget i Vietnam, som flygstabens pressavdelning tillställt pressen, fyller rimliga krav i fråga om källkritik och omdömesförmåga och om jag anser att en publicitetsverksamhet av detta slag kan gagna försvarets och flygvapnets intressen?

Som svar på herr Björks frågor måste jag svara nej.

Vidare anförde

Herr BJÖRK i Göteborg (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för hans militäriskt kärnfulla och kortfattade svar.

Hans kritiska inställning verkar mycket välgrundad mot bakgrunden av att man i denna sammanställning läser tvärsäkra påståenden om att vissa flygplanstyper har visat sig mycket effektiva, att inga förluster förekommit vid vissa typer av anfall, att vissa verkansresultat varit rimliga o. s. v. — allt utan en kritisk prövning av källorna. Här påstås också att möjligheterna för Vietcong att få underhåll från Nordvietnam reducerats avsevärt och att de väntade offensiverna av Vietcong omöjliggjorts, påståenden som verkar särskilt diskutabla mot bakgrund av de senaste dagarnas pressuppgifter om det militära läget i Sydvietnam. Särskilt betänkligt är naturligtvis också att flygstaben diskuterar effekten av olika anfallstyper utan att antyda vilka risker de kan tänkas innebära för civilbefolkningen, för äldre, kvinnor och barn.

De vaga uttalandena om lärdomar för Sveriges del måste väcka undran, vare sig vederbörande tänker sig att vi kan utsättas för Vietnams öde eller att vi skulle uppträda på samma sätt som För-
enta staterna i Vietnam. Båda alternativen öppnar i sanning skrämmande per-

spektiv. Jag är övertygad om att försvarsministern läser utredningar från staberna med kritiska ögon, och vad som nu inträffat kan ge honom anledning att ytterligare skärpa kritiken. Självfallet har inte heller publiceringen gagnat flygvapnets sak i den svenska försvarsdebatten, om nu det skulle ha varit avsikten.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5**Svar på fråga ang. lagstiftning mot diskriminering på grund av ras eller nationalitet**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Björk i Göteborg har frågat mig, när jag beräknar att kunna lägga fram förslag till lagstiftning ägnad att motverka diskriminering grundad på ras eller nationalitet i samband med besök på offentliga lokaler och vid uthyrning av rum.

Mitt svar på frågan är, att detta lagstiftningsärende skall behandlas med all den skyndsamhet som är möjlig med hänsyn till andra inom justitiedepartementet föreliggande lagstiftningsuppgifter av motsvarande angelägenhetsgrad.

Vidare anförde

Herr BJÖRK i Göteborg (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret. Det är nu bortåt ett år sedan som statsrådet i samband med ett olyckligt formulerat JO-uttalande meddelade att han hade sin uppmärksamhet riktad på problemet. Det kan ju tänkas att det beskedet avhöll en eller annan ledamot av kammaren från att motionera i ämnet till årets riksdag.

Svar på fråga ang. försäljning av bostadsrättslägenheter på exekutiv auktion

Jag vill nu vädja till justitieministern att ge hög prioritet åt frågan i det fortsatta lagstiftningsarbetet. Kammaren har nyligen orienterats om vilka utomordentligt svåra problem som en oreglerad invandring till vårt land kunde medföra. Men också en reglerad invandring kan väntas innebära åtskilliga påfrestningar, både ekonomiska och psykologiska. Det blir inte bara fråga om att anpassa utlännarna till Sverige och svenska förhållanden utan också om att anpassa svenskarna till utlännarna. Riskerna för en diskriminering i det sammanhanget kan inte bortresoneras. Här är det angeläget att så långt möjligt skapa garantier för likvärdig behandling och för den enskildes rätt, även om han till språk, ursprung eller hudfärg skiljer sig från oss andra. Det har också en moralisk betydelse för oss själva och för Sveriges internationella anseende att vi inte tillåter utbredning av diskriminerande handlingssätt. Man kan inte säga att detta enbart är en uppfostringsfråga. Både Förenta staterna och England, som givetvis har större problem än vi, har drivits att tillgripa lagstiftning på detta område. Jag inbillar mig också att en lagstiftning i detta speciella fall kan vara ägnad att underbygga och stärka moraliska normer, som har blivit alltmer nödvändiga i en värld, där man accepterat principen om rasernas och nationernas jämlikhet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på fråga ang. försäljning av bostadsrättslägenheter på exekutiv auktion

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Svenning har frågat mig om man kan vänta en skärpt lagstiftning i fråga om försäljning av

bostadsrättslägenheter på exekutiv auktion. Som svar får jag anföra följande.

Den s. k. bostadsrättskontrollagen medger priskontroll på vissa förvärv av bostadsrätt, dock inte förvärv på exekutiv auktion. Riksdagen hade i våras att ta ställning till motionsyrkanden om en utvidgning av kontrollen till att omfatta också exekutiva förvärv. Dessa yrkanden avslogs av riksdagen under hänvisning till att frågan omfattas av bostadsrättskommitténs uppdrag. Kommittén skall också pröva frågan om utmätningsfrihet för bostadsrätt. Kommittén har enligt vad jag har inhämtat ännu bara preliminärt diskuterat dessa problem. Det är därför för tidigt att nu säga något om hur lagstiftningen slutligen kan komma att utformas.

Vidare anförde

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr justitieministern för svaret på min fråga.

Riksdagens tredje lagutskott, som vid ett par tillfällen haft möjlighet att diskutera bostadsrättskontrollagen bl. a. i fråga om förvärv av bostadsrätt på exekutiv auktion, framhöll i sitt utlåtande nr 26 år 1965 vid behandling av en motion om ändring av bostadsrättskontrollagen, att det delade motionärernas uppfattning att möjligheter till undantag beträffande förvärv av bostadsrätt, som skett på exekutiv auktion, borde förhindras.

Utskottet framhöll dock att det föreliggande spörsmålet enligt vad man erfarit skall prövas av bostadsrättskommittén, som har i uppdrag att överse bostadsrättslagstiftningen. Utskottet ville därför inte nu föreslå någon riksdagens åtgärd.

Anledningen till att jag på nytt tar upp frågan är att ett flertal bostadsrättslägenheter på senare tid har sålts på exekutiv auktion. Bl. a. kan nämnas fem fall i Malmö och två i Stockholm, var-

Svar på fråga ang. kontrollen av höjdmätarinstrument i flygplan — Svar på fråga ang. signalsäkerhetsanläggningar vid järnvägar

vid högst uppseendeväckande försäljningssummor har förekommit.

Undantagsbestämmelserna har utnyttjats för att kringgå den föreskrivna prisregleringen, vilket sker förmånligast och lättast med tillämpning av nuvarande laga förfarande i fråga om exekutiv auktion.

Om man inte kan åstadkomma en skärpt lagstiftning på detta område, kommer det troligen att bli allt vanligare att bostadsrättslägenheter säljes på exekutiv auktion. Man kan också befara att det tillämpas ett visst system för att få till stånd sådana auktioner och att denna för närvarande legala väg att få ut oskäligen låga priser alltmer skall komma till användning.

Riksdagen har med tanke på de aktuella fallen inga skäl att i lagstiftningen underlätta möjligheterna till upptrissande av lägenhetsvärdena. Det är därför, herr justitieminister, som det skulle vara angeläget att snarast få till stånd en lösning, vilken möjliggör att bostadsrättskontrollens prisbegränsning kan utsträckas att gälla även vid exekutiva auktioner.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på fråga ang. kontrollen av höjdmätarinstrument i flygplan

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND, som yttrade:

Herr talman! Herr Werbro har frågat mig om man kan förvänta sig att jag kommer att vidtaga åtgärder för att erbjuda en bättre kontroll av höjdmätare i flygplan inom den civila luftfarten.

Under senare tid har vid luftfartsinspektionens undersökningar av felaktiga höjdmätare konstaterats utmattningsbrott i balansviktsfjädrar i höjdmätare som varit monterade i småflyg-

plan. I anledning härav hade jag den 26 oktober en särskild överläggning med chefen för luftfartsinspektionen rörande åtgärder för en bättre kontroll av höjdmätare. Jag framförde därvid det angelägna i att förebygga utmattningsbrott bl. a. genom utbyte av balansviktsfjädrarna efter viss tidsperiod. Inom luftfartsinspektionen är hela denna fråga f. n. föremål för närmare undersökningar och överväganden.

Vidare anförde

Herr **WERBRO** (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för svaret på min fråga.

Jag vill också med tacksamhet notera de åtgärder som vidtagits på detta område. Dessutom vill jag framhålla, att det i luftfartsinspektionens 19 § finns stadganden om att besiktning av radioutrustning i flygplan skall ske i samråd med televerket.

Det har alltså klart fastslagits att denna utrustning skall ägnas särskild uppmärksamhet utöver den rutinmässiga kontroll, som företages vid flygplanens översyn. Det torde därför föreligga motsvarande behov av bestämmelser när det gäller höjdmätare, då dessa i lika stor utsträckning som radioutrustningen tillhör de mest ömtåliga anläggningarna i ett flygplan.

Med hänsyn till den senaste tidens pressdebatt tror jag att det är av stor betydelse att det görs klart för allmänheten och inte minst för resenärerna inom inrikesflyget, att allt göres för att få en bättre kontroll av höjdmätarinstrumenten.

Jag ber än en gång få tacka herr statsrådet för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Svar på fråga ang. signalsäkerhetsanläggningar vid järnvägar

Ordet lämnades på begäran till

Svar på fråga ang. signalsäkerhetsanläggningar vid järnvägar

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND, som yttrade:

Herr talman! Herr Börjesson i Falköping har frågat mig om jag vill lämna en redogörelse för utvecklingsarbetet med signalsäkerhetsanläggningar vid järnvägarna särskilt beträffande s. k. automatiskt tågstopp.

I slutet av 1940-talet utarbetades en plan över den framtida utbyggnaden av växel- och signalsäkerhetsanläggningar vid SJ. Den signaltekniska utvecklingen i Europa karaktäriserades vid denna tid av en övergång från mekaniska och elektromekaniska konstruktioner till helelektriska reläställverk. Denna nya teknik gav järnvägarna stora möjligheter att öka säkerheten och beräknades också ge stora rationaliseringsvinster men förutsågs samtidigt bli kapitalkrävande. Det var därför angeläget att klarlägga inom vilket område resurserna, såväl de personella som de ekonomiska, skulle sättas in.

En analys av olycksstatistiken för att utröna vilka onormala händelser som kunde elimineras med hjälp av säkerhetsanordningar gav bl. a. vid handen att av de onormala händelser, vilka kunnat förebyggas med signalanordningar, 72 procent kunde elimineras med fullständiga signalsäkerhetsanläggningar på stationerna, 11 procent genom införande av automatisk linjeblockering och 2 procent genom införande av automatiskt tågstopp.

Det med anledning härav uppgjorda arbetsprogrammet omfattade fullständiga säkerhetsanläggningar på stationerna jämte automatisk linjeblockering och koncentration av utbyggnaden till huvudlinjerna.

Efter ett par års utvecklingsarbete kom anläggningsverksamheten i gång i början av 1950-talet och SJ har t. o. m. september månad i år tagit i bruk 320 st. nya reläställverk och 2 177 km linjeblockering. SJ dubbelspår är numera helt utrustade med moderna reläställ-

verk och linjeblockering. Vidare kan nämnas att i oktober i år fjärrblockering togs i bruk på sträckorna Göteborg—Halmstad och Gällivare—Boden. Nya signalställverk kommer att tas i bruk på Stockholms central och i Norrköping i nästa månad. Innevarande budgetår beräknas 20 milj. kr investeras i signalsäkerhetsanläggningar.

Vad gäller frågan om automatiskt tågstopp eller automatisk övervakning av tågens hastighet kan jag hänvisa till mitt svar den 26 februari i år i denna kammar på bl. a. en interpellation av herr Börjesson i Falköping. Jag meddelade då att den expertgrupp inom internationella järnvägsunionen, som utreder denna fråga, kunde väntas avge slutrapport under våren 1966. Sedan expertgruppen framlagt förslag till alternativa lösningar väntas internationella järnvägsunionen rekommendera de lösningar som bäst anses motsvara järnvägarnas behov.

Vidare anförde

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för hans utförliga redogörelse för utvecklingsarbetet med signalsäkerhetsanläggningarna vid järnvägarna.

Jag är medveten om att arbetet med signalsäkerhetsanordningarna kräver en ständigt fortgående teknisk forskning speciellt när det gäller det s. k. automatiska tågstoppet, vilket är ett i allra högsta grad tekniskt komplicerat problem.

Trots att jag är medveten om de stora svårigheter som föreligger när det gäller att rent tekniskt lösa problemet med automatiskt tågstopp, vill jag ifrågasätta om det inte gått alltför lång tid sedan man satte i gång med den tekniska planeringen för automatiskt tågstopp.

Det kanske kan intressera kammarens

Svar på fråga ang. förberedelserna för en televerkstad i Skellefteå

ledamöter och även statsrådet Skoglund att höra ett citat ur SJ:s egen publikation av år 1943, där man säger så här: »Försök med s. k. automatiskt tågstopp har igångsatts under året. Anläggningen består av en elektromagnetisk apparat, som står i sådant beroende av en signal, att den, när signalen visar stopp och tåg passerar, påverkar en anordning på loket, så att bromsarna sättas i funktion och strömmen fränkopplas.»

Det var 1943 man skrev så, och nu är vi vid slutet av år 1965. Nog har allmänheten rätt att fordra att åtminstone de med snabba tåg tätt trafikerade huvudlinjerna utrustas med automatiskt tågstopp. Även om enligt svaret endast två procent av alla olyckor skulle elimineras genom införandet av automatiskt tågstopp, vill jag ändå framhålla att dessa procent är två procent för mycket.

Jag är också medveten om att införandet av s. k. automatiskt tågstopp och andra nödvändiga förbättringar i trafiksäkerheten på järnvägarna kommer att kosta mycket pengar, men det får enligt min mening inte bedömas som en ekonomisk avvägningsfråga. Här är det större värden som står på spel. SJ har sedan flera år tillbaka satsat hårt på att förbättra sin tågservice i olika avseenden för att förmå så många människor som möjligt att på sina resor använda sig av tåget. SJ påtar sig därmed ett mycket tungt ansvar om man ej samtidigt ser till att dessa resenärers liv skyddas med bästa möjliga till buds stående säkerhetsanordningar.

Således borde svenska folket kunna ha rätt att fordra att SJ inom de närmaste åren inför automatiskt tågstopp på alla huvudlinjer samt att dessa arbeten bedrivs med absolut förtursrätt.

Av redogörelsen framgick, herr talman, att en internationell expertgrupp håller på med problemet med automatiskt tågstopp. Expertgruppen som har hand om utredningen väntas under lopp-

pet av 1966 framlägga slutförslag, och då anser jag att man inom statens järnvägar bör vara beredd att snabbt påbörja installationen av dessa säkerhetsanordningar, så att åtminstone huvudlinjerna inom de närmaste åren blir utrustade med automatiskt tågstopp.

Herr talman! Jag ber än en gång att få tacka för den redogörelse som lämnats. Samtidigt vill jag, då jag erfarit att det är sista gången jag har tillfälle att ställa en fråga till statsrådet Skoglund i hans egenskap av statsråd och chef för kommunikationsdepartementet, tacka för alla de gånger jag fått tillfälle att rikta frågor och interpellationer till honom. Jag vill därmed med tacksamhet konstatera att han alltid har varit beredvillig att gå i svaromål och visat prov på en god vilja.

Tack!

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Herr talmannen meddelade, att herr Nordgrens fråga angående sjöräddningstjänsten vid hälsingekusten icke komme att besvaras vid dagens sammanträde.

§ 10

Svar på fråga ang. förberedelserna för en televerkstad i Skellefteå

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND, som yttrade:

Herr talman! Fru Lindekvist har frågat mig, hur långt förberedelserna för den nya televerkstaden i Skellefteå fortskridit.

I enlighet med förslag i en i våras given proposition har riksdagen beslutat om utbyggnad av televerkets verkstadsrörelse genom anläggning av två nya verkstäder i Skellefteå och Kristinehamn. Verkstäderna skall dimensio-

Svar på fråga ang. organisation för vidareutbildning av samhällsplanerare på nordisk basis

neras vardera för en personal om 250 man och drivas av ett för ändamålet bildat aktiebolag under televerket. Erforderlig tid för projektering och uppförande av anläggningarna har — som framgår av propositionen — beräknats till tre år.

Åtgärder har vidtagits för att snarast genomföra den sålunda beslutade utbyggnaden. Förslag till bolagsordning för det nya verkstadsaktiebolaget har redan godkänts av Kungl. Maj:t, och detta kan — sedan konstituerande stämma hållits och erforderlig registrering skett — förutses vara färdigbildat i början av nästa år.

Planeringsarbetet har bedrivits i enlighet med en inom televerket uppgjord arbets- och tidsplan. Redan under juni månad i år har diskussioner inletts med företrädare för Skellefteå stad om förvärv av lämplig tomtmark för den där planerade verkstadsanläggningen. I anslutning härtill har genom den anlitate arkitektkonsulten skissförslag utarbetats för bedömning av hur olika alternativt framförda tomtförslag ställer sig från synpunkten av en lämplig disposition av anläggningen. Efter det att preliminär överenskommelse träffats om tomtförvärvet, har under september månad i år den egentliga projekteringen av verkstadslokalerna påbörjats. Denna bedrivs med sikte på att ha entreprenadhandlingar färdiga i juni månad nästa år. Efter avslutat anbudsörfarande beräknas byggnadsarbetena kunna starta i oktober. Ungefär ett år senare, d. v. s. under oktober—november 1967, förutsätts verkstadslokalerna stå färdiga, varefter verkstadsinredning och maskininstallationer vidtar.

Föreliggande uppgifter innebär, att verkstaden i Skellefteå bör kunna tas i drift strax efter årsskiftet 1967/68 och att därmed den uppgjorda tidsplanen väl bör kunna hållas.

Vidare anförde

Fru LINDEKVIST (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för svaret på min fråga om televerkstaden i Skellefteå.

Det gläder mig, och framdeles också de berörda kommunalmännen i min hemstad, att arbetet på televerkstaden är i gång och att denna, efter svaret att döma, skall kunna byggas och vara i drift inom i propositionen beräknad tid.

Jag ber än en gång att få tacka för svaret!

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11

Svar på fråga ang. organisation för vidareutbildning av samhällsplanerare på nordisk basis

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Tobé har frågat, om jag har för avsikt att inom nära förestående tid framlägga förslag om organisation för vidareutbildning av samhällsplanerare på nordisk basis i enlighet med rekommendation från Nordiska rådet.

Spörsmålet har utretts av en särskild nordisk åttamannakommitté och där efter upptagits till behandling inom Nordiska kulturkommissionen. Norge är utsett till koordinerande land. För närvarande diskuteras möjligheterna att organisera en försökskurs i ämnet.

Vidare anförde:

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Först ber jag att få framföra mitt tack till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för svaret på min fråga. Den var föranledd av att de, som är speciellt intresserade av dessa frågor i vårt land, har den

Svar på fråga ang. visst samråd rörande sexualupplysning m. m.

uppfattningen eller i varje fall har fått den känslan att det nu är Sverige som skall göra någonting i detta avseende. När medlemsförslaget 1962 väcktes i Nordiska rådet blev Norge koordinerande land, men sedan har ett utredningsarbete ägt rum med representanter för de fyra nordiska länderna. De har kommit till ett enhälligt förslag om att förlägga en institution till Stockholm, och de har också utarbetat ett förslag om hur en sådan institution skall vara beskaffad.

Detta förslag behandlades vid Nordiska rådets session i Stockholm i februari 1964. Kulturutskottet skrev då i sitt förslag nr 13 bl. a.: »Utskottet konstaterar, att denna sak kommit väl i gång och föreslår, att rådet lägger meddelandena till handlingarna i avvaktan på nya meddelandena i spørsmålet till nästa ordinarie session.»

Därefter hände det, att ecklesiastikdepartementet skickade ut förslaget till ett flertal remissorgan. Det avgavs i varje fall mer än tjugofem yttranden. Remisstiden utgick den 1 januari 1965, och vi har nu under hela 1965 gått och väntat på att ytterligare något skulle hända i frågan. Dessutom har byggnadsstyrelsen i sitt remissvar på U 63 föreslagit att frågan om samnordisk vidareutbildning av samhällsplanerare skall tas upp i samband med vidare förslag om utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet.

Därför tror jag att det råder en viss oklarhet på denna punkt. Jag tror inte att norrmännen själva anser att bollen ligger hos dem nu, utan det får nog anses att den ligger hos de svenska myndigheterna.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Den utredning som herr Tobé anspelar på har ju nys behandlats av nordiska kulturkommissionen, som kommit fram till att man här skall sätta i gång en försökskurs, vilken kan

komma att förläggas till Stockholm eller någon annanstans. Det innebär emellertid att Norge fortfarande är koordinerande land och att det i första hand kommer an på Norge att föreslå var kursen skall hållas. Det är så i alla nordiska samarbetsfrågor, att ett koordinerande land följer frågan ända till dess att den »kommit i land».

Härmed var överläggningen slutad.

§ 12

Svar på fråga ang. visst samråd rörande sexualupplysning m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Wiklund har frågat om jag avser att meddela anvisningar (t. ex. i form av tilläggsdirektiv) om närmare samråd mellan 1964 års sakkunniga för utredning rörande sexualupplysningen och den i våras tillkallade utredningen rörande abortfrågan och med denna sammanhängande spørsmål.

Svaret på frågan är nej, men jag vill i sakfrågan dock upplysa om att samråd redan äger rum mellan de två utredningarna.

Vidare anförde

Herr WIKLUND (fp):

Herr talman! Huvudsakligen två åtgärder kan vidtagas från samhällets sida för att minska behovet av abort, när en abortsituation uppstått, respektive att förebygga att sådana situationer uppkommer. Att det är önskvärt att göra vad som är möjligt för att begränsa behovet av aborter, tror jag nästan alla anser som inte kallt räknar med abort som den kanske främsta lösningen på detta problem i stort och i det enskilda fallet.

Båda typerna av samhällsåtgärder har länge prövats, men enligt vad på områ-

Svar på interpellation ang. föreningen av sjön Vättern

det verksamma läkare upplyst är tydligen verksamheten för att realisera dessa åtgärder av alldeles för ringa omfattning och den bedrives också med otillräcklig effektivitet. Den ena typen av åtgärder är sociala och ekonomiska åtgärder till stöd åt kvinnor i abortsituation. Den andra är sexualupplysning genom samhällets försorg.

Läkarspecialisterna på en nyligen hållna expertkonferens uttalade att det alltså finns stora brister i kunskapen om sexuella frågor och att redan därför en del abortsituationer uppkommer, som med bättre kunskap sannolikt inte skulle behöva förekomma. Märkligt nog gäller detta i viss mån även bland mögnare ungdom med god skolunderbyggnad.

I direktiven för den i våras tillsatta utredningen rörande revision av abortlagstiftningen står i sista satsen, att en effektivisering bör eftersträvas »av vad som kan göras från samhällets sida för att ge upplysning om graviditetsförbyggande åtgärder».

I kungl. brev den 9 oktober 1964 lämnas uppdrag åt utredningen angående sexualupplysningen att framlägga förslag rörande denna upplysnings omfattning, innehåll och mål. En sådan upplysning måste väl då förutsättas omfatta även de graviditetsförbyggande åtgärderna, särskilt som man i brevet utgår från att medverkan skall lämnas inte bara av skolan utan också av övriga institutioner för fostran och upplysning. Såvitt kan bedömas gäller det alltså inte bara skolans sexualundervisning.

Det förefaller sålunda som om de båda utredningarnas direktiv delvis täcker varandra och att nära samråd därför bör ske mellan dessa. En viss punkt i sexualupplysningsutredningens direktiv torde utgöra särskild anledning till sådant samråd, nämligen följande: »De värderingar, från vilka undervisningen och upplysningsarbetet i sexual- och samlevnadsfrågor skall utgå, bör

sammanfalla med de grunder, på vilka skolans etiska fostran i allmänhet skall byggas.»

I det jag tackar statsrådet Edenman för svaret på min fråga tillåter jag mig uppfatta statsrådets upplysande uttalande i svaret på min fråga om samråd som ett slags sanktion vad beträffar det samråd, som tydligen upptagits. Jag tycker sålunda att svaret är helt tillfredsställande, även om det kanske är vanligt, att man formligen inskriver en anvisning om samråd i direktiven för en utredning, då såsom här är fallet två utredningar har direktiv, som delvis sammanfaller.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 13

Justerades protokollen för den 16 och den 17 innevarande november.

§ 14

Svar på interpellation ang. föreningen av sjön Vättern

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND, som yttrade:

Herr talman! Herr Lothigius har frågat mig om jag har uppmärksammat den starkt ökande föreningen av sjön Vättern och om jag är beredd att ge kammaren en redovisning för de åtgärder som erfordras för att hindra en fortsatt förstörelse av vätternvattnet och för att återställa detsamma i sådant skick att det kan tjäna som dricksvattenreservoar för stora delar av vårt land.

Frågan om skydd av Vättern mot föroreningar har varit aktuell under flera år. Redan år 1957 bildades på initiativ av länsstyrelserna i de fyra län som gränsar till Vättern en arbetsgrupp, kommittén för Vätterns vattenvård, som år 1958 utförde vissa inventeringar av

Svar på interpellation ang. föroreningen av sjön Vättern

ytvattenintag och avloppsutsläpp och sammanställde resultat av tidigare undersökningar rörande Vättern. För att få en bättre uppfattning om sjöns vattenkvalitet utförde därefter statens vatteninspektion i samarbete med kommittén en omfattande undersökning år 1962.

Genom dessa utredningar har klarlagts att vattnet i större delen av sjön icke nämnvärt försämrats sedan 1930-talet utan alltjämt är i stort sett av utmärkt beskaffenhet. I nordligaste delen av sjön förekommer viss kulturpåverkan i form av relativt mätliga syrenedsättningar, av allt att döma härrörande från industriellt avloppsvatten. I Vätterns sydligaste del är förhållandena dock avjort sämre. Här förekommer markerade föroreningar från sjöns sydspets ända upp mot Visingsö. Föroreningarna härrör väsentligen från kommunala avloppsutsläpp från Jönköping och Huskvarna med förorter samt en sulfidfabrik i Jönköping.

Åtskilliga åtgärder har emellertid vidtagits för att förhindra eller minska fortsatt försämring av Vätterns vatten. Vad gäller det mest hotade området i söder har Jönköpings stad beslutat bygga ett avloppsreningsverk för höggradig rening. Igångsättningstillstånd har redan lämnats, och verket beräknas vara färdigt 1967—1968. Till detta reningsverk skall anslutas avlopp också från Norrahammars och Tabergs samhällen. Huskvarna stads avloppsverk för låggradig rening, som betjänar även Jönköpings östra delar och Hakarps kommun, avses att utbyggas för höggradig rening. Även denna utbyggnad väntas bli klar 1967—1968.

Bland ytterligare saneringsåtgärder må nämnas att byggnadsarbeten pågår för att överföra Motala stads avlopp från Vättern till Motala ström. En regional utredning har vidare genomförts rörande samordning av avlopp från Karlsborg och närliggande orter med begagnande av Bottensjön som reci-

pient, varigenom inverkan på Vättern starkt reduceras.

I den på uppdrag av Kungl. Maj:t av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen företagna utredningen om Skånes och Hallands vattenförsörjning, som redovisats i år, har konstaterats att Vättern redan nu har stor betydelse som vattentäkt för södra Sverige och att denna betydelse kommer att öka. Det är därför naturligt och angeläget att åtgärder vidtas för att bevara sjöns nuvarande i stort sett utmärkta vattenkvalitet. Införandet av höggradig biologisk rening av huvudparten av de kommunala avloppsmängder, som tillförs sjön, torde, som framgår av vad jag sagt, inom några år ha kommit till stånd. Detta innebär ett stort framsteg. Kunde därtill, som i både 1962 års undersökning och väg- och vattenbyggnadsstyrelsens utredning föreslås, den konventionella biologiska reningen kompletteras med en reduktion av fosfater och andra s. k. närsalter, skulle kampen för att skydda Vätterns vatten bli ännu mer framgångsrikt.

De ansvariga myndigheterna är väl medvetna om vikten av att kontinuerligt följa utvecklingen av föroreningsgraden i sjön. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har med länsingenjören i Jönköpings län och representanter för Jönköping och Huskvarna diskuterat förutsättningarna att genomföra en utvidgad regional samverkan för ordnande av avloppsförhållandena på längre sikt i trakten kring södra delen av Vättern. Jag räknar med att de statliga myndigheterna efter överläggningar med berörda kommuner och industrier kommer att framlägga förslag till de åtgärder som kan erfordras för att skydda Vättern mot ytterligare nedsmutsning.

Vidare anförde

Herr LOTHIGIUS (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min interpellation. Det finns ett gammalt

Svar på interpellation ang. föreningen av sjön Vättern

ordspråk som säger att det är bättre att stämna i bäcken än i ån. Det var min avsikt med denna interpellation. Jag har inte ställt den utan att ganska väl ha följt de pågående undersökningarna.

Jag har uppmärksammat hur man både från forskningshåll och från kommittén för Vätterns vattenvård med oro följt den tilltagande föreningen av landets utan tvekan förnämsta sjö.

Situationen är ju den att om man når en viss gräns av förorening eller om det, som det på fackspråket heter, sker aminösa förändringar i sjöns kemiska och biologiska omsättningsmönster kan sådana förhållanden uppstå, att — om gränsen är nådd — det nästan är omöjligt att återställa ett vatten i ett ursprungligt eller ett tillfredsställande skick.

Herr statsrådet har i interpellationssvaret sagt att Vättern sedan 1930-talet icke nämnvärt försämrats i större delen utan alltjämt är i stort sett av utmärkt beskaffenhet — undantag är södra Vättern ända upp mot Visingsö och vissa delar av norra Vättern. Detta är en sanning med modifikation.

Situationen är den att vattnet i Vättern har en kort nådatid, innan forskarna räknar med farlig balansrubbing. Visserligen säger man i den sista utredningen att ännu inga tecken finns på något slag av hypolimnisk anaerobi, som är en nödvändig förutsättning för utlösning av en kedjereaktion. Men å andra sidan vet man att det mycket snabbt kan uppstå en sådan kedjereaktion bara den kommer i gång — med en farlig balansrubbing som följd. Märkbara förändringar har skett på fisket dels vad beträffar tillgången på bl. a. röding, dels så till vida att det konstaterats kraftiga slam- och algpåslag på redskapen. Det inger farhågor. Den speciella röding som vi har i Vättern är på väg att försvinna till starkt men för yrkesfiskare, fritidsfiskare och även för våra svenska hushåll.

Vi skall komma ihåg att även om man

kan ordna en höggradig rening för det kommunala och det industriella utsläppet har man inte därmed löst problemet i dess helhet. Den höggradiga reningen hindrar endast cirka hälften av närsaltarna att komma ut i sjön.

Jag anser att statsrådets svar i stort sett är positivt, särskilt när statsrådet säger: »Jag räknar med att de statliga myndigheterna efter överläggningar med berörda kommuner och industrier kommer att framlägga förslag till de åtgärder som kan erfordras för att skydda Vättern mot ytterligare nedsmutsning.» Fullständigt blir det emellertid inte om man inte snarast anger de åtgärder som erfordras för att hindra fortsatt försämring.

En miljon människor, kanske fler, kan framdeles bli beroende av Vättern för sin vattenförsörjning. Därtill kommer yrkesfiskare, fritidsfiskare och friluftsfolk. Det måste alltså vara ett riksintresse att bevaka denna sjö. Härför fordras enligt min mening omedelbart specialdestination av statsmedel som bidrag till sjöns sanering. Det fordras också specialdestination av lånemedel till kommunerna med förtur beträffande arbetstillstånd. Det vore också fullt riktigt att vissa industrier, som har utsläpp i Vättern, får både lånemöjligheter och fördelaktigare avdragsregler för de investeringar som vidtages för att skydda denna sjö.

Men vilka åtgärder som än vidtages för att reducera kommunalt och industriellt utsläpp får man inte tro att man kan underlåta att bedriva en fortsatt forskning. Denna måste tvärtom gå hand i hand med de snabbaste saneringsåtgärder, då det är dessa undersökningar som visar vägen till fortsatta åtgärder. För den forskning som kontinuerligt måste fortsätta bör t. ex. av naturvårdsmedel särskilda anslag kunna ställas till förfogande. Jag tänker då på en utbyggnad av den verksamhet som pågår i bl. a. Mälaren.

Herr talman! Den effektivaste åtgär-

Svar på interpellation ang. statsanslaget för byggande av vägar på Gotland

den vore att över huvud taget inte göra några utsläpp alls, utan avleda föroreningarna i södra Vätternbygden genom en tunnel direkt till havet. I denna tunnel skulle man kunna avleda en mängd industriens och samhällens avloppsvatten ut i havet. Man har schematiskt beräknat kostnaderna för en sådan tunnel till 90—100 miljoner kronor, alltså 100 kronor på var och en som framdeles kan få vatten från denna förnämliga sjö.

Det är min förhoppning, herr statsråd, att den nuvarande kommunikationsministerns relativt positiva svar på ett kraftfullt sätt skall fullföljas av den nye kommunikationsministern. För övrigt har jag ingenting emot att hålla i den blomma som herr Börjesson i Falköping nyss överräckte till kommunikationsministern.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 15

Svar på interpellation ang. statsanslaget för byggande av vägar på Gotland

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**, som yttrade:

Herr talman! Herr Franzén i Träkumla har frågat mig om jag uppmärksammat den för Gotland enligt hans mening ogynnsamma utvecklingen i fråga om fördelningen av anslaget för byggande av vägar samt om jag är beredd att medverka till en mera rättvis fördelning av ifrågavarande anslag för kommande år.

Fördelningen av vägsanlagerna mellan skilda regioner i landet baseras i princip på två huvudfaktorer, nämligen vägarernas tillstånd med avseende på bärighet och geometrisk utformning, och trafikens nuvarande och framtida omfattning.

På grundval härav har den ordinarie vägbyggnadsverksamheten koncentre-

rats dels till de större tätortsregionerna och dels till de viktigare vägarna mellan dessa regioner.

Enligt väg- och vattenbyggnadsstyrelsens kvalitetsgradering har 47 % av de genomgående länsvägarna på Gotland fullgod standard och inte mindre än 71 % godtagbar standard. Omkring 68 % av den övriga väglängden har godtagbar standard. Detta visar, att Gotland har en vägstandard som är betydligt högre än genomsnittet för landet. Av de för näringslivet på Gotland viktigare vägarna, de genomgående länsvägarna, vilka berör samtliga större industrier och alla de fyra färjehamnarna, är 77 % belagda mot 35 % för landet i genomsnitt. Flertalet ingår i det tunga vägnätet och har alltså mycket god bärighet. Man kan således konstatera att vägstandarden på Gotland är god, både absolut sett och i jämförelse med övriga län. I sammanhanget vill jag nämna att de byggnadsföretag som pågick på Gotland vid ingången av år 1965 representerade en sammanlagd byggnadskostnad av 1,1 milj. kr.

Slutligen vill jag framhålla att på Gotland liksom i övrigt standardhöjningar på vägnätet åstadkommes genom olika åtgärder inom vägunderhållets ram. I synnerhet förstärkningsarbetena, som syftar till att öka bärigheten, och beläggningsverksamheten utgör ett värdefullt komplement till vägbyggnadet.

Vidare anförde

Herr **FRANZÉN** i Träkumla (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för svaret på min interpellation.

Statsrådet börjar med påpekandet att vägbyggnadsverksamheten har koncentrerats till de större tätortsregionerna och till viktiga vägar mellan dessa. Det är klart att det gått åt dryga statsmedel till investering på detta område.

Statsrådet sade sedan att klassen på

Svar på interpellation ang. väganläggningar i samband med nedläggningen av Sala—Gysinge—Gävle järnväg

Gotlands vägar är bättre än genomsnittet för landet. Jag kan delvis hålla med statsrådet om detta. De vägar som vi kallar stråkvägar är bra på Gotland, men det finns många vägar som har blivit eftersatta — särskilt i östra delen av Gotland — både i fråga om underhåll och nybyggnad, och det är bygdevägarna.

Anslagen för underhåll av vägarna har ju i rätt stor utsträckning använts för byggandet av vägar, och det är kanske i och för sig bra att man kan överföra medel på det sättet, men underhållet av de mindre vägarna blir då mycket eftersatt. Det är angeläget att vi på Gotland får mer pengar både för byggande och underhåll av vägarna.

Fordringar och påfrestningar på vägarna kommer framdeles att bli större, vilket också statsrådet har framhållit. På grund av den ökade färjtrafiken på Gotland och de allt större bilar och långtradare som därigenom fraktas över blir påfrestningarna på vägarna större och större. I framtiden kommer det också att bli dyrare att bygga vägar på Gotland, därför att det kommer att fordras betydligt starkare underlag än tidigare, då hjultrycket blir större.

Ett annat förhållande, som vi annars är mycket tacksamma för, men som också ökar slitaget på bygdevägarna, är att Gotland årligen får besök av 40 000 till 50 000 bilar från andra delar av landet. Det är alltså fråga om turister som hälsar på oss på Gotland. Det är klart att den flerdubbling av bilparken som äger rum under två—tre månader om året innebär en stor belastning för småvägarna, som turisterna gärna vill köra på, och därför måste underhållet av dessa vägar bli betydligt bättre än hittills.

Jag skulle ha varit mycket tacksammare om kommunikationsministern nu under sina sista dagar som chef för departementet hade lovat mig, eller åtminstone ingett hopp om, att gotlän-

ningarna skall få litet mer pengar för vägändamål. Men jag har förgäves letat efter något sådant i svaret. Vi hoppas ändå att vi så småningom skall få större anslag och därmed bättre möjligheter att såväl bygga som underhålla vägarna.

Jag vill påminna statsrådet om att de gotländska vägmyndigheterna framhållit, och häri instämmer gotlänningarna, att det behöver ombyggas hundra mil vägar. Men de anslag vi nu får till nybyggnad räcker emellertid bara till en mil om året. Med den takten skulle det dröja länge innan vi får det fullgoda vägnät som vi önskar.

Jag hoppas att även den nye kommunikationsministern skall visa samma välvilja för Gotlands övriga frågor som jag gärna vid detta tillfälle vill framföra. Vi gotlänningar kommer i alla fall på olika sätt att påminna om att vi behöver större anslag både för byggande och underhåll av vägarna.

Jag ber att ännu en gång få tacka.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 16

Svar på interpellation ang. väganläggningar i samband med nedläggningen av Sala—Gysinge—Gävle järnväg

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND, som yttrade:

Herr talman! Herr Vigelsbo har frågat mig om jag anser att tidigare vedertagen princip om en bygds rätt till fullgoda vägar som ersättning för nedlagd järnväg alltjämt bör äga tillämpning och, om så är fallet, hur snart de väganläggningar som ställts i utsikt i samband med nedläggningen av Sala—Gysinge—Gävle järnväg kommer till stånd.

Det beslut om trafiknedläggning på järnvägslinjen Sala—Gysinge—Gävle, som fattades i juni 1962, föregicks av

Svar på interpellation ang. väganläggningar i samband med nedläggningen av Sala—Gysinge—Gävle järnväg

beredning och prövning i de former, som sedan slutet av 1950-talet är vedertagna i fråga om nedläggningsärenden och vars huvudprinciper som bekant accepterats i 1963 års riksdagsbeslut om trafikpolitiken. I april 1962 gav jag en närmare redogörelse rörande dessa former i ett svar på en av herr Vigelsbo ställd interpellation, som även den hade anknytning till den nu aktuella järnvägslinjen. Jag framhöll i min redogörelse att beredningen av nedläggningsärenden omfattar bl. a. en noggrann undersökning angående vilka vägupprustningar som påkallas för att möjliggöra att berörda bygder skall kunna tillgodoses med ersättningstrafik.

Jag finner inte anledning till ändring i de principer som statsmakterna beslutat.

I nedläggningsbeslutet angående Sala—Gysinge—Gävle angavs vilka vägupprustningar som bedömts böra utföras i anledning av järnvägsnedläggelsen. Sålunda skulle väg 254 helt ombyggas på sträckan Gysinge—Hedesunda och förbättras på sträckan Heby—Gysinge. Förbättringsarbeten skulle utföras även på väg 851 Enåker—Kroksbo och väg 509 Hedesunda—Tavlan. För att möjliggöra dessa vägupprustningar har medel anvisats i särskild ordning. Arbetena, som genomförts i fråga om samtliga angivna vägsträckor, har dragit en kostnad av 3 805 000 kronor. Arbetena avslutades i augusti 1964. Samtliga de vägupprustningar som utlovats i nedläggningsbeslutet beträffande järnvägslinjen Sala—Gysinge—Gävle har alltså utförts.

Eventuella yrkanden om ytterligare vägförbättringar torde få behandlas i den för ordinarie vägbyggnadsärenden angivna ordningen. I samband härmed vill jag nämna att vägförvaltningen i Gävleborgs län lagt ner 250 000 kronor av ordinarie underhållsmedel på vägar 254 sträckan Hästbo—Gävle stads gräns och 509 sträckan Hedesunda—Tavlan samt avser att under år 1966 för-

bättra sistnämnda väg för ytterligare 275 000 kronor.

Vidare anförde:

Herr VIGELSBO (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på mina frågor.

Samtidigt ber jag att få tacka för den redovisning statsrådet lämnat beträffande den tidigare behandlingen av ärendet. Det är alldeles riktigt som statsrådet anför att vägen Gysinge—Hedesunda inte endast har förbättrats, utan också helt ombyggt och nu befinner sig i förstklassigt skick, bred och asfalterad. När det talas om ett belopp av 3 805 000 kronor som nedlagts på berörda vägar torde följaktligen detta motsvara ungefär kostnaderna för vägarbetena på sträckan Gysinge—Hedesunda. På den del av vägförbindelsen, som faller inom Västmanlands län, har det egentligen inte hittills utförts några större arbeten. En del vägrätningar har verkställts och dessutom har det under senare tid gjorts en del stakningar, som möjligen kan föranleda den slutsatsen att man framdeles har för avsikt att fortsätta med ytterligare förbättringar av denna vägsträcka.

Dessa punktvisa förbättringar som sålunda vidtages kan inte anses vara tillfredsställande. Att det sedan anlagts en förstklassig väg mellan Gysinge och Hedesunda måste betecknas såsom en ur alla synpunkter riktig och nödvändig åtgärd. Vad jag egentligen vill påtala är att man inte fortsatt med förbättringarna av denna vägförbindelse även på västmanlandssidan. Trafikbelastningen måste vara lika stor på båda sidor om Gysinge; om den nu inte kan sägas vara ännu större på västmanlandssidan. Det är nämligen att bemärka att den långtradartrafik, som har anknytning till Sandviken, Bollnäs och andra större centra i mellersta Norrland, utnyttjar vägens västmanlandsdel men tar av i

Svar på interpellation ang. väganläggningar i samband med nedläggningen av Sala—Gysinge—Gävle järnväg

Gysinge, går över Öster-Färnebo och Årsunda samt vidare till förut nämnda platser. Denna trafik kommer således inte att belasta den ombyggda vägen Gysinge—Hedesunda.

En annan mycket välkommen vägombyggnad har verkställts av vägen mellan Heby och Albäck vid Fjärdhundra, med anknytning till riksväg 70 vilken sedan fortsätter till Enköping och Stockholm. Denna vägförbättring har liksom förbättringen av vägen Gysinge—Hedesunda varit mycket nödvändig. Både trafikanter och orsintressen torde vara fullt överens med mig på den punkten.

Om vi emellertid tänker på den tunga lastbilstrafiken, oavsett om den kommer från Stockholm, Gävle eller någon annan ort i mellersta Norrland, möter alltså denna trafik i trafikledens båda ändar en förstklassig väg för att så småningom på en sträcka av fem mil hamna på en väg som både i fråga om sträckning och bärkraft knappast lämpar sig för denna tunga trafik.

Det är en annan matarlinje till väg 254, som kommer från Sala och som inte har berörts i interpellationssvaret. Även där är vissa matarlinjer av mycket dålig beskaffenhet, och vi har — åtminstone i de berörda orterna — räknat med att de i samband med gysingebanans nedläggning skulle komma i fråga för omläggning.

Förutom de löften som under hand lämnats kommunala myndigheter vid Gävlebanans nedläggning borde man också med hänsyn till den stegrade tunga lastbilstrafiken snabbt gått i författning om att försätta vägarna i härför erforderligt skick. Att bygga nya vägar i trafikledens båda ändar och spara ett avstånd på cirka fem mil i vägnätets centrum kan knappast förefalla vare sig för trafikanter eller orsintressen vara acceptabelt.

Jag vill avslutningsvis framhålla att jag hoppas att herr statsrådet eller hans

efterträdare tar sig en titt på denna vägfråga för att på så sätt förvissa sig om att den redovisning som jag här har lämnat är riktig, och att de förbättringar, som jag framhållit såsom erforderliga, är fullt berättigade. Skulle man på västmanlandssidan lika energiskt vinnlägga sig om vägens förbättring som man gjort på Gästriklandssidan, kan jag försäkra statsrådet att varken han eller hans efterträdare skall behöva ha något ytterligare bekymmer för dessa vägbyggen.

Jag ber att få framföra mitt tack.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**:

Herr talman! Jag vill bara påpeka för herr Vigelsbo, att vad han diskuterar nu är vägsträckningar som låg utanför det som då diskuterades och som inrymdes i överenskommelsen.

Jag tvivlar inte ett ögonblick på att det föreligger behov av de vägförbättringar som herr Vigelsbo pläderat för här. Men en sak måste vi ändå vara överens om, herr Vigelsbo: De ingick inte i den överenskommelse som träffades vid nedläggningen av banan i fråga. Här måste konstateras att det som vi då utfäste har vi också infriat — till och med i överkant, om man tar hänsyn till att man har anvisat pengar även i annan ordning än som skedde i samband med nedläggningsbeslutet.

De projekt som herr Vigelsbo nu diskuterar får, som jag sade i interpellationssvaret, tas upp till behandling i vanlig ordning. De har legat utanför överenskommelsen, och de ligger fortfarande utanför överenskommelsen. Jag är angelägen att för kammaren och för herr Vigelsbo understryka att de löften som vi gav är infriade.

Herr **VIGELSBO** (cp):

Herr talman! Jag medger att beloppet kan verka frapperande — det är 3,5 miljoner som man har lagt ned

Svar på interpellation ang. avveckling av dyrortsgraderingen av de statsanställdas löner

på detta. Men att man gör det på en enda punkt kan ändå inte vara tillräckligt för att tillfredsställa hela vägräckningens intressenter.

Det förljudes att statsrådet Skoglund inom den närmaste tiden lämnar sin post, och jag utnyttjar detta tillfälle, herr talman, att framföra mitt tack till statsrådet både för det svar som jag har fått i dag och för de svar jag har fått vid tidigare överläggningar med den nuvarande kommunikationsministern. Jag måste i rättvisans namn medge att det inte är mycket som jag har fått. Men med de blygsamma anspråk som jag har, får jag också vara tacksam för det lilla jag fått.

Jag vill bara tillägga att det projekt som jag har framfört här i dag bör ges mycket hög angelägenhetsgrad och vara ett testamente, som jag hoppas att statsrådet med varm hand lämnar till sin efterträdarens benägna hågkomst.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 17**Svar på interpellation ang. avveckling av dyrortsgraderingen av de statsanställdas löner**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet GUSTAFSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Gustavsson i Alvesta har frågat mig om jag har för avsikt att i samband med stundande avtalsförhandlingar aktualisera frågan om avveckling av dyrortsgraderingen av de statsanställdas löner.

Som svar på herr Gustavssons fråga får jag erinra om att det enligt riktlinjer i prop. 1963:54 inom statistiska centralbyrån pågår en undersökning för att klargöra de geografiska prisskillnaderna. Undersökningen, som är mycket omfattande, har enligt uppgifter från centralbyrån framskridit så långt att en preliminär sammanställning beräk-

nas kunna framläggas i december detta år. Eftersom de statsanställdas löner efter den 31 december 1965 skall fastställas genom kollektivavtal, kommer prisundersökningens resultat att överlämnas till statens avtalsverk som har att företräda staten vid förhandlingar om sådana avtal. Det blir förhandlingsparternas sak att avgöra om eventuella geografiska prisskillnader skall påverka lönesättningen för de statsanställda efter detta datum. Naturligtvis kommer prisundersökningens resultat att offentliggöras.

Vidare anförde:

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för civildepartementet för att jag har fått svar på den interpellation jag väckt.

Statsrådet hänvisar i svaret till den undersökning rörande de geografiska prisskillnaderna, som pågår inom statistiska centralbyrån. Det är glädjande att höra att denna undersökning äntligen har kommit så långt att ett material nu inom kort kan presenteras. Men det är förvånande att det skall behöva arbetas med utredningar under flera år i en fråga som borde kunna avgöras utan att ett stort utredningsmaskineri sätts i gång. Av uttalanden och vissa ställningstaganden att döma är det ganska klart att den befintliga dyrortsgrupperingen inte är berättigad. Jag kan exempelvis hänvisa till borgarrådet Hjalmar Mehrs tal vid den nordiska arbetarkongressen i Oslo i augusti månad, då han enligt tidningsreferaten underkände tesen att storstaden är dyrare än andra orter och hävdade att han därvidlag hade all ekonomisk expertis i Sverige bakom sig. Det är denna dyrt, som alltså inte finns, som har varit motivet för lönegraderingen.

Vi kan också se på regeringens beslut att bevilja särskilda löneförhöjningar

Svar på interpellation ang. avveckling av dyrortsgraderingen av de statsanställdas löner

för viss del av personalen vid försvarets fabriksstyrelse, när verket flyttade till Eskilstuna. Då kompenenserade regeringen nedflyttningen från ortsgrupp 5 till ortsgrupp 3 med en uppflyttning en eller två löneklasser jämte vissa traktementen under halvtannat år. Jag säger inte detta som kritik mot regeringens ställningstagande utan ser det som ett bevis på att regeringen har accepterat att dyrortssystemets konstruktion inte överensstämmer med de verkliga förhållandena.

Inte heller i debatten om låglönegruppernas situation kommer vi ifrån dyrortssystemets ogynnsamma verkningar, ty det är ju låg- och mellaninkomstskikten som drabbas av det systemet. Jag tycker därför att det är högst angeläget att dyrortsgrupperingen kommer med i bilden vid de kommande löneförhandlingarna. Jag har med min interpellation för civilministern velat aktualisera dyrortsfrågan inför stundande förhandlingar. Enligt min mening kan vi inte här i riksdagen stillatigande åse dessa verkningar, och jag förutsätter att man inte heller kan det i regeringen.

Nu hade jag hoppats att få ett litet mera bestämt svar av civilministern, huruvida han har för avsikt att medverka till att dyrortsfrågan aktualiseras inför kommande förhandlingar, men civilministern hänvisar bara till att det är förhandlingsparternas sak att avgöra om geografiska prisskillnader i fortsättningen skall få påverka lönesättningen. Men om det nu, som det framhålles i vissa sammanhang, inte finns några prisskillnader, anser herr statsrådet då att dyrortsgrupperingen alltjämt skall vara kvar, eller vad är statsrådets uppfattning i den frågan?

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet GUSTAFSSON:

Herr talman! Det är en gammal fråga vi här diskuterar. Den har debatterats här i kammaren vid åtskilliga tillfällen.

Jag erinrar om att vi så sent som i våras behandlade frågan på basis av de motioner som väckts samt att riksdagens ställningstagande då var i princip detsamma som mitt ställningstagande i dag, nämligen att detta är en sak om vilken förhandlingar får föras mellan parterna.

Herr Gustavsson i Alvesta beklagar sig nu över att utredningen om dyrortsgrupperingen har tagit för lång tid — och det kan man ju alltid tycka. Men vi skall vara på det klara med att det inte är någon enkel sak att göra en sådan utredning. Det är besvärligt att räkna fram de faktorer som skall läggas till grund för bedömningarna — och kanske allra besvärligast att räkna fram de faktorer som inte är alldeles givna på förhand.

Nu gjorde herr Gustavsson det påståendet att dyrortsgrupperingen bygger på en dyrhet som inte finns. Jag vet inte vad herr Gustavsson bygger det påståendet på, fränsett ett refererat uttalande av borgarrådet Mehr. Jag tror inte att vare sig herr Gustavsson eller jag med säkerhet vet huruvida det föreligger några geografiska dyrhetsskillnader i landet.

Låt mig också erinra om att de nuvarande lönetabellerna, som är baserade på vissa beräknade skillnader i dyrortshänseende, är ett resultat av förhandlingar mellan parterna. Jag vill minnas att det var 1961 som vi gick ifrån den absoluta bindningen till dyrheten i respektive ortsgrupp och gjorde större skillnad i lönespännvidderna än vad den officiella dyrortsgrupperingen visade på.

Sedan kom herr Gustavsson i Alvesta också in på frågan om låglönerna och sade att de i mycket stor utsträckning är en följd av det nuvarande dyrortssystemet. Jag vågar emellertid påstå att detta inte gäller på det statliga området. Det kan gälla i den privata sektorn, men man kan med mycket gott fog

Svar på interpellation ang. avveckling av dyrortsgraderingen av de statsanställdas löner

hävda att de statliga lönerna på många orter utgör höglöner där och att det är de privata som är låga. På andra orter förhåller det sig måhända tvärtom. Det är ju nämligen ett faktum som inte kan bestridas att lönespännvidderna inom den privata sektorn är helt andra än på den statliga sidan.

Jag kan rekommendera herr Gustavsson i Alvesta att ta del av den utredning i dessa frågor som finns redovisad i ett par av de senare numren av tidskriften Fackföreningsrörelsen. Däri konstateras att om vi exempelvis tar metallindustrin, där lönerna ofta brukar anföras som efterföljansvärda exempel, så har man där spännvidder omkring medeltimförtjänsten i riket på mellan 86 procent som lägst och 117 procent som högst. Det är alltså en betydligt större spännvidd än vad man har på det statliga området.

Även om jag inte har någon befogenhet att göra det, kan det i sammanhanget vara intressant att till herr Gustavsson i Alvesta få ställa frågan: Vad vill herr Gustavsson sätta i stället för den nuvarande dyrortsgraderingen som basis för bestämmandet av de statsanställdas löner? Vill herr Gustavsson — som en enhällig utredning 1957 föreslog — att vi skall försöka anpassa de statsanställdas löner till någonting som man i utredningen kallade för marknadslönen, d. v. s. att marknadslönen på respektive orter skall läggas som bas vid bestämmandet av de statsanställdas löner?

Herr Gustavsson i Alvesta tyckte att det svar jag lämnat inte var så bestämt som han hade önskat. Jag tror inte det finns anledning att lämna något mera bestämt svar, ty om herr Gustavsson läser svaret torde han finna, att det ganska tydligt framgår vilket mitt ståndpunktstagande är.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Jag tror inte att jag

uttryckt mig så, herr civilminister, att låglönerna är en följd av dyrortsgrupperingen, utan jag sade att det är låg- och mellaninkomstskikten som drabbas av dyrortssystemet och att det därför är högst angeläget att dyrortsgrupperingen kommer med i bilden vid de löneförhandlingar som skall föras. Jag konstaterar att herr statsrådet inte svarar på frågan om han vill aktualisera detta spörsmål i samband med avtalsförhandlingarna. Jag för min del anser som sagt att det är angeläget att så sker.

Jag är väl medveten om att det tillkommer parterna att uppta förhandlingar, och båda parter har rätt att ta initiativ. Som det nu är skall ju inte riksdagen efteråt ändra på en träffad uppgörelse, och det anser jag vara riktigt. Men även statsmakterna skall väl i alla fall i förväg kunna ange hur de vill ha det. De olika parterna på övriga områden vågar ju säga ifrån härvidlag redan innan förhandlingarna börjat. Det har vi kunnat iaktta under den senaste tiden.

Civilministern ställde en fråga till mig om vad jag vill sätta i stället. Jag vill bara säga att principen skall vara den, att det utgår samma lön för samma arbete, oavsett bostadsorten. Det måste vara huvudprincipen.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet GUSTAFSSON:

Herr talman! Det är en principiellt sett ganska intressant frågeställning som herr Gustavsson i Alvesta reser.

Jag trodde att vi i riksdagen var överens om att det skall överlätas åt parterna att i varje fall så fritt som möjligt förhandla om löner och andra arbetsvillkor som skall gälla på det statliga området. Jag trodde också att däri ingick att regeringen inte i alltför hög grad skulle ge det förhandlande organet direktiv om hur det skall agera i olika sammanhang. Om inte detta är avsikten blir hela den reform som min företrä-

Svar på interpellation ang. avveckling av dyrortsgraderingen av de statsanställdas löner

dare statsrådet Lindholm genomfört på området ganska meningslös.

Regeringen eller riksdagen skulle alltså i varje särskild fråga föreskriva hur förhandlingarna skall läggas upp! Parterna får väl ändå träffas och förhandla, och sedan får man se vad de kommer fram till. Därefter blir det riksdagens löne delegation som slutligen får ta ställning till om den anser att uppgörelsen är acceptabel eller inte. Dyrortsgrupperingen ingår som jag framhållit som en del av löner och andra förmåner varom det skall förhandlas i detta sammanhang.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Jag kan inte inse att det är principiellt felaktigt att framföra en blygsam begäran att statsmakterna säger ifrån, om de vill avskaffa den föråldrade och omotiverade dyrortsgrupperingen av lönerna.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Då jag haft att göra med dessa frågor tidigare må det väl förstås mig, om jag i avslutningsskedet blandar mig i denna diskussion.

Jag gör det därför att herr Gustavsson i Alvesta har tagit upp en rent principiell fråga. Han driver den mening- en att den nu gällande löneplanen skulle vara föråldrad.

Jag vill då bara erinra om att den löneplan, som nu tillämpas, är en produkt av de förhandlingar vilka fördes med personalorganisationerna år 1956. De förändringar i siffrorna vilka förekommer i densamma är en återspeglning av de generella löneförhöjningar som skett.

Från organisationernas sida har under denna tid icke framställts yrkanden om någon ytterligare strukturförändring i löneplanen. Därför innebär herr Gustavssons resonemang i dag rent principiellt, att han underkänner organisationernas förmåga att tillvarata de

statsanställdas intressen på detta område, och detta är i och för sig en ganska märklig händelse.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 18

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet talmanskonferensens å bordet vilande skrivelse med överlämnande av en från riksdagens organisationsutredning inkommen utredning med vissa förslag rörande effektivisering av riksdagsarbetet.

§ 19

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till lagutskott propositionen nr 175, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 15 kap. 2 § och 18 kap. 13 § lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring; samt

till statsutskottet propositionen nr 176, med förslag rörande organisation m. m. av förbandssjukvården.

§ 20

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet en vid utskottets anmälan jämligt § 21 riksdagsstadgan fogad, å bordet vilande framställning från delegerade för riksdagens verk med förslag till sådana bemyndiganden och författningsändringar, m. m., avseende riksdagens verk, som föranleds av statstjänstemannalagens ikraftträdande.

§ 21

Föredrogs var efter annan och hänvisades till statsutskottet de å bordet vilande motionerna nr 946—952.

§ 22

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 41 och 43, statsutskottets utlåtanden nr 156—

**Interpellation ang. fördelningen av byggnadskrediter — Interpellation ang. påskyn-
dande av utredningen rörande trafiken mellan Gotland och fastlandet**

162, bevillningsutskottets betänkanden nr 43, 46, 47 och 49, bankoutskottets utlåtanden nr 52 och 53, andra lagutskottets utlåtanden nr 71, 72, 75 och 76, jordbruksutskottets utlåtande nr 25 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 46—48.

§ 23

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr *Hermansson*, till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet angående principerna för export av krigsmateriel, och

herr *Mundebo*, till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående åtgärder för att trygga kreditförsörjningen till bostadsbyggandet.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 24

Interpellation ang. fördelningen av byggnadskrediter

Ordet lämnades på begäran till

Herr *BOHMAN* (h), som yttrade:

Herr talman! Enligt uppgifter i pressen lär de s. k. allmännyttiga bostadsföretagen ha favoriserats genom villkor som på direktiv av inrikesdepartementet skulle ha uppställts för det senast emitterade bostadslånet. Indirekt lär inrikesminister Rune Johansson — likaså enligt pressuppgifter — i ett tal i Kristianstad söndagen den 21 november ha bekräftat att de s. k. allmännyttiga bostadsföretagen — bl. a. HSB och Riksbyggen — beretts särskilda förmåner i kredithänseende framför enskilda. Inrikesministern skulle därvid ha förklarat att motivet för att riksbanken

beviljat särskilda krediter till bl. a. HSB och Riksbyggen vore att affärsbankerna dirigerade kapital till den privata sektorn av byggnadsmarknaden och därigenom missgynnade de s. k. allmännyttiga bostadsföretagen.

Med anledning härav får jag anhålla om kammarens tillstånd att till chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet Johansson, rikta följande frågor:

1. På vilka grunder stöder inrikesministern sitt påstående om att affärsbankerna medvetet dirigerar kapital till den privata sektorn av byggnadsmarknaden och därigenom missgynnar de s. k. allmännyttiga bostadsföretagen?

2. Anser statsrådet att det är riktigt att konkurrensförhållandena på byggnadsmarknaden påverkas genom särskilda fördelningsregler i fråga om byggnadskrediter?

Denna anhållan bordlades.

§ 25

Interpellation ang. påskyndande av utredningen rörande trafiken mellan Gotland och fastlandet

Ordet lämnades på begäran till

Herr *GUSTAFSSON* i Stenkyrka (cp), som yttrade:

Herr talman! I motionerna I: 816 och II: 988 väckta i anslutning till proposition nr 191 år 1963 angående riktlinjer för den statliga trafikpolitiken m. m. föreslogs, att riksdagen måtte uttala att den statliga trafikpolitiken i fråga om Gotlands trafikförbindelser med fastlandet skall vara, att staten skall i den utsträckning som blir behövlig lämna ekonomiskt stöd åt gotlandstrafiken så att kostnaderna för gods- och personbefordran mellan Gotland och fastlandet blir i huvudsak lika med kostnaderna för transport per järnväg med motsvarande trafikstandard på sträckor av samma längd.

Interpellation ang. påskyndande av utredningen rörande trafiken mellan Gotland och fastlandet

Sammansatta stats- och tredje lagutskottet uttalade i sitt utlåtande nr 1 1963 att de sålunda framförda synpunkterna förtjänade beaktande. Eftersom i ovannämnda proposition anmäls att man från kommunikationsdepartementets sida skulle i ökad utsträckning låta företaga regionala undersökningar i syfte att skapa bästa möjliga trafikservice, förutsatte utskottet att en dylik undersökning snarast skulle verkställas i fråga om trafiken mellan Gotland och fastlandet samt att de i motionerna aktualiserade frågorna därvid skulle ägnas vederbörlig uppmärksamhet.

En sådan speciell utredning angående nämnda trafikförbindelser tillsattes under våren 1964. Då frågan om trafikförbindelserna med fastlandet, såväl vad avser båt eller flyg som gods eller persontrafik, är för Gotlands utveckling av primär betydelse, vore det önskvärt att omnämnda utredning kunde framkomma med resultat och förslag till lösningar så snabbt som möjligt. Eventuellt kunde detta ske i form av delbetänkanden så att exempelvis problemkomplexet med trafiken över havet kunde redovisas först och flygtrafiken behandlas senare. Nu har cirka ett och ett halvt år förflutit sedan utredningens tillsättande utan att redovisning skett av hur långt arbetet fortskridit.

Med hänvisning till ovanstående hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få ställa följande frågor:

1. När kan man förvänta att resultat och förslag till lösningar redovisas av den tillsatta utredningen angående trafiken mellan Gotland och fastlandet?

2. Om förslag från utredningens sida ej är att förvänta inom den närmaste framtiden, är i så fall statsrådet beredd att genom olika åtgärder underlätta för ifrågavarande utredning att forera sitt arbete?

Denna anhållan bordlades.

§ 26

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 374, i anledning av väckta motioner angående långsiktspänning av statsbudgeten;

nr 375, i anledning av väckta motioner angående tillgodoräknande i lönehänseende av lärartjänst i utvecklingsländerna; och

nr 376, i anledning av väckt motion angående säkerhetsinspektionen vid sprängämnestillverkning.

Vidare anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 370, i anledning av väckta motioner om höjd dagpenning till värnpliktig m. m.;

nr 371, i anledning av väckta motioner om ändrade regler för tillstånd till innehav av radioamatöranläggning; och

nr 372, i anledning av väckta motioner om förbud för minderårig att inneha och bruka luftvapen m. m.

§ 27

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 177, angående godkännande av avtal mellan Sverige och Schweiz för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter på inkomst och förmögenhet, överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 28

Anmäldes, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 162, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 5 mars 1948 (nr 85) om försäljningsskatt, motionen nr 953, av herr *Nordgren m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 165, angående godkännande av avtal mellan vattenfallsstyrelsen och Bolidens gruvaktiebolag om utbyggnad av Grytfors kraftstation m. m., motionen nr 954, av herr *Holmberg m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 168, angående förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, m. m., motionerna:

- nr 955, av herr *Berglund m. fl.*,
- nr 956, av herr *Ståhl m. fl.*, och
- nr 957, av herr *Wahlund m. fl.*; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 173, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 31 maj 1963 (nr 268) om igångsättningsställstånd för byggnadsarbete, motionerna:

nr 958, av herr *Eliasson* i Sundborn m. fl.,

nr 959, av herrar *Ringaby* och *Nordgren*, och

nr 960, av herr *Wiklund m. fl.*

Dessa motioner bordlades.

§ 29

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av herr *Bengtson* i Solna till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående avveckling av hyresregleringen i vissa kommuner och orter.

§ 30

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.11.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 24 november

Kl. 10.00

§ 1

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll angående den i § 32 riksdagsordningen föreskrivna fullmaktsgranskningen:

Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 24 november 1965.

Till justitiedepartementet har den 22 november 1965 från länsstyrelsen i Södermanlands län inkommit fullmakt för lantbrukaren Tage Sundkvist, Katrineholm, vilken vid ny röstsammanräkning den 18 november 1965 blivit utsedd som ledamot av riksdagens andra kammare i stället för avgången ledamot av samma kammare.

3 — *Andra kammarens protokoll 1965. Nr 37*

Vid granskning av fullmakten, som företogs inför chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, framställdes icke någon anmärkning mot fullmakten.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den granskade fullmakten överlämnas till andra kammaren.

I ämbetet:

K. G. Grönhagen

Vid detta protokoll var fogad den däri omförmälda fullmakten för lantbrukaren Tage Sundkvist att inträda såsom ledamot av kammaren för tiden till den 1 januari 1969 efter herr Elmwall.

Herr talmannen meddelade, att herr Sundkvist intagit sin plats i kammaren.

Lag om ändring i kommunal och ecklesiastik indelning, m. m.

§ 2

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Riksdagens andra kammare

Härmed anhåller jag om ledighet från riksdagsarbetet under tiden 24—27 november för deltagande i sammanträden i Paris med Europarådets ekonomiska och politiska utskott.

Stockholm den 23 november 1965

Sven Gustafson

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 3

Herr talmannen meddelade, att hans excellens herr ministern för utrikes ärendena Nilsson, som vid kammarens sammanträde den 10 innevarande november beviljats ledighet från riksdagsgöromålen från och med den 15 i samma månad tills vidare, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 4

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 177, angående godkännande av avtal mellan Sverige och Schweiz för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter på inkomst och förmögenhet.

§ 5

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet motionen nr 953;

till statsutskottet motionerna nr 954—957; och

till lagutskott motionerna nr 958—960.

§ 6

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträ-

de gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr *Bohman*, till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående fördelningen av byggnadskrediter, samt

herr *Gustafsson* i Stenkyrka, till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående påskynande av utredningen rörande trafiken mellan Gotland och fastlandet.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 7

Lag om ändring i kommunal och ecklesiastik indelning, m. m.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunal och ecklesiastik indelning, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr NYBERG (fp):

Herr talman! Det är en detalj i detta förslag som har föranlett mig att begära ordet. Utskottet har inte haft att behandla några motioner på denna punkt, och jag kommer inte heller att ställa något yrkande. Jag skall bara göra en kort kommentar.

I detta förslag sägs, att det skall utses både ordinarie delegerade och suppleanter för dessa. Det sägs ingenting, om hur stora dessa delegationer, om jag får kalla dem så, skall vara, men det sägs att för varje kommun skall finnas minst en delegerad. Maximiantalet är alltså inte fastställt, men statsrådet säger i propositionen att en riktpunkt för antalet delegerade kan vara antalet delegerade som skall utses för den ändrade eller nybildade kommunen. Han tillägger dock, att det i vissa fall kan vara

Lag om ändring i kommunal och ecklesiastik indelning, m. m.

fördelaktigt att ha ett mindre antal än detta.

Jag vill påpeka att det — om man tar den nybildade kommunens antal fullmäktige som riktpunkt — kan uppstå vissa svårigheter när man skall utse både ordinarie och suppleanter bland de redan befintliga fullmäktigegrupperna i de tidigare kommunerna. Sådana svårigheter kan uppstå om man skall sammanlägga en stor kommun med en liten kommun. Man kommer då att eftersträva en proportionell representation från båda dessa kommuner. Man vill vidare verka för att varje parti som är representerat i de olika kommunerna, även i de små kommunerna, blir representerat bland sammanläggningsdelegerade.

Det är naturligtvis i och för sig rimliga krav som såväl kommunerna som partierna kommer att hålla på. Men man kan då komma i den situationen, att antalet fullmäktige inte räcker till för såväl ordinarie som suppleanter, i synnerhet om man skall följa den riktpunkt som statsrådet angivit i sin proposition. Man tvingas då kanske att skära ned antalet delegerade till ett relativt litet antal, och det är naturligtvis betänkligt med hänsyn till de ganska stora och väsentliga uppgifter, som delegerade kommer att få. De skall bl. a. upprätta förslag till inkomst- och utgiftsstat för det kommande året och för de nya fullmäktige, behandla och avgöra en lång rad andra mycket väsentliga frågor.

Jag har velat fästa uppmärksamheten på detta därför att jag i min hemort har stött på detta problem rent praktiskt. På grund av den föreslagna suppleantinstitutionen — och det förslaget kommer väl också att bifallas — kommer man att finna att man måste skära ned antalet delegerade till ett antal, som man kanske annars inte skulle fastna för.

På denna punkt har utskottet som sagt inte haft att behandla någon mo-

tion, och det har heller inte avgivits någon reservation vid utskottsbehandlingen, men jag har tyckt att det vore av värde att detta framhölls. Vi får nu givetvis avvakta erfarenheterna av den nya lagstiftningen. Skulle några missligheter uppstå får man kanske senare ändra lagstiftningen så, att man helt enkelt slopar suppleantinstitutionen, eller också får man införa suppleanter i »gamla» fullmäktige, så att man, när man väljer delegerade, har att utse sådana bland såväl tidigare ordinarie ledamöter som tidigare suppleanter.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Det är möjligt att det förhållande som herr Nyberg pekat på kan medföra komplikationer i vissa fall. Men vi får väl räkna med att Kungl. Maj:t vid fastställande av antalet delegerade tar hänsyn till förhållandena i de enskilda blocken. Framför allt kan det naturligtvis medföra komplikationer om bestämmelserna att de delegerade skall vara fullmäktige tillämpas även på suppleanterna.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 8

Föredrogs vart för sig

konstitutionsutskottets utlåtande nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ställföreträdare för kommun vid vissa avtalsförhandlingar m. m.; och

statsutskottets utlåtande nr 156, i anledning av riksdagens år 1964 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket, i vad berättelsen avser de värnpliktigas fria resor, jämte i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 9

De frivilliga försvarsorganisationernas arbetsvillkor

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 157, i anledning av väckt motion angående de frivilliga försvarsorganisationernas arbetsvillkor.

Sedan utskottets hemställen föredragits yttrade:

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag har i en motion föreslagit, att frågan om de frivilliga försvarsorganisationernas arbete skall tas upp i den stora försvarsutredning, som nu pågår. Jag har gjort det av dels arbetsmarknadsmässiga, dels principiella skäl.

I det mycket digra yttrande, som ÖB presterat, förekommer en hel del uttalanden, som man kan notera med tacksamhet. Utskottet har tydligen också ansett, att man delvis kan låta sig nöja med ÖB:s löfte att pröva de frågor, som sammanhänger med de frivilliga försvarsorganisationernas arbete. Utskottet har anfört, att värnpliktsutredningen kommer att behandla de frivilliga försvarsorganisationernas villkor, och utskottet förmodar att även 1965 års försvarsutredning kommer att ta upp dessa frågor. Om detta är riktigt, borde man inte behöva orda mer i frågan. Jag hoppas, att utredningen verkligen tar hänsyn till de försvarsuppgifter som nu ligger på de frivilliga försvarsorganisationerna.

Förhållandet är ganska egendomligt. Privata föreningar subventionerar vårt försvar. Staten ger sparsamma arvoden, som inte kan accepteras som förr, då arbetsmarknaden i dag bjuder hyggliga villkor, och så får de frivilliga försvarsorganisationerna själva skjuta till medel för att få folk att på den s. k. frivilliga vägen åta sig försvarsuppgifter.

Att det i mycket stor utsträckning är kvinnor som deltar i detta frivilliga arbete, är kanske förklaringen till att systemet, där folk för en liten peng gör en stor insats, så länge kunnat godtas.

Det vore riktigt att en utredning klargör, huruvida staten behöver dessa försvarsinsatser, något som både ÖB och alla hittillsvarande utredningar sagt vara fallet. Om det är så, bör också dessa insatser infogas i det övriga försvarsarbetet, vilket vi ju betalar ordentligt för. Om man däremot finner att dessa insatser inte är nödvändiga eller att de rent av kunde utföras mer rationellt, om de liksom andra uppgifter ingick i den egentliga försvarsorganisationen, kan jag inte finna, att det är något plus att organisationerna så att säga blandar sig i försvaret. Jag vill inte förringa insatserna, men frågan inställer sig automatiskt i en tid, då det blivit allt svårare att rekrytera folk till det frivilliga försvarsarbetet.

På en försvarsdag nyligen sade kommandanten för Stockholm, att han över huvud taget inte såg någon möjlighet att klara rekryteringen vare sig till hemvärnet eller till de lottauppgifter, som finns inom stockholmsområdet. Andra deltagare i försvarsdagen var mer optimistiska, men det hjälper ju ganska litet med optimism, om den inte grundar sig på saksak.

Dessa svårigheter bottnar naturligtvis i att vi har full sysselsättning och brist på arbetskraft. Varje människa som kan göra ett produktivt arbete måste därför tas vara på för väsentliga uppgifter. Annat arbete blir betalt men inte arbetet inom det frivilliga försvaret.

Man säger då: Om vi inte hade det frivilliga försvaret, skulle försvarsviljan bli sämre. Här kommer jag in på det principiella resonemanget. Jag förvånar mig något över dessa ideliga förklaringar, vilka återkommer även i ÖB:s yttrande, att de frivilliga försvarsorganisationerna skulle vara väsentliga för försvarsviljan. Är det inte ett gammalt sätt att se på saken? Har inte hela samhället accepterat att vi alla gör väsentliga uppoffringar för vårt försvar? Vi har en försvarsbudget på 4 miljarder kronor, och det säger en del om försvarsviljan eller viljan att offra för för-

De frivilliga försvarsorganisationernas arbetsvillkor

svaret — om man nu skall uttrycka saken på det sättet i stället. Att så envist hålla fast vid att man behöver frivilliga insatser av folk, främst av det skälet att de har en ideell inställning och är besjälade av försvarsvilja, är nästan misskrediterande för ordet försvarsvilja.

En gång i tiden fanns det motsättningar mellan de frivilliga försvarsorganisationerna och arbetarrörelsen. Om man alltför hårt håller på att de frivilliga försvarsorganisationerna — som visserligen i dag och framför allt i framtiden inte kan garantera folk för det frivilliga arbetet — har en idealitet som är mycket större än de människors, som helt är engagerade i försvaret, och större än de människors som gör sin värnplikt och sedan är beredda att betala försvarsskatt under hela sin verk samma tid, då markerar man en klyfta, som i dag inte borde finnas och som jag heller inte tror finns. Det stärker inte försvarsviljan hos folk i allmänhet att det alltför mycket poängteras att en liten grupp liksom har »patent» på denna. Om de uppgifter som det frivilliga försvaret nu sköter behövs — vilket jag tror är fallet — bör dessa betalas såsom annat arbete utan tal om att idealiteten är i fara.

Det är ingenting som hindrar att kvinnor kan utföra arbetet även när de får en normal betalning och vid lika lön, och jag vågar inte fränkänna dem idealitet även i det fallet. Det är väsentligt att 1965 års försvarsutredning ser till att det frivilliga försvarets uppgifter kommer att klaras även i fortsättningen men på moderna arbetsvillkor och utan ett poängterande av försvarsviljans beroende av frivilligheten. De flesta människor i landet känner sig helt solidariska med försvaret och inte mindre solidariska än de, som tillhör frivilligorganisationerna. Nuvarande förhållanden är otidsenliga och bör därför närmare utredas. Eftersom utskottet förtröstar om saken, hoppas även jag att så sker.

Herr OSKARSON (h):

Herr talman! Jag tror att fru Eriksson och jag är lika angelägna om att de frivilliga försvarsorganisationerna får sådana arbetsförhållanden att de verkligen blir effektiva. I det stycket föreligger nog inga skilda uppfattningar, men sedan skiljer vi oss när det gäller sättet att uppnå denna effektivitet.

Fru Eriksson vill att vanliga löner skall utgå till de frivilliga försvarsorganisationerna, att de skall betalas på samma sätt som annat arbete inom vårt samhälle. Det torde vara mycket svårt att uppfylla dessa krav. Jag vill peka på hur pass stor omfattning det frivilliga försvaret har i vårt land. Vi har en lång rad av frivilliga försvarsorganisationer. Jag känner bäst till en av dem, nämligen den frivilliga befälsutbildningen, d. v. s. den som tar sikte på att göra vårt värnpliktiga befäl skickat att lösa sina uppgifter inom vår krigsorganisation.

Om vi bara tar denna enda organisation kan nämnas, att den har 67 000 medlemmar, vilka i kurser och övningar under förra året gjorde sammanlagt 310 000 timmar. Ca 9 000 av organisationens medlemmar deltog i denna utbildning. Denna syftar direkt till att förbereda deras arbetsuppgifter inom det reguljära försvaret. Organisationen bedrev sedan även annan verksamhet i form av idrott, fältsport m. m., och därvidlag använde man sammanlagt 124 000 timmar. Häri deltog 15 000 medlemmar. För försvarsupplysning i form av föredrag, informationer o. d. använde de ungefär 50 000 timmar. I denna sistnämnda verksamhet deltog 10 000 av organisationens medlemmar.

Fru Eriksson avser väl inte att ersättning skall utgå för tid då vederbörande lyssnar på föredrag o. d. och kanske inte heller för tid som ägnas åt idrottsutövning. Men till den tid som fru Eriksson menar bör betalas hör väl de 310 000 timmar som ägnas dels åt direkta förberedelser för uppgifter i krigsorganisationen och dels åt upp-

De frivilliga försvarsorganisationernas arbetsvillkor

gifter inom våra förband i samband med repetitionsövningar. Att betala för detta arbete enligt sedvanliga grunder för arbetsmarknaden torde vara alldeles omöjligt.

Om vi ser på den samlade frivillig rörelsen, ingår i denna organisationer för frivillig befälsutbildning, bilkårister, lottor m. fl., med ett sammanlagt medlemsantal av ungefär en halv miljon. Tar vi med även Röda korset och samtliga frivilligorganisationer, vars uppgifter delvis ligger litet vid sidan av de egentliga frivilliga försvarsorganisationernas men som ändå sysslar med sådana uppgifter som sjukvård och hjälp åt övriga organisationer m. m., är medlemsantalet uppe i över en miljon. Vår frivilligverksamhet är alltså mycket omfattande.

Fru Erikssons och min uppfattning skiljer sig när hon säger att frivilligtanken och idealiteten är gammalmodiga företeelser. Om denna uppfattning, som också kommit till uttryck i fru Erikssons motion, är riktig vill jag bara tala om att jag i så fall föredrar att vara gammalmodig. Jag sätter det allra största värde på denna frivillighet. Den har, såsom jag ser det, oerhört mycket att betyda för vårt försvar.

Fru Eriksson anför i sin motion: »Är däremot uppgifterna icke nödvändiga för ett modernt försvar, bör de vara underkastade samma rationaliseringstänkande som försvaret för övrigt.» Jag håller med om att vi överallt bör se till det rationella och att detta är värdefullt. Om vi skulle tvingas sätta vår försvarsmakt på krigsfot är det naturligtvis bra att veta att vi har ett modernt försvar, moderna vapen, utomordentliga soldater, men vi vet också allihop att det som dock till sist är avgörande är försvarsviljan, försvarsandan inom hela nationen. Det är genom att denna brustit som så många nationer gått under och inte lyckats fullfölja vad man velat med sitt reguljära försvar. Min uppfattning är att de frivilliga försvarsorga-

nisationerna i detta sammanhang har en utomordentligt stor uppgift att fylla. De skall inte driva propaganda för försvaret, men de skall sprida kunskap om försvaret, och det är denna kunskap som är så värdefull. Den ger de svenska medborgarna underlag för att tro på försvaret och bidrar därigenom till att skapa den försvarsanda som är det allra väsentligaste för ett effektivt försvar.

ÖB har i sitt yttrande pekat på vissa saker som han anser är väsentliga. Jag kan helt instämma i dessa ÖB:s synpunkter. De frivilliga försvarsorganisationerna arbetar nu under, skulle jag vilja påstå, odrägliga förhållanden i många fall. De tvingas att satsa egna pengar för att utbilda folk och det är inte rätt. Det är samhällets uppgift att svara för dessa kostnader. Därför skall organisationerna också få de ekonomiska resurser som de behöver. Detta gäller bl. a. utbildning av viss B-personal, och i detta fall saknar både lottor och bilkårister tillgång till statsmedel. De måste därför själva klara kostnaderna. ÖB har sagt att kravet på ersättning härvidlag är ett av de krav som han anser är väsentliga att få tillgodosedda.

När det gäller administrationen, att klara organisationen som sådan och de uppgifter som sammanhänger med information om utbildningen och organisationens uppgifter, är anslagen alldeles för knappa. Jag vill bara som exempel nämna att Centralförbundet för befälsutbildning för hela sin organisation får något över 200 000 kronor för administration. När man önskar en fördubbling till ungefär en halv miljon är detta inte någon orimlighet. Det beloppet är också vad jag anser vara rimligt. Samma förhållande råder även i fråga om övriga frivilliga försvarsorganisationer. De har rätt till och samhället har skyldighet att förse dem med de medel som erfordras för denna del av verksamheten.

De frivilliga försvarsorganisationernas arbetsvillkor

ÖB:s yttrande innehåller också en rad påpekanden i fråga om betydelsefulla detaljer. Det gäller t. ex. B-avdrag för medlemmar i försvarsorganisationer när de tjänstgör inom totalförsvaret. Vidare att dagarvodena skall vara rimliga och räknas upp till den nivå som gäller för övrig personal när den fullgör sin tjänst. I det sammanhanget vill jag bara peka på att dagarvodet för medlemmar i de frivilliga försvarsorganisationerna vid tjänstgöring nu utgör 10—12 kronor. Detta dagarvode är skattebelagt, vilket resulterar i att det inte blir så mycket kvar av arvodesersättningen efter skatteavdrag. Därvidlag har ÖB föreslagit att arvodet skall få betraktas som traktamente, alltså en ersättning för de högre omkostnader som vederbörande har i samband med tjänstgöringen. Ersättningen skulle därigenom bli skattefri och på så sätt oavkortad gå till den som tjänstgör.

Herr talman! Jag har tagit upp dessa saker därför att jag hävdar den uppfattningen att de frivilliga försvarsorganisationerna har en mycket stor uppgift att fylla. Jag hävdar också den bestämda uppfattningen att idealiteten fortfarande finns kvar. Detta räknar dessa frivilligorganisationer som en mycket stor tillgång. Funnes den inte skulle vi inte ha en frivilligverksamhet av den omfattning som vi nu har. Jag vill till sist framhålla — och jag tror att kammarens ledamöter i stort delar den uppfattningen — att de frivilliga försvarsorganisationernas verksamhet representerar ett stort materiellt värde.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Herr Oskarson förutsätter fortfarande på ett gammalmodigt sätt att de frivilliga försvarsorganisationerna måste finnas för att vi skall få en försvarsvilja i landet. Han säger i sitt försvar för frivilligorganisationerna, att det är bra med vapen och försvarsanordningar för övrigt men att det

ändå hänger på att det finns en försvarsvilja. Då frågar jag: hänger försvarsviljan helt på de frivilliga organisationerna? Det ser i så fall illa ut för framtiden, om vi inte kan rekrytera folk till detta. Skulle allting falla samman då?

Nu säger ÖB i sitt yttrande att han ställer krav på skattefrihet för dagarvoden, B-avdrag för statstjänstemän och att vissa kostnader betalas för all B-personal. Det är ju utomordentligt bra, men kunde man inte ha tänkt på detta tidigare, höll jag på att säga. Det har tydligen inte varit så självklart, att dessa frågor skall tas med i en framtidsplanering.

Till slut förklarar herr Oskarson, att frivilligorganisationerna gör så nödvändiga insatser. Då menar jag, att det är riktigt att granska dem vid sidan av de andra försvarsuppgifterna och se till att vi använder personalen rationellt och betalar den så som den skall betalas. Då säger herr Oskarson att om idealiteten är gammalmodig, då är han gammalmodig. Jag tror att herr Oskarson är gammalmodig, men jag tror inte att idealitet är gammalmodigt. Där emot tror jag att en idealitet, som förutsätter att man även i fortsättningen skall få in mot 100 000 kvinnor att arbeta som lottorna gör, med 12 kronor om dagen när de har kontrakt — andra lotter får vispa sockerkakor och ordna lotterier för att fylla på dessa pengar — en sådan idealitet är gammalmodig, och jag tycker inte, att den är ett uttryck för riktig respekt för försvarsgärningen. Är den nyttig och riktig skall den också ersättas på ett sätt som inte påminner om hur vi tidigare klarade socialvården, som blev beroende av om folk var hyggliga och ville hjälpa. Då trodde man f. ö., att barmhärtigheten bland människor skulle försvinna utan ett sådant privat välgörenhetsarbete. Detta är i parallellitet med det som sker genom frivilligt försvarsarbete. Tror man inte att försvarsviljan kan klaras

De frivilliga försvarsorganisationernas arbetsvillkor

utan sådant »välgörenhetsarbete», då är man ingen framtidsmänniska. Jag tror på försvarsviljan hos de många. Jag tror, att staten orkar med att även ersätta de insatser, som nu görs helt frivilligt.

Herr OSKARSON (h):

Herr talman! Om vi är gammalmodiga eller inte, det kan vi kanske lämna därhän. Jag tror nog att fru Eriksson också har idealitet även om vi inte har samma uppfattning i fråga om dess värde i detta sammanhang.

Fru Eriksson frågar: »Hänger försvarsviljan helt på de frivilliga organisationerna?» Naturligtvis inte! Det säger sig väl självt att det inte kan vara så. Försvarsviljan finns hos hela vårt folk. Som jag försökte säga, så är den emellertid avhängig av vad folk vet om försvaret och vilken tilltro de har därtill. Vi har förutom de frivilliga försvarsorganisationerna Centralförbundet Folk och försvar, som jag tror att fru Eriksson känner väl till, som också hjälper till med att orientera om och sprida kunskap om vårt försvar. Men det är inte fråga om antingen—eller utan både—och. Det är här fråga om bidrag för att skapa en god anda och en stark försvarsvilja, och det är därvidlag jag anser att de frivilliga försvarsorganisationerna har sin mycket stora uppgift.

Fru Eriksson säger att det skulle finnas en klyfta mellan olika delar av vårt folk när det gäller försvarsviljan. Det tror jag inte att det finns.

Sedan talar fru Eriksson om kvinnorna. Detta är ingen speciell kvinnofråga, utan ersättningen — det dagarvode jag talade om — är lika för både kvinnor och män. Där har vi alltså full likställighet, och insatserna är lika stora från det manliga som det kvinnliga hållet vid frivilligt försvarsarbete.

Sedan, fru Eriksson, nämnde jag den omfattning frivilligt försvarsarbete har bara för att ge en bakgrund till det sto-

ra problem vi här behandlar — som jag ser det. Alla dessa människor är ju en mycket stor del av folket. De arbetar frivilligt. De vill arbeta frivilligt och de trivs med att arbeta frivilligt. Då tycker jag att de skall få göra det, och jag tycker att de organisationer, som företräder dessa frivilliga insatser, är värda den hjälp och det stöd som behövs. Att vi skall kunna ordna det lönemässigt vad gäller arbetsinsatserna anser jag orimligt. Då kommer frivilligtanken att försvinna, och då kommer vi säkerligen inte att kunna redovisa det frivilliga försvarsarbete vi nu kan.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag tycker precis tvärtom. Om det är några som har ett intresse som de vill arbeta för, så är det deras sak. Det är helt frivilligt vad man vill samlas omkring. Men det är när staten engagerar folk som det blir fråga om samma ersättning till dem som andra får. Att man skall ge folk ersättning för att de odlar ett intresse privat eller i en förening har jag aldrig menat. Men när de engageras och man säger att deras insatser är nödvändiga för försvaret, då skall de också ersättas liksom andra som gör insatser för försvaret.

Herr OSKARSON (h):

Herr talman! Det är just vad ÖB sade i sin utredning. Han vill att även de frivilliga skall ha en ersättning när de tjänstgör som är i paritet med vad som utgår till övriga som tjänstgör inom försvaret. På den punkten är vi väl överens, men, fru Eriksson, det är dock hela organisationen som åstadkommer att dessa tjänstgöringar inom försvaret är möjliga. Därför är den värd det stöd som också ÖB förordat för ifrågavarande organisationer och ledningen av dem.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Utbyggnad av telekommunikationerna i skärgården

§ 10

Kronans försäljning av Järvafältet

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 158, i anledning av väckta motioner angående kronans försäljning av Järvafältet.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr PETERSSON (h):

Herr talman! Till statsutskottets utlåtande nr 158 har högerledamöterna fogat ett särskilt yttrande. Den högermotion som berörs av detta utlåtande syftar till att påskynda exploateringen av friställda delar av Järvafältet, så att bostadsbyggandet skulle kunna igångsättas snabbare och likvid för marken kunna inflyta redan under budgetåret 1965/66. Motionen borde därför enligt vår mening ha behandlats tidigare under året, i varje fall under vårriksdagen, så att det hade blivit möjligt att fatta beslut då.

Då så inte har skett och det inte är möjligt att uppnå motionens syfte beträffande likvider och då förslag rörande motionens syfte i övrigt enligt vad utskottet framhåller förväntas bli framlagt till 1966 års riksdag, anser vi oss inte ha möjlighet att nu yrka bifall till motionen.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11

Utbyggnad av telekommunikationerna i skärgården

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 159, i anledning av väckta motioner om utbyggnad av telekommunikationerna i skärgården.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr KEIJER (fp):

Herr talman! Det är inte min avsikt

att ställa något yrkande om bifall till de motioner som behandlas i statsutskottets utlåtande nr 159. De gäller emellertid väsentliga angelägenheter för att hjälpa människor i svåra situationer. Det är fråga om dem som tillfälligt vistas ute i skärgården, ofta i egna sommarstugor, och som drabbas av sjukdom eller olycksfall. De måste snabbt få kontakt med ett organ som kan ge eller förmedla hjälp. I motionen antyds de möjligheter som ligger i att radiosändare av lämplig typ utplaceras på öar med bebyggelse men utan fasta telekommunikationer. Behovet härav vitsordas av länsstyrelsen i Stockholms län, som säger att »sådana utrustningar skulle vara av stort värde inom de ytterskärgårdsområden, som saknar teleförbindelse, men där såväl yrkesfiskare som fritidsfolk uppehåller sig under ganska stora delar av året. Detta särskilt med hänsyn till nödvändigheten av att vid sjukdom eller inträffat haveri skaffa snabb hjälp».

Det är möjligt att behovet av sådan typ av förbindelser är särskilt markerat i Stockholms skärgård med dess bebyggelsesituation, men det torde föreligga även i andra fall.

Nu anför sjöfartsstyrelsen att man på försök under två somrar har haft tio radiostationer av typ »radioskåp» utplacerade i Stockholms skärgård. Som motstationer har vid närliggande lotsplatser funnits motsvarande nätanslutna apparater, och lotspersonalen har tagit emot och vidarebefordrat meddelanden. Hittills har denna anordning gällt sjöräddningen, men användningen torde kunna vidgas, och därmed är man inne på de linjer som motionen antyder.

I de redovisningar som lämnats av telestyrelsen och sjöfartsstyrelsen görs vissa uttalanden som inger förhoppning om att man är medveten om de behov som påpekats i motionen, och inställd på att tillfredsställa dem.

För oss motionärer är det, herr talman, inte en huvudsak att en utredning

tillsätts utan att man så snart som möjligt löser kommunikationsfrågan för de kategorier som lätt blir isolerade i skärgården. Jag uttalar förhoppningen att de experiment som påbörjats i Stockholms skärgård skall fullföljas och utbyggas till ett mera permanent kommunikationssystem.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Herr Keijer har inte ställt något yrkande, så jag har strängt taget inte anledning att begära ordet. Men jag vill för att förebygga ett möjligt missförstånd säga att man inte får glömma bort att fiskare ute i skärgården numera praktiskt taget alla har telekommunikationer från sin båt; det har ju lämnats statsbidrag till det under lång tid. Även om de är långt ute till havs på sådana kobbar och holmar, där det inte finns någon fast befolkning och alltså inga telekommunikationer, har de i regel på sin egen båt tillgång till sådana förbindelser. De har det naturligtvis inte till hundra procent men i varje fall i stor utsträckning.

Här är det alltså fråga om dem som på sin fritid vistas i skärgården. Som televerket har påpekat skulle det bli en mycket dyr anläggning, som verket inte kan ta på sig kostnaderna för. Och det finns ju fler skärgårdar än Stockholms.

Man kan inte heller begära att kostnaderna skall betalas med skattemedel, i synnerhet som man hoppas att snart få fram en mobil anläggning till överkomligt pris, som jag tror att var och en kan klara.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 12

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 160, i anledning av väckta motioner om lokal väderlekstjänst för byggnadsindustrien m. fl. näringsgrenar.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13

Överlåtelse av kronan tillhörig mark

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av kronan tillhörig mark jämte i ämnet väckt motion.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Fröken ANDERSSON i Strängnäs (s):

Herr talman! I min motion nr 911, väckt i denna kammare med anledning av proposition nr 142, har jag velat påvisa en provisorisk lösning av järnvägmuseets placering, när lokaliteterna i Torsgatan 17 skall utrymmas före den sista juni 1966.

Utskottet framhåller i sitt utlåtande att ifrågavarande byggnader i Mariefred är helt otillräckliga för järnvägmuseets del och ej heller lämpade för ändamålet. Jag har emellertid hört att järnvägsstyrelsen i dagarna övervägt att flytta museets expedition och arkivalier till Stockholms Södra station. Huruvida den byggnaden är mera ändamålsenlig kan kanske diskuteras.

Sett ur turistsynpunkt är ju Mariefred en attraktiv ort. Redan nu har Gripsholms slott en besökssiffra som under 1964 var 72 000 personer och under 1965 till dags dato omkring 70 000 med en dagsiffra på upp till 2 100 personer.

Departementschefen säger i propositionen: »Genom överlåtelse av en del av den nedlagda banan mellan Läggesta och Mariefred skapas enligt min mening förutsättningar för att etablera ett levande museum för allmänheten, vilket på ett värdefullt sätt skulle komplettera statens järnvägars museisamlingar.» Jag tolkar detta som ett positivt uttalande från kommunikationsdepartementet i fråga om järnvägmuseet och dess framtid.

Vi har under femtio års tid skaffat och samlat ihop föremål och handlingar av historiskt och kulturtekniskt värde,

De partiellt arbetsföras pensionsrätt m. m.

vilka vi då också måste bevara och göra tillgängliga för dem som är intresserade härav.

Herr talman! Jag kommer att med stor uppmärksamhet följa järnvägsstyrelsens utredning och åtgärder i fråga om järnvägmuseets framtid och har för dagen inget yrkande.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14

De partiellt arbetsföras pensionsrätt m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 162, i anledning av väckta motioner angående de partiellt arbetsföras pensionsrätt m. m.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Jag har fogat en blank reservation till detta utlåtande. En sådan innebär i de flesta fall att man har någon fråga från utskottets utlåtande avvikande mening. I detta fall instämmer jag emellertid helt i utskottets utlåtande och ber också få understryka vad utskottet framhåller när man säger: »Utskottet vill för egen del understryka vikten av att de i de föreliggande motionerna behandlade spörsmålen ägnas särskild uppmärksamhet.»

Frågan gäller de partiellt arbetsföra och deras anställning i statstjänst. Den har diskuterats här tidigare i olika sammanhang. 1963 debatterades den med anledning av ett par interpellationer. Bl. a. hade fru Eriksson i Stockholm interpellat beträffande partiellt arbetsföras problem i fråga om anställningsförhållandena i statens tjänst. Frågan har under senare år onekligen fallit framåt. Jag ser att före detta civilministern nu kommer in i kammaren och vill därför erinra om att han har gjort mycket för att liberalisera anställningsmöjligheterna för de partiellt arbetsföra.

Förr var det omöjligt för en partiellt arbetsför, även om vederbörande var kunnig i arbetet och väl skickad att utföra det, att få anställning i statens tjänst. Under senare år har förhållandena som sagt betydligt förbättrats, och de cirkulär som gått ut till verken för att uppmåna verkscheferna att anställa partiellt arbetsföra har varit många. Fortfarande finns emellertid ett par skönhetsfläckar, nämligen inskränkningar i rätten till tjänstepension och prognosbedömningen, som läkare måste avge vid statlig anställning av partiellt arbetsföra. Den senare är många gånger ganska obarmhärtig och omöjliggör för den partiellt arbetsföre att få en ordinarie anställning, även om vederbörande är både skickad för arbetet, kunnig och i stånd att utföra det vid ansökningstillfället. Det är dessa bestämmelser vi vill skall slopas.

I debatten 1963 hänvisades till att statens nämnd för partiellt arbetsföra utredde dessa frågor och under 1964 ämnade lägga fram en promemoria i frågan. Dåvarande civilministern avvaktade denna promemoria. Den blev framlagd i december 1964 och tar upp just frågorna om prognosbedömningen och den begränsade pensionsrätten.

Jag hoppas nu att civilminister Gustafsson snarast möjligt tar upp denna fråga till behandling och att vi här i riksdagen snart kan få ta ställning till förslag som ger de partiellt arbetsföra bättre villkor. Den ställning vi intar till denna fråga får betydelse inte bara vid statlig anställning. Den privata sektorn tar nämligen många gånger hänsyn till hur staten som arbetsgivare behandlar just dessa frågor. Frågan har därför en mycket vidare betydelse.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15

Föredrogs vart efter annat bevillningsutskottets betänkanden:

Sveriges bistånd till utvecklingsländerna

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 46, i anledning av väckta motioner angående avskaffande av tullar på varor från u-länderna.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 16

Sveriges bistånd till utvecklingsländerna

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 47, i anledning av väckta motioner angående Sveriges bistånd till utvecklingsländerna.

I de inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 143 av herrar *Lundström* och *Sundin* samt II: 184 av herrar *Hedlund* och *Ohlin* hade bl. a. hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära förslag i syfte att genom undanröjande av nuvarande brister i skattelagstiftningen stimulera svenska investeringar i u-länderna.

Motionerna hade, såvitt de avsåge föreslagen ändring i skattelagstiftningen, hänvisats till bevillningsutskottet. I övrigt hade motionerna hänvisats till statsutskottet och vid innevarande års vårsession behandlats i sistnämnda utskotts utlåtande nr 125.

Utskottet hemställde,

att riksdagen — med bifall till de likalydande motionerna I: 143 av herrar *Lundström* och *Sundin* samt II: 184 av herrar *Hedlund* och *Ohlin*, i vad motionerna hänvisats till bevillningsutskottet — måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till åtgärder i syfte att genom undanröjande av nuvarande brister i den svenska skattelagstiftningen stimulera svenska investeringar i utvecklingsländerna.

Reservation hade avgivits av herrar

John Ericsson, Wärnberg, Tage Johansson, Helleblad, Arne Pettersson, Brandt, Allard, Kärrlander, Andersson i *Essvik* och *Forsberg*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att de likalydande motionerna I: 143 av herrar *Lundström* och *Sundin* samt II: 184 av herrar *Hedlund* och *Ohlin* angående Sveriges bistånd till utvecklingsländerna, i vad motionerna hänvisats till bevillningsutskottet, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Lotten har här gynnat oppositionen så att det är de borgerliga partierna som står för utskottets utlåtande och socialdemokraterna för reservationen. Utskottsmajoriteten vill i likhet med motionärerna stimulera svenska investeringar i u-länderna.

För att undanröja dubbelbeskattning har vårt land s. k. dubbelbeskattningsavtal med en mångfald länder. Dessa avtal träffas bilateralt, varje avtal gäller alltså endast Sverige och ett annat land. Tyvärr saknar vi emellertid sådana avtal med alla stater i Latinamerika utom Argentina och med ett flertal stater i Asien och Afrika, alltså med u-länder. För att avhjälpa denna brist medger åtskilliga u-länder själva särskilda skattelättnader för utländska investeringar, säger motionärerna. Men denna skattelättnad omintetgöres genom beskattning i det kapitalexporterande landet. Om t. ex. ett u-land avstår från bolagsskatt eller kupongskatt, blir den härigenom ökade utdelningen helt beskattad i Sverige, framhåller motionärerna. Det är obestridligen på det sättet.

Vi reseranter bestrider inte att en sådan dubbelbeskattning kan innebära ett hinder, när Sverige skall lämna bidrag till utvecklingsarbetet i u-länderna. Eftersom vi inte heller inom rimlig tid kan få dubbelbeskattningsavtal med dessa länder i önskad omfattning kan det

vara motiverat att man genom interna lagstiftningsåtgärder söker underlätta investeringar och annan verksamhet i u-länderna.

Emellertid har dessa skatteproblem undersökts av en skattekommitté inom OECD. Denna har prövat såväl om det är önskvärt med interna lagstiftningsåtgärder på skatteområdet som formerna för dessa i syfte att underlätta ifrågasvarande investeringar. Denna kommitté understryker bl. a. att skattereglernas utformning endast är en av många faktorer när det gäller att skapa gynnsamma förutsättningar för investeringar i u-länderna. Även om dylika åtgärder gynnar u-länderna, så är de ändå till ringa gagn, om inte dessa länder själva på olika sätt söker förbättra investeringsklimatet inom sina gränser, menar denna kommitté. Därför är det önskvärt, säger kommittén, att dubbelbeskattningsavtal mellan industri- och utvecklingsländerna snabbt ökar i antal.

Det är precis vad vi reserverar oss också menar. Det är naturligtvis riktigt, och det vill vi understryka. Det är den angelägnaste uppgiften när det gäller att stimulera investeringar i u-länderna. Vi menar att det inte är utan vidare klart att interna skattelagstiftningsåtgärder alltid gynnar u-länderna. Man bortser ifrån att de också kan användas som ett medel för skatteflykt. Vidare är att märka att dubbelbeskattnings-sakkunniga i sitt betänkande »internationella skattefrågor» har föreslagit att man i vår svenska skattelagstiftning skulle införa regler, innebärande att Sverige skall kunna medge avräkning för skatt som utomlands påförts för inkomst, vilken beskattats även här i landet. Detta skulle även gälla u-länderna, ett s. k. credit of tax-system. Vi kan vänta proposition nästa år i frågan, och vi menar, att det bör bli ett värdefullt komplement till dubbelbeskattningsavtalen för att undanröja internationell dubbelbeskattnings.

Utskottsmajoriteten säger emellertid

Sveriges bistånd till utvecklingsländerna

att den favör som dubbelbeskattnings-sakkunniga kommer att föreslå inte är tillräcklig, därför att den endast gäller faktiskt erlagd skatt och dessutom innehåller spärregler som kommer att begränsa dess tillämpningsområde. Såvitt jag kan förstå menar utskottsmajoriteten att om ett u-land har efterskönt skatt åt ett svenskt företag, detta företag skall få göra avdrag som om hela skatten i verkligheten hade erlagts. Jag vill fråga: Är ändå inte detta en problematisk utväg? Med dubbelbeskattnings-sakkunnigas förslag blir ändå det viktigaste hindret för svenska insatser i u-länderna undanröjda.

Vidare vill jag be kammarens ledamöter observera, att bolagen redan nu enligt gällande regler har avsevärda möjligheter att finansiera investeringar utomlands. Ett svenskt bolag med dotterbolag i utlandet kan nämligen få uppskov med skattebetalningen för dotterbolagets vinst så länge som vinsten inte lyfts. Vinstmedlen kan alltså användas till investeringar i utlandet och innebär på så sätt en väsentlig förmån just i det syfte som vi diskuterar. Dessutom finns flera möjligheter för ett svenskt moderföretag att överföra vinstmedel till sitt dotterföretag utomlands utan att vinsten beskattas här i Sverige.

Slutligen vill jag erinra om att ett antal betydande svenska bolag inom skilda branscher har sammanslutit sig i ett u-landskonsortium för att genom gemensamma insatser möta den allt hårdare konkurrensen på u-landsmarknaden från andra länder.

Vi menar alltså att det viktigaste är att dubbelbeskattningsavtal så snart som möjligt ingås med dessa länder. Proposition om avdrag för erlagd skatt i andra länder kan väntas nästa år. Vinstmedel kan dessutom redan nu enligt gällande skatteregler få stå inne för investeringar i dotterföretag i u-landet, och vidare kan moderföretagen överföra egna vinstmedel till u-landet för investeringar utan att vinsten beskattas. Någon särskild

Sveriges bistånd till utvecklingsländerna

skrivelse till Kungl. Maj:t kan vi reserverar därför inte finna vara behövlig.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till den reservation som är undertecknad av herr John Ericsson m. fl.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! I denna fråga som gäller stöd till u-länderna har här i landet i skilda sammanhang sagts så mycket positivt att den oinvigde som har lyssnat, inte minst till en rad högstämda statsrådstal vid solenna tillfällen, skulle kunna förledas att tro att det har hänt synnerligen mycket i u-landsfrågan. Så är dess värre inte fallet.

I dag har vi en möjlighet att visa vår positiva inställning när det gäller dessa frågor. Det gäller nu en av de detaljer som kan bidra till att bygga upp ett större u-landsstöd. Obestridligen måste det vara av stor vikt att stödja u-länderna så, att verkningarna sträcker sig utöver den aktuella insatsen. Härvidlag är det av den största betydelse att få i gång industrier och annan verksamhet.

Är då investeringar i u-länderna särskilt lockande? Ja, det finns somliga som tror att det exempelvis på grund av de låga lönerna skulle vara så. Det har emellertid helt nyligen gjorts en intervjuundersökning av Industriförbundet med ett stort antal företag med större intressen i u-länderna, varvid det har visat sig att dylika investeringar i allmänhet inte är särskilt attraktiva. Lönerna är visserligen i allmänhet lägre, men trots detta är produktionskostnaderna höga. Dessutom är de politiska riskerna vid sådana investeringar synnerligen stora. Det finns risker för nationalisering, expropriation, krig och revolter.

Flera industriländer har genom nationella investeringsgarantisystem sökt att minska den starkt återhållande effekt som beror på de svårbedömbara riskerna. Sverige har inte något liknande investeringsgarantisystem. Den frågan

skall inte diskuteras i dag, men jag tycker att konstaterandet är värdefullt, för att inte säga nödvändigt, som bakgrund till frågan om den skatterättsliga behandlingen av u-landsinvesteringar.

Vinstintressen, eller skatteflyktsintressen som reservanterna säger, motverkas vid u-landsinvesteringarna av de politiska riskfaktorerna i så hög grad att dessa investeringar inte kan jämföras med rent affärsmässiga investeringar i allmänhet.

Den svenska skattelagstiftningen bygger, som ju framhålles i utskottsutlåtandet, i huvudsak på principen att internationell dubbelbeskattning skall undvikas genom bilaterala avtal. Vi vet emellertid att Sverige för närvarande saknar sådana avtal med ett mycket stort antal u-länder. Det är alltså i dag en oframkomlig väg för undvikande av dubbelbeskattning. Det torde också dröja åtskilliga år innan dylika avtal kan träffas med u-länderna. I en sådan situation är det rimligt att på andra vägar söka åstadkomma skattelättnader och därmed undvika negativa konsekvenser för de företag som trots alla betänkligheter gör investeringar i något u-land. I stället behandlas för närvarande investeringar i ett u-land ofta t. o. m. sämre än motsvarande investeringar i Sverige. Det kan inte vara riktigt med en sådan ordning. Ett svenskt bolag beskattas t. ex. inte för utdelningen från ett annat svenskt företag, därest det förstnämnda bolaget äger minst 25 procent av aktiestocken i det senare företaget. Men om ett u-land beslutar sig för att avstå från bolagsskatt från ett svenskt företag, då beskattar man i Sverige helt den på så sätt ökade utdelningen. Detta kan inte vara den rätta vägen, om man vill stödja u-länderna.

Herr Brandt har här gjort gällande att det system som föreslås i utskottsutlåtandet skulle kunna vara ett medel till skatteflykt. Jag vill än en gång erinra om de stora politiska riskerna som verkar hämmande och som sanner-

ligen inte har den effekten att företagen tror sig få nt lika stora vinster som i andra sammanhang. Inte heller skatteflyktsfaktorn kan bedömas på samma sätt som vid investeringar inom vårt eget land, där riskerna av politisk art inte har tillnärmelsevis den omfattning som i dessa andra länder.

Jag vill dessutom erinra om att från den svenska industriens sida har gjorts mycket bestämda deklarationer om att man är villig satsa på olika sätt — genom arbetskraft, experter, sakkunskap av skilda slag — för att hjälpa till i biståndsverksamheten. En sådan utfästelse har exempelvis under våren lämnats i en skrivelse till statsministern, och detta har skett trots de svårigheter som den svenska industrien för närvarande möter när det gäller att skaffa arbetskraft. Detta är en sak som man bör komma ihåg, när man anför sådana här skatteflyktsargument mot industrien och mot förslaget som sådant.

Det var intressant höra att herr Brandt tog upp frågan om OECD och dess kommitté. Jag kan i detta avseende inskränka mig till att redovisa vad herr Brandt i egenskap av reservant har skrivit under — jag tror för resten att herr Brandt själv berörde just detta. Det heter i reservationen att kommittén understryker att »interna åtgärder är till litet gagn om inte utvecklingsländerna själva på olika sätt söker förbättra 'investeringsklimatet' inom sina gränser». Jag kan för min del helt instämma i detta, men det gör att jag har den bestämda uppfattningen att i den mån u-länderna genom interna åtgärder söker stödja ett svenskt industriföretag, skall inte det allmänna här i landet ta hem vinsten därav. Då har vi inte på ett riktigt sätt anammat biståndsprincipen.

Det är således viktigt att få till stånd dubbelbeskattningsavtal även med u-länderna, men innan detta har kunnat realiseras är det lika nödvändigt att söka komma till rätta med förhållan-

Sveriges bistånd till utvecklingsländerna

dena genom interna nationella skatteåtgärder. Det förslag från dubbelbeskattningsakkunniga, som herr Brandt här åberopade, kan inte vara till fyllest, eftersom förslaget inte tar hänsyn just till vikten av att det blir en viss bestämd effekt av de åtgärder som vidtas internt inom u-landet, vilket ju inte blir fallet om vi här i landet tar hem vinsten av en skattelättnad som beviljas från u-landets sida. I de fall då det inte blir fråga om någon faktiskt erlagd skatt därför att vederbörande u-land vill ge ett stöd, bör man också se till att detta stöd verkligen kan bli investeringsstimulerande. Det får inte bli ett stöd till den svenska staten, samtidigt som vi från svensk sida diskuterar möjligheterna att på olika vägar öka biståndet till ifrågavarande u-land. Den sortens karusell i u-landsstödet kan i varje fall inte gagna u-landsintressena, som för mig ter sig som de mest angelägna i detta sammanhang.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HERMANSSON (k):

Herr talman! Den här diskussionen handlar inte endast om en skattefråga. Bakom olika ståndpunkter till kravet i herrar Hedlunds och Ohlins motion ligger skilda synsätt på frågan om hur de fattiga länderna skall kunna ges bistånd till sin utveckling. Om behovet av detta bistånd förefaller vi vara ense. Och behovet har för övrigt på nytt illustrerats genom uppgifter från den pågående FAO-konferensen i Rom. »Världen rusar på kollisionkurs mot hungerkatastrof», sade där en föregående medlem av den svenska riksdagen. Formuleringen innebär inte någon tillspetsning utan uttrycker bara den fruktansvärda verkligheten.

Vad kan vi göra? Är privata svenska kapitalinvesteringar i u-länderna den metod för bistånd som framför allt bör användas och uppmuntras? Jag är inte

Sveriges bistånd till utvecklingsländerna

övertygad därom. Av utländskt kapital anlagda industriföretag i de fattiga länderna kan givetvis på kort sikt skapa arbetstillfällena, bidra till skolning och utbildning och till utvecklingen av en inre marknad. De kan också medverka till en ökning av landets utrikeshandel. Men den andra sidan av denna process kan samtidigt vara att de utländska företagen suger ut ett fattigt lands naturtillgångar, lägger beslag på dess skickligaste arbetskraft och drar stora tillgångar ur landet genom hemtagning av profiler. Det är väl ett sådant överförande av vinster till Sverige som den borgerliga motionen avser att gynna.

Fru Nettelbrandt hänvisar här till en enkät som gjorts av Sveriges industriförbund bland svenska företag med filialer i utlandet. Något siffermaterial som bestyrker påståendena i den enkäten har dock inte anförts, utan det handlar bara om företagens egna omdömen.

Till dessa kan anmärkas att en investering i ett nytt produktionsföretag inte heller i Sverige ger hög vinst under de första åren. Motivet för de svenska företagens investeringar i u-länderna är säkerligen i stor utsträckning att bevara sin export och samtidigt en satsning på framtida marknader. Sådana motiv står ju inte på något sätt i motsättning till vinstmotivet utan kompletterar eller ingår direkt i detta. Det bör för övrigt påpekas att utländskt kapital i u-länderna i allmänhet redovisar mycket höga vinster på sin verksamhet. För Sydamerika finns det utförliga uppgifter om den saken. Jag kan här nämna att nettoinflödet av utländskt kapital av alla typer till Latinamerika under en viss period de senaste åren uppgick till 9,6 miljarder dollar, medan betalningarna till utlandet från Latinamerika samtidigt — det är huvudsakligen vinster och räntor — uppgick till inte mindre än 13,4 miljarder dollar, alltså mer än nettoinvesteringarna. Det finns ingen anledning tro att det svenska kapital som är nedlagt i Latinamerika skulle ha säm-

re vinstförhållanden än t. ex. de amerikanska företagen.

Ett fattigt lands ekonomiska utveckling kan också bli snedvriden genom utländska investeringar, vilket på längre sikt skapar svåra problem. Utländska kapitalanläggningar stärker också den kapitalistiska sektorn i landet och blir i praktiken, även om direkt inblandning i de politiska angelägenheterna inte bedrivs, ett stöd för ekonomiskt maktägande, reaktionära grupper. De kan bli ett hinder för de politiska och sociala förändringar som kan bana vägen för en verklig ekonomisk utveckling.

För att utländskt kapital och utländska produktionsanläggningar skall utöva ett positivt inflytande i ett u-land måste de infogas som en integrerande del i landets egna ekonomiska utvecklingsplaner. Någon helhetsbedömning av de fattiga ländernas problem har hittills inte legat till grund för de beslut som fattats om svenska kapitalinvesteringar. Inte heller synes några konsekventa försök ha gjorts att inordna dessa i u-ländernas planering. Avgörande har i stället varit de svenska intressenternas egen bedömning av var en god avkastning kan vinnas på det investerade kapitalet. Man har i allmänhet föredragit att göra investeringar i u-länder med en borgerlig eller reaktionär regim, vilken alltså på kort sikt stärkes av de utländska investeringarna.

Enligt vår mening borde de privata investeringarna i u-länderna av svenska företag och banker kontrolleras av staten. Sådana investeringar bör tillåtas endast om de samordnas med u-landets utvecklingsplaner och med de statliga svenska insatserna i landet i fråga. En sådan samordning kan ske med hjälp av valutaregleringen.

Den helt avgörande förutsättningen för att en verklig utvecklingsprocess skall komma i gång i de fattiga länderna är vad dessa länder själva gör. Men det är självfallet att de rika länderna bör och måste ge det bistånd som är

möjligt. Man måste emellertid hävda en bestämd skillnad mellan på kommersiella grunder investerat kapital i de fattiga länderna och det svenska folkets gemensamma biståndsinsatser. Gränslinjen får inte utsuddas mellan dessa båda former av förbindelser mellan det svenska samhället och u-länderna.

Tillsammans med en kraftig uppräknings av biståndet via statskassan till u-länderna bör de viktigaste åtgärderna ligga på handelspolitikens område. Jag anknyter här till de problem som behandlades i utskottsutlåtandet i föregående ärende. De tullar och skatter som alltjämt drabbar vissa s. k. tropiska produkter bör omedelbart avskaffas. Samtidigt bör vårt land aktivt stödja arbetet för att skapa ett internationellt system av råvaruavtal och priskompensation, som kan garantera köpkraften hos exporten av varor från de fattiga länderna och möjliggöra högre inkomster för dem. Stödet till vår egen produktion av primärvaror, framför allt livsmedel, måste vidare ges en sådan utformning, att u-ländernas produktion och export inte som nu diskrimineras.

Vidare bör vi genomföra förslagen från FN:s handels- och utvecklingskonferens i Genève om uppställande av bestämda målsättningar för importen av både råvaror och färdigvaror från de fattiga länderna och om viss tullfrihet för dessa länders industrivaror. Det är givetvis önskvärt att en internationell överenskommelse uppnås om importnål och tullbefrielse, och vårt land bör aktivt arbeta här för. Men det är också möjligt för oss att själva uppställa vissa målsättningar för importen från u-länderna liksom att bevilja de föreslagna tullåttnaderna. Detta borde ske omedelbart.

Det bör erinras om att vår handel med u-länderna nu omfattar en mindre del av den totala svenska handelsvolymen än tidigare under efterkrigsåren. Det behövs kraftfulla åtgärder för att i stället få till stånd en ökning av han-

Sveriges bistånd till utvecklingsländerna

deln, där det anses att exporten försvåras av höga svenska priser. Medel skulle exempelvis kunna anslås över statsbudgeten, att användas som pristillägg att utbetalas till u-länderna vid import därifrån av råvaror samt som prissubventioner att betalas vid export av svenska industrivaror till dessa länder. Därigenom skulle vi kunna bidra till en utjämning av den nuvarande »prissaxen» och medverka till en ökning av handeln med u-länderna.

Herr talman! Jag har velat anföra dessa synpunkter för att inte det intrycket skall uppstå hos dem som lyssnar till eller i efterhand studerar denna debatt, att den svenska riksdagen som helhet skulle bedöma skatten på profiler från investeringar i u-länder som den väsentliga frågan i det stora drama som heter folkens kamp mot hungerkatastrofen.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! De socialdemokratiska reservanterna i utskottet har här som vanligt fått ett värdefullt stöd av kommunisterna. Jag kanske skall börja med att konstatera att vi börjar vänja oss vid det nu.

Alldeles bortsett från vad man har för uppfattning i detta fall om de rent kommersiella frågorna — och där tror jag inte att herr Hermansson och jag har så stora förutsättningar att bli överens — är det enligt min mening nödvändigt att vi har klart för oss vilka frågor vi diskuterar och skall fatta beslut om. Frågan är om vi skall fortsätta med att diskriminera u-länderna dels jämfört med andra länder med vilka vi redan har fått till stånd dubbelbeskattningsavtal och dels jämfört med svenska företag i Sverige. Och där menar vi inom den demokratiska oppositionen att u-länderna självfallet inte skall ställas åt sidan eller sättas efter övriga länder. Vi anser u-ländernas intressen vara så viktiga, att det snarare är de som bör favoriseras än tvärtom. Men på den punkten är

Sveriges bistånd till utvecklingsländerna

den socialistiska majoriteten tydligen av en annan uppfattning.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Om man vore så tvärsäker i sin uppfattning om andras meningar som fru Nettelbrandt, så vore det inte lätt. Jag tror att varje ledamot av riksdagen har samma varma känsla för u-länderna som fru Nettelbrandt. Det är inte den saken det nu är fråga om. Här yrkar motionärerna att man skall avskaffa brister i den internationella skattelagstiftningen därför att vi inte har dubbelbeskattningsavtal med utvecklingsländerna. Jag nämnde att en OECD-kommitté har sagt att det är till litet gagn om inte utvecklingsländerna själva på olika sätt söker förbättra investeringsklimatet inom sina gränser. Fru Nettelbrandt menar att det är den strävan de har och att vi inte vill hjälpa dem i denna strävan.

Men OECD-kommittén rekommenderar att vi skall ingå dubbelbeskattningsavtal. Vad är det som nu kommer att ske? Till dess att vi kan få dessa dubbelbeskattningsavtal — alltså en internationell lagstiftning som innebär att vi sluter avtal med land efter land tills vi får avtal med alla de länder som vi är intresserade av och bör hjälpa — så har vi dubbelbeskattningskommitténs förslag att de svenska företagen skall få göra avdrag för den skatt de betalar i u-land med vilket vi inte har dubbelbeskattningsavtal. Men utskottsmajoriteten är inte nöjd ändå utan vill att bolagen skall få göra avdrag för en skatt i u-landet som de aldrig har betalt. Det är, menar vi, att ge sig ut på farliga vägar. I varje fall kan det inte vara någon anledning att föra in något dylikt i den svenska lagstiftningen. Skall man hjälpa u-länderna bör man naturligtvis, som fru Nettelbrandt säger, ge en hjälp till självhjälp så att de kan investera. Men jag frågar: Är det då alltid nödvändigt att man skall göra det genom skatteåtgärder och skattelättnader? En skatte-

lättnad skulle bevisligen i detta fall leda till skatteflykt, om den skulle genomföras.

Jag vet inte om fru Nettelbrandt har suttit med i någon prövningsnämnd eller taxeringsnämnd och sett vilka lagliga möjligheter det finns att undkomma skatt. Man får vara synnerligen försiktig när man ändrar på skattelagstiftningen så att man där inte genomför någonting som kanske avser hjälp till utvecklingsländerna men som i praktiken inte blir hjälp till dem utan någonting helt annat.

Jag har tidigare här klarlagt att företag redan nu har, om de vill, olika möjligheter — och rika möjligheter — att göra investeringar av vinstmedel i u-länderna. Vinstmedel som de har i sina dotterföretag kan de låta stanna kvar där för investeringar, och de kan föra över vinstmedel, som inte beskattas, från Sverige till dotterföretag i u-länderna. Fortfarande tror jag inte, med hänsyn till att vi får en proposition som tills vidare kompletterar dubbelbeskattningsavtalen, att det kan vara nödvändigt att man skriver till Kungl. Maj:t om att vidta åtgärder, när kammarens ledamöter till syvende og sist icke vet vilka konsekvenser de får.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Herr Brandt säger att alla här i riksdagen har samma varma känslor som jag för u-länderna. Ja, det är nog möjligt, jag är nästan benägen att tro att det är på det sättet. Men varma känslor lever man så dåligt på, om det inte blir så mycket mer än varma känslor. Det är nödvändigt att också låta dem få uttryck i en konkret, bestämd handling.

Herr Brandt talar igen om att OECD-kommittén rekommenderar dubbelbeskattningsavtal. Jag tycker att det är värdefullt om man fortsätter på den vägen, men jag tror likafullt — och herr Brandt har inte motsagt mig på den punkten — att det kommer att ta lång

tid innan vi får dubbelbeskattningsavtal med dessa länder.

Dubbelbeskattningsakkunnigas förslag, som herr Brandt hänvisar till, är naturligtvis bra. Jag tycker också att credit of tax-systemet ger en hel del. Det är värdefullt, om vi inte har ett dubbelbeskattningsavtal, att man får möjlighet att göra avdrag för den skatt som eljest skulle ha betalats såväl i utlandet som här i Sverige. Men det räcker inte. Det ger inte den möjlighet som herr Brandt understrukit hade angett av OECD:s skattekommitté, nämligen att man också skall se till att det enskilda u-landet självt bidrar med åtgärder.

Hur är det i det konkreta fallet? Om vi har ett credit of tax-system och u-landet samtidigt genom egna åtgärder vill stödja en svensk industri i landet genom att avskryva skatt, skall vi då säga: »Ja, men det där skall inte från u-landets sida gå till industrien, det är alldeles fel, det skall gå till svenska staten.» Det är väl ändå en orimlig ordning. Men det blir effekten av den linje som herr Brandt och övriga reservanter förfäktar.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Brandt begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 47, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr John Ericsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter

Olje- och bensinhandelns organisation

intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 102 ja och 113 nej.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen av herr John Ericsson m. fl.

§ 17

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 8 § tulltaxeförordningen den 13 maj 1960 (nr 391), m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 18

Olje- och bensinhandelns organisation

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 52, i anledning av motioner angående olje- och bensinhandelns organisation.

I två till bankoutskottet hänvisade likalydande motioner, nr 6 i första kammaren av herrar *Adolfsson* och *Lager* och nr 8 i andra kammaren av herr *Hermansson m. fl.*, hade föreslagits att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att 1947 års oljeutredning måtte kompletteras med en utredning

a) avseende oljehandelns rationella ordnande i enlighet med vad i motionerna anförts;

b) angående upprättandet av allmän- ägd petrokemisk industri.

Vidare hade i två till bankoutskottet hänvisade likalydande motioner, nr 7 i första kammaren av herr *Erik Olsson* och nr 9 i andra kammaren av herr *Nilsson* i Östersund *m. fl.*, föreslagits att riksdagen i skrivelse till Kungl.

Olje- och bensinhandelns organisation

Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag beträffande bensinhandelns framtida organisation och utformning.

Utskottet hemställde,

1. att motionerna I: 7 och II: 9 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2. att motionerna I: 6 och II: 8 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Ståhle, Åke Larsson, Palm* och *Augustsson*, fru *Renström-Ingenäs* samt herrar *Hagnell, Ekström* i Iggesund och *Haglund*, vilka ansett att utskottet under punkten 1. bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 7 och II: 9 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag beträffande bensinhandelns framtida organisation och utformning jämte därmed sammanhängande problem.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr HAGLUND (s):

Herr talman! Även i bankoutskottets utlåtande nr 52, angående olje- och bensinhandelns organisation, har oppositionen efter lottning blivit utskottsmajoritet, medan vi socialdemokratiska ledamöter hamnat på reservationsidan.

Man kan om denna fråga säga på samma sätt som om många andra frågor, att det inte är första gången den tas upp här i riksdagen. Inte minst jag själv har aktualiserat frågan, både interpellationsvägen och motionsvägen. Varför har jag då gjort detta?

Även om det kan verka långsökt vill jag framhålla att det främst varit bostadsfrågan som utgjort bakgrunden till framstötarna. Jag har ställt bostadsfrågan mot nybyggnaden och utbyggnaden av bensinstationer och undrat: Är det ett riktigt användande av resurserna att satsa på bl. a. bensinstationer, när det råder sådan brist på bostäder o. d.?

Jag har i en motion påvisat att det

under åren 1960—1963 byggdes bensinstationer för över 100 miljoner kronor. Det hade självklart varit av utomordentlig betydelse om dessa pengar i stället kunnat användas för exempelvis bostadsbyggande. Problemet skulle naturligtvis inte ha lösts helt därigenom, men ordspråket säger ju att många bäckar små gör en stor å.

Min aktivitet på området föranledde en kvällstidning att ge mig epitetet »bensinstationernas fiende nummer ett». Men det är på rakt motsatt sätt — då jag och andra tagit upp dessa frågor har vi också velat skapa människovärdiga arbetsförhållanden för dem som sysselsätts på bensinstationerna. Jag skall inte här gå in på de kontraktsförbindelser som innehavare av bensinstationer måste sluta med de stora oljebolagen; det kan inte vara nödvändigt att ta upp den saken. Men jag kan säga så mycket som att friheten för dessa människor att verka är tämligen minimal. Om någon är intresserad kan jag som bevis för mitt påstående ta fram vissa kontrakt.

Jag har till min glädje också funnit, att jag inte varit ensam om aktiviteten på detta område. Även riksdagsledamöter på borgerligt håll har ansett nuvarande planerings- och utbyggnadssystem vara orimligt. Jag är mycket tacksam för att både centerparti- och folkpartirepresentanter vid vissa tillfällen aktualiserat dessa frågor. Att deras partivänner vid utskottsbehandlingen icke ville biträda reservationen och föreslå en utredning är något som de får göra upp sinsemellan. Jag tycker dock att det är av intresse att notera denna tidigare visade inställning.

Vi har också i vår reservation klart angivit varför man måste utreda denna fråga. Detta sammanhänger såsom jag tidigare anförte med frågorna om bensinstationsväsendets framtida struktur och hur det skall maximeras. Vi kommer dessutom att få ett successivt stigande antal bilar, och det är självfallet

nödvändigt att tillse att bensinstationerna anpassas härefter.

Svenska petroleuminstitutet, som tydligen fungerar såsom ett slags expertinstans vid alla möjliga tillfällen på detta område, har i ett annat sammanhang än vid remissbehandlingen av detta ärende ansett att man behöver undersöka denna fråga. Bl. a. har man förordat vissa utredningar om bensinhandeln. Man anser t. ex. att servicen till bilisterna och dessas önskemål för framtiden bör tas upp till behandling.

Jag skall nu inte gå in på alla de diskussioner som förekommit i detta sammanhang. Jag vill bara framhålla, att ett par, tre av remissinstanserna i år ansett en utredning vara nödvändig.

Pris- och kartellnämnden uttalar exempelvis, att det inte föreligger något material som belyser bensinhandelsstruktur och prestationer. IC-föreningarna anser att det föreligger ett påtagligt behov av att klarhet skapas om branschens betingelser.

Kommerskollegium utesluter inte att antalet bensinstationer kan vara för stort och understryker, att en undersökning bör syfta till att utan ogynnsam inverkan på den fria konkurrensen främja större planmässighet på bensinhandelsområde. Sveriges bensinhandlares riksförbund anser också, att en utredning särskilt bör ägna sig åt bensinstationernas utnyttjandegrad.

Jag vill särskilt ta upp kommerskollegiums påpekande, att den fria konkurrensen inte skall hindras. Vi har vid utskottsbehandlingen frågat den fria handeldns företrädare, om de tror att det förekommer en verkligt fri konkurrens på detta område. Vi har också som jämförelse tagit upp frågan om livsmedelsdistributionens rationalisering. Alla känner till den nedläggning av butiker och den rationaliseringsverksamhet som förekommer på detta område.

Under förra veckan förekom en artikel i Dagens Nyheter, vilken rätt utförligt behandlar denna del av vår di-

Olje- och bensinhandeldns organisation
 stribution. Artikeln är rubricerad: »'Smärtfri' butiksdöd för Ica. Omsätter nära 4 miljarder i år.» Vidare heter det: »1962 fauns 9 000 butiker i kedjan, i dag är det 7 500, och 1970 återstår bara 5 000.» Längre fram i artikeln står det: »Den hårda kapitalmarknaden gör att man koncentrerar sig på distributionsidan, där investeringar kan ge den snabbaste utdelningen i fråga om effektivitetshöjningar.»

Man kan fråga sig varför vi icke fått en dylik process inom det område vi i dag diskuterar. Personligen anser jag att det skulle ha varit mycket naturligare, om denna process kommit på ett serviceområde, där vi kan och skall använda bilen, i stället för på ett område där husmödrarna i stor utsträckning måste bära hem produkterna.

Jag noterar också med stor tillfredsställelse att den förut åberopade tidningen måste vara på samma linje som dagens reservanter, enär rubriker som dessa för några år sedan förekommit: »Mackarna blir fler och fler, vi har redan för många», »Vansinnigt på bensinmarknaden» o. s. v. Man fortsatte sedan med i mitt tycke mycket betecknande exempel på orimliga anhopningar till vissa städer och tätorter, medan en del samhällen blivit utan.

Jag har vid något tillfälle tidigare liknat denna utveckling på bensindistributionens område vid ett luffarschack; företagen har alltså i mycket stor utsträckning gått in för att stänga varandra. I detta syfte gör man inköp av tomter och lägger ned åtskilligt med pengar på mark som i vissa fall kan ligga oanvänd många år.

Vi reservanter anser alltså att starka skäl föreligger att göra en undersökning av bensinhandeln, inte minst i syfte att få en samlad bedömning av branschens fortsatta utveckling och utbygg-nadsbehov. Jag yrkar därför bifall till reservationen av herr Ståhle m. fl.

Olje- och bensinhandelns organisation

Herr REGNELL (h):

Herr talman! Herr Haglund inledde sitt anförande med att understryka att det inte är någon ny fråga som kammaren nu konfronteras med. Det är riktigt och sant. Under en rad av riksdagar har vi haft denna fråga uppe till behandling. Jag kanske kan komplettera herr Haglunds redogörelse med att erinra om att så sent som i fjol ett enigt utskott avstyrkte motioner med samma innebörd och att det den gången också beslöts att ingen åtgärd behövdes från riksdagens sida.

Det skall dock sägas att redan den omständigheten att detta ämne återvänder riksdag efter riksdag visar att det verkligen föreligger problem. Det skall ingen förneka. Kommunalmännen kan jämt och samt konstatera vilka svårigheter det är att bereda lämplig plats för bensinstationerna, och de bedömningar som görs i de kommunala organen kan skilja sig rätt avsevärt från dem som framläggs från bensinbolagens sida.

Som privatpersoner — som vägfarande — har vi också rätt ofta anledning att ställa oss en aning frågande inför den placering av bensinstationer som vi lägger märke till landet över.

Som sagt, problemen finns. Men frågan är om dessa löses bäst genom nya statliga utredningar. Redan nu pågår det en del offentliga utredningar som sysslar med detta problem. Utskottet erinrar om att vägsakkunniga kommer att lägga fram ett betänkande, i vilket även dessa ting tas upp till diskussion. Detta betänkande är aviserat till 1966. Utskottet redovisar också att koncentrationsutredningen redan har gjort vissa studier som kommer att offentliggöras i form av en separat rapport. Redan dessa omständigheter tycker jag talar tillräckligt klart till förmån för uppfattningen, att ingen ytterligare utredning för närvarande behövs.

I utskottsutlåtandet ges också besked om att branschorganisationerna följer utvecklingen — må vara att man på vis-

sa avsnitt saknar den dagsaktuella statistiken, men man vet nog ändå ganska väl var man står.

Jag vill också gärna understryka att man när det gäller en bransch som arbetar under hård konkurrens — vilket fallet förvisso är på detta område — har anledning att tro att den själv ser om sitt hus. Det föreligger alltså på detta område inte någon monopolställning, som kunde medföra att behovet av rationaliseringsåtgärder inte beaktas. Snarare är det väl så, att den något täta koncentrationen av bensinserviceanläggningar är ett utslag av en mycket hård konkurrens. Den konkurrensen gynnar konsumenterna, och jag föreställer mig att den jämförelse som herr Haglund nyss gjorde med distributionen inom t. ex. speceribranschen knappast är rättvisande. Den sammanföring av små affärer som förekommer inom speceribranschen har väl vanligen sin grund i det förhållandet, att det blir övermäktigt svårt för de mindre affärerna att föra och lagerhålla alla de artiklar som konsumenterna numera vill ha tillfälle att köpa på ett och samma ställe. På bensinstationerna är det ett fåtal olika artiklar som skall tillhandahållas, och där föreligger alltså inte samma behov av koncentration till stora företagsenheter.

När man nu som vägfarande — om jag får använda det uttrycket på nytt — finner det litet märkligt med dessa många bensinstationer på en och samma plats, hör man kanske erinra sig hur man vid många tillfällen förvånat sig över de stora dimensioner som tagits till vid byggande av nya motorvägar och infarter till tätorterna. Man har kunnat läsa insändare i tidningarna om hur orimligt det varit med detta slöseri med mark och pengar. Men efter några år har vi kunnat konstatera att maskineriet vuxit ur de nya kläderna och att motorvägarna och infarterna snarast blivit för små. Omöjligt är det väl inte att vi kan få uppleva något liknande

också beträffande bensinstationerna; på de platser, där dessa nu förefaller vara alltför många, kan de i en nära framtid visa sig fylla ett behov.

Det är sådana resonemang som ligger bakom bankoutskottets hemställan, att motionsyrkandena om ytterligare statliga utredningar icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Ett avsnitt av bankoutskottets utlåtande har hittills inte diskuterats. Med några ord skall jag be att få beröra också det.

I en motion som väckts av herrar Adolffsson och Lager i första kammaren och av herr Hermansson m. fl. i denna kammare finns utöver det utredningsyrkande vi hittills diskuterat också ett yrkande om utredning angående lämpligheten av att upprätta en allmänagd petrokemisk industri. Inte heller det är något nytt önskemål. Det har framförts tidigare från kommunisthåll. Utskottet har remitterat det yrkandet till olika instanser. Yttrandena redovisas i vårt utlåtande nr 52, och det är på grund av det resonemang som förs av de olika remissinstanserna som utskottet icke funnit skäl att tillstyrka att en sådan utredning kommer till stånd.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till bankoutskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Nordgren* (h).

Herr NILSSON i Östersund (s):

Herr talman! I den socialdemokratiska motion som ligger till grund för detta utlåtande har vi motionärer hemställt om en utredning av bensinhandels framtida organisation och utformning. Denna motion har tillstyrkts i en reservation av de socialdemokratiska utskottsledamöterna, medan den borgerliga lottmajoriteten avstyrkt vårt förslag.

Herr Regnell säger att motioner av samma innehåll avstyrkts av ett enhälligt bankoutskott under fjolåret. Jag vill

Olje- och bensinhandels organisation
till detta bara genmäla, att det den gången gällde utredningskrav om oljehandels förstatligande. Nu gäller det ett krav på utredning av bensinhandels organisation.

Förslaget i vår motion syftar alltså till att genom en statlig utredning få organisations- och distributionsformererna inom branschen belysta, att åstadkomma en anpassning av bensinstationernas antal och utformning med hänsyn till framtida behov samt en översyn av prisrabatter och prissättning inom bensinhandeln. Vi har nämligen en mycket stark känsla av att den nuvarande strukturen på bensinstationsnätet i vårt land knappast kan sägas vara tillfredsställande ur rationell och samhälls-ekonomisk synpunkt. Detta är alltså kärnpunkten i vårt resonemang. Jag är personligen övertygad om att var och en som reser omkring i detta land och ser den flora av bensinstationer som växt upp i städer och tätorter, efter riksvägar och länsvägar, har svårt att hitta någon förnuftig och enhetlig linje i detta gytter av kostnadskrävande investeringar.

Det samhälls-ekonomiska läget manar oss till skärpt vaksamhet och sträng återhållsamhet i våra krav på nya investeringar. Vi har en klart uttalad brist på arbetskraft och kapital i det svenska samhället. I och för sig nödvändiga projekt inom sjukvården, skolväsendet, åldersvården och på andra områden måste skjutas på framtiden. Vi bygger bostäder upp till den gräns där de tillgängliga resurserna sätter stopp. Tillgången på tomtmark är också knapp i våra större tätortsbildningar. I ett sådant läge krävs en bättre planering på längre sikt för att våra begränsade resurser skall kunna sättas in där de bäst behövs. Detta bör även gälla för den investeringssektor vi nu diskuterar.

Motionärer och reservanter har fått stöd för sin uppfattning från åtskilliga remissinstanser. Sveriges bensinhandlars riksförbund t. ex. har genom sitt re-

Olje- och bensinhandelns organisation

missvar fört in åtskilliga intressanta synpunkter i diskussionen. Förbundet tar upp förhållandet mellan oljebolagen och detaljhandelsföretagen och pekar på det dominerande inflytande oljebolagen har inom alla led av bensinhandeln på grund av att de äger eller förhyr på långtidskontrakt den övervägande delen av landets bensinstationer. Förbundet pekar också på den dåliga lönsamheten vid många stationer, vilken beror på överdimensioneringen av stationsnätet.

En annan part som är mycket intresserad av att någonting görs på detta område är Transportarbetarförbundet. Transportarbetarna är som bekant en typisk låglöne-grupp och har som sin motpart vid förhandlingsbordet en av världens rikaste arbetsgivare. Jag syftar på de stora oljekoncernerna. Men nu är det ju inte oljebolagen de förhandlar med utan stationsföreståndarna. Så länge vi har många små och olönsamma företag inom branschen är det svårt att lyfta upp transportarbetarna på löneskalan. Man har rätt att ställa samma krav här som på den övriga delen av arbetsmarknaden, nämligen att lönsamheten hos företagen skall vara sådan, att utrymme finns för goda löner och säkra anställningsförhållanden.

Herr Haglund nämnde några siffror om bensinstationsbyggandets utveckling. Jag vill komplettera hans uppgifter med några sifferuppgifter från fjolåret.

Under 1964 byggdes 165 bensinstationer till en sammanlagd kostnad av nära 40 milj. kronor. Dessutom ombyggdes 34 stationer för en kostnad av drygt 2 milj. kronor. Ny- och ombyggnaderna under fjolåret kostade sammanlagt drygt 41 milj. kronor.

Jag skall ta ett annat exempel som ännu bättre belyser utvecklingen på detta område. I ett litet norrländskt samhälle med något över 1 500 invånare invigde man för en tid sedan sin nionde bensinstation. Därmed är de allra flesta

oljebolagen representerade däruppe med enmärkesstationer. Storleken av den försäljning man har att dela på i detta samhälle uppgår till cirka 3 miljoner liter bensin och dieselolja. Samhället tillhör en avfolkningsbygd så att någon nämnvärd ökning av försäljningen är knappast att räkna med.

Samtidigt har man på denna plats en viss bostadsbrist. Under den senaste femårsperioden har sex bensinstationer i samhället bytt föreståndare 22 gånger. Jag undrar om det möjligen är detta förhållande som Svenska petroleuminstitutet syftar på när det i sitt remissyttrande över motionerna anför: »En omfattande strukturomvandling pågår sålunda inom bensinhandeln.» Ett sådant förhållande, herr Regnéll, gynnar varken konsumenterna eller distributörerna inom oljebranschen.

Vi har i motionen pekat på samstationer som en möjlig rationaliseringsåtgärd. Oljefirmorna svarar att i så fall upphör priskonkurrensen. Men jag frågar mig: Kan detta vara det enda och verkliga skälet? Är konkurrensviljan så svag att den helt skulle försvinna om man säljer två eller tre olika märken från samma platta? Är det möjligen inte i stället på det sättet, som man sagt mig på försäljarhall, att firmorna bjuder en högre återförsäljarrabatt om man bara för ett märke än om man planerar för en flermärkesstation?

Bensinhandeln måste genomgå samma rationaliseringsprocess som den övriga handeln, innebärande en utveckling mot större enheter och bättre lönsamhet, för att därigenom kunna skapa ett ökat utrymme för lönestegringar och även för möjliga prissänkningar. Dessa fundamentala principer som gäller för näringslivet i övrigt bör även gälla för denna bransch. Med en utredning syftande till en bättre planering på detta område tror vi att det finns möjligheter att komma ett stycke på väg.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Wikner* (s).

Herr REGNÉLL (h) kort genmäle:

Herr talman! Mitt genmäle får innehålla en upprepning av vad jag förut tillät mig säga, nämligen att ett enhälligt utskott i fjol avstyrkte en utredning kring just de ting som nu är aktuella. De motioner, som då låg till grund för utskottets utlåtande och bakom vilka också herr Nilsson i Östersund stod, avsåg bl. a. en rationalisering av bensinhandeln. Jag har fjolårets utlåtande i min hand och där sägs det: »När det gäller distributionsapparaten påtalas vidare, särskilt i motionerna I: 209 och II: 255, (vilket just var herr Nilssons i Östersund motion) det ökande antalet bensinstationer.»

Utskottet för i sitt fjolårsutlåtande ett resonemang som går ut på att visst kan det finnas problem att ta ställning till beträffande placeringen av bensinstationer och antalet sådana. Vi säger att dessa problem många gånger diskuterats både i kamrarna, i bankoutskottet och i tredje lagutskottet och vi hänvisar till att vägsakkunniga så småningom kommer att lämna rapport om sitt ställningstagande.

Jag hinner kanske beröra en sak till. Det skulle vara herr Nilssons i Östersund omtanke om konsumenterna. Det är ju alltid här fråga om ett invecklat orsakssammanhang. Ibland kan det faktiskt vara så att det ur samhällsekonomisk synpunkt är bättre att hålla en mycket väl utbyggd service än motsatsen. Har man inte en sådan service uppstår det en kö av väntande. Och man har förvisso ibland vid bensinstationer kunnat iaktta hur där står puttrande bilar och väntar att få sin bensin och service i övrigt. Under tiden kan de väntande ingenting göra. De bara sitter där och är förargade över att de inte kommer vidare. Har man däremot ett mycket väl utbyggt nät av bensinstationer kan det väl hända att det ibland

Olje- och bensinhandels organisation

blir en paus i kundtillströmningen. Men då vet man att de som arbetar vid dessa stationer alltid har något nyttigt för händer som gör att de inte är sysslösa.

Sådana resonemang gör att det ofta kan finnas skäl understryka att det som ter sig som en mycket väl utbyggd service — måhända en alltför väl utbyggd service — i själva verket kan vara nationalekonomiskt riktigt och berättigat.

Herr NILSSON i Östersund (s) kort genmäle:

Herr talman! Det finns kanske inte någon större anledning att tvista om den snö som föll i fjol eller om de motioner som då skrevs, men det hade varit bättre om herr Regnéll hade läst klämman i de båda påtalade motionerna. Det är riktigt att vi i den motion som ställde krav om utredning om oljehandelsförstatligande även förde in resonemanget om bensinstationernas lokalisering. Men detta var dock inte huvudnumret eller det väsentliga i fjolårets motion, utan klämman gick ut på att vi krävde en utredning med sikte på ett förstatligande av oljehandeln.

När det sedan gäller konsumentintressena på detta område vill givetvis även motionärerna att vi skall ha en god service åt bilisterna. Vi menar dock att denna service inte får ta sig uttryck på sätt som nu sker, i en överinvestering, varigenom stationsföreståndarna i många fall kommer i ett svårt ekonomiskt läge; de får svårigheter att betala avtalsenliga löner, och bildligt talat håller man på många platser på att konkurrera ihjäl varandra. Detta kan väl heller inte vara ett intresse som herr Regnéll som bankman är beredd att understödja.

Herr HAGLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets talesman herr Regnéll sade att det kanske inte varit riktigt rättvisande att jämföra livsmedelsdistributionen och den rationalise-

Olje- och bensinhandelns organisation

ring som försiggår på detta område med oljehandeln och ställa samma krav. Det är klart att det kan ligga en hel del i detta resonemang. Om herr Regnéll inte vet det tidigare, kan jag upplysa om att det också på bensinhandelns område förekommer en stor flora. Den — jag höll på att säga — stackars arrendetagare, som startar en bensinstation, blir i allmänhet tvingad att köpa mycket material som skall föras vid denna station. I de flesta fall rör det sig om material för mellan 25 000 och 30 000 kronor. Det är den ena sidan av saken.

Jag minns inte hur herr Regnéll uttryckte det hela men han sade något om att man väl får hoppas på en rationalisering och effektivisering även på detta område; det är något som också vi hoppas på. Men då skall man inte ha stora krav, ty framför mig har jag en tabell som visar att antalet bensinstationer inte har förändrats så mycket. Det finns fortfarande omkring 10 000 bensin- och singelstationer. År 1938 hade vi 9 400 och år 1964 hade vi 10 240. Om man inte kan hoppas mera på rationaliseringstakten, har man inte stora anspråk på detta speciella område.

Herr KARLSSON i Huddinge (k):

Herr talman! Den föreliggande frågan är verkligen inte ny. Många motioner i ärendet har behandlats i denna kammare, och även om de kommunistiska motionärerna kanske varit flitigast, kan det konstateras att också andra har ansett att något borde göras på detta inte oväsentliga område av vårt ekonomiska liv.

Det nya som i år har inträffat är faktiskt att bankoutskottet har spruckit på uppgiften att såsom tidigare blankt avslå alla förslag om utredning av förhållandena på oljehandelns område. Vi noterar som ett betydande framsteg att utskottets socialdemokratiska ledamöter inte orkat vara med längre. Det finns också rätt många och betydelsefulla remissinstanser att stödja sig på, såväl en-

skilda företag inom branschen som också det kooperativa företaget, d. v. s. bensinkonsumenternas eget företag. Efter dessa remissuttalanden, främst från bensindistributörernas sida, och under förutsättning av ett positivt riksdagsbeslut i dag borde regeringen inte kunna undgå att tillsätta den så länge begärda utredningen.

Reservanternas utredningskrav omfattar endast en del av vad som krävs i den kommunistiska motionen, den del som sammanfaller med den socialdemokratiska motionen i år, d. v. s. frågor gällande bensinhandelns struktur, prissystem och utbyggnadsbehov. I detta hänseende har jag ingenting att tillägga utöver vad som redan har sagts av de socialdemokratiska talesmännen här i debatten. Jag kan helt ansluta mig till vad de i dessa stycken har anfört.

Den kommunistiska motionen har emellertid även tagit upp kravet på utredning gällande ett vidgat samhälleligt inflytande på branschen såsom ett väsentligt medel att råda bot på föreliggande missförhållanden. Utredningskravet omfattar jämväl en undersökning av förutsättningarna för en svensk statligt influerad petrokemisk industri.

Herr talman! I föreliggande situation tänker jag inte yrka bifall till vår motion i dess helhet utan ämnar nöja mig med att tillstyrka den föreliggande reservationen, även om denna enligt mitt förmenande är alltför begränsad. Det är mycket väl tänkbart att den föreslagna utredningen ändå kan komma att se sig nödsakad att ta upp åtminstone en del av de övriga problem vi har velat lösa. Vi förbehåller oss givetvis rätten att i annat sammanhang få återkomma till övriga problem. Om reservationen bifalles, utgör ändå dagens beslut obestridligen ett fall framåt för vad vi har yrkat.

Jag vill likväl, herr talman, med ett par ord kommentera de invändningar som från en del remissinstansers sida har gjorts mot vårt krav på ett vidgat

samhällsinflytande på oljebranschen. Det är fråga om samma instanser, som anser förhållandena inom branschen i stort sett tillfredsställande.

Vår kritik mot rådande förhållanden gäller i stort följande: det kan inte vara tillfredsställande att företag som säljer för ungefär 3 miljarder kronor om året, egentligen inte betalar någon skatt till det allmänna på grund av att de som dotterföretag är underställda utländska trustar, vilka utan svårighet kan ta hand om alla vinster. Om vårt näringsliv även på andra områden skulle vara så funtat, så skulle väl t. o. m. de borgerliga representanterna i bankoutskotet — åtminstone en del av dem — kunna tänka sig en utredning om att någonting borde göras. Samma anmärkning gäller det utländska inflytandet på petrokemiens område. Det kan inte vara tillfredsställande när utländska företag tar i anspråk svensk arbetskraft, som vi har ont om, pålägger samhället att ordna bostäder och annan samhällsservice till belopp, som ofta är större än vad bolagen själva investerar i anläggningar, och sedan släpar i väg vinsterna till de utländska oljekoncernerna. Om priserna på företagens produkter skulle vara lägre här än i utlandet kunde kanske en viss ursäkt anses föreligga för de här anförda förhållandena, men ingen kan stå upp och påvisa detta. Att den svenska allmänheten i längden kommer att finna sig i denna ordning tror jag definitivt inte på.

En annan anmärkning är att samhället även på detta område borde ha något att säga till om då det gäller planeringen av de industriella företagen, inberäknat lokaliseringen. Vi bedriver samhällelig lokaliseringspolitik, och jag kan inte finna det lyckligt att denna bransch skall betraktas som tabu. Vad slutligen det samhälleliga inflytandet beträffar, så är vi inte på något sätt bundna till att det skall vara rent statliga företag på området. Vi kan mycket väl tänka oss företag, där både staten, Kooperationen

Olje- och bensinhandelns organisation

och jordbruket liksom enskilda svenska industriföretag är intressenter. Huvudsaken för oss är att samhällsintresset kan komma till uttryck i fråga om planering, produktionsinriktning och prispolitik.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Det var närmast herr Regnéll, som föranledde mig att begära ordet. Han sade att bensinhandeln arbetar under hård konkurrens, och han gav uttryck åt att denna hårda konkurrens skulle gynna konsumenten. Jag har den uppfattningen att om någon handel i detta land är orationell, så måste det vara bensinhandeln, därför att den tar i anspråk så oerhört stora kapitalinsatser och binder realkapital i en utsträckning, som måste vara anmärkningsvärd i ett samhälle där man i övrigt vill vara rationell.

Sedan vet ju också herr Regnéll att någon — jag kan inte säga riktigt när — har sagt att konkurrens dödar konkurrens. Det förefaller som om konkurrensen skulle ha dödat möjligheterna att få fram en rationell ordning inom bensinhandeln.

Det är också anmärkningsvärt att utskottet inte här har beaktat att vi, när det gäller handeln i övrigt, har tvingats till en koncentration där faktiskt konsumenterna ibland får sitta emellan, inte minst därför att de saknar transportmedel. Konsumenter av bensin m. m. är ju ändå kunder som har fordon och kan transportera sig, och det vore väl rimligt att man inom bensinhandeln företog en verklig storrationalisering så att vi finge bort detta slöseri med såväl realkapital som arbetskraft.

Vi har svårigheter att bygga bostäder och vi har svårigheter när det gäller att bygga sjukhem, sjukhus m. m. Det är då märkligt att man — som det förefaller — kan bygga stora kapitalkrä-

Olje- och bensinhandelns organisation

vande komplex för bensinhandeln utan några som helst restriktioner.

Det är en annan sak jag tror att vi skall uppmärksamma i detta sammanhang, och det är att de bensinstationer och bensintransporter vi för närvarande har är en direkt fara för våra vattentäkter och vår vattenförsörjning. Det är märkligt att dessa transporter av bensin och andra explosiva ämnen får ske ganska ogenerat i tätbebyggda samhällen, men det är kanske ändå mer anmärkningsvärt att man förlägger bensinstationer på vattenförande markområden, där en olycka omedelbart skulle hota vattenförsörjningen för hela samhällen, städer och liknande.

Det är därför angeläget att man får till stånd en annan ordning här. Den planlöshet vi för närvarande har kan givetvis bestå tack vare att våra oljebolag har så oerhört goda ekonomiska förutsättningar. Ur samhällets och handelns synpunkt är det dock oförsvarbart att detta får fortsätta, ty vi har andra investeringsobjekt som är aktuella än dessa.

Sedan talades det om köerna. De skall alltid fram i sådana här sammanhang. Jag undrar, herr talman, om köerna på bensinstationerna i vårt land är något problem för närvarande. Jag tror att det snarare är så att bristen på kunder för de flesta bensinstationsföreståndare är det verkligt allvarliga problemet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr REGNÉLL (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill erinra om att jag började mitt första anförande med att säga att vi väl alla är överens om att det föreligger problem på detta område. Det är vi väl medvetna om inom utskottet och har också framhållit det i vårt utlåtande. Herr Lundberg slår in öppna dörrar om han vill påstå någonting annat, vilket jag tyckte det lät som om han önskade göra när han höll sitt anförande.

Dessutom får jag säga att en del av de bekymmer, som herr Lundberg satte fingret på, är ting som inte aktualiserats i den motion som vi behandlar och som inte heller ligger under bankoutskottet. Herr Lundberg talar om faran för förorening av grundvatten genom oljeutsläpp, bensinläckage m. m., men det är saker som byggnadsnämnder och motsvarande instanser har att beakta när de gör upp planer för var sådana anläggningar skall kunna placeras. Herr Lundberg berörde också frågor som hör in under byggnadsregleringen och som sålunda ligger utanför bankoutskottets område.

Däremot är det helt på sin plats att herr Lundberg på nytt tar upp en diskussion huruvida det totala antalet stationer f. n. är för stort i förhållande till biltätheten här i landet. Herr Haglund nämnde siffror på antalet stationer i dag och antalet stationer för ganska länge sedan. Det var ungefär 10 000 stationer nu och ungefär 10 000 då. Men herr Haglund försummade att nämna hur kraftigt antalet bilar, såväl person- som lastbilar, har stigit under den tiden.

Herr Lundberg talade också något om de stora vinster som han anser att oljebolagen gör. Den frågan berörde också herr Karlsson i Huddinge i sitt anförande när han talade om att det är orimligt att man här skall ha företag som enligt hans uppgift omsätter ungefär 3 miljarder kronor men som i stort sett icke betalar någon skatt.

Det ger anledning att erinra om att det finns svenska företag som i utlandet äger dotterbolag, över vilkas utdelningar de har möjlighet att öva inflytande och från vilka de på rent legal väg kan ta hem vinster till Sverige därför att vi med ifrågavarande länder har avtal till undvikande av dubbelbeskattning. Det fungerar så mellan olika stater att man genom överenskommelser reglerar under vilka former ett moderföretag skall ha möjligheter att ta

hem vinst från dotterföretag. Vi är ju ingalunda sämst när det gäller att etablera oss i utlandet.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Regnéll håller med om att det föreligger problem, men han nöjer sig med att konstatera det och säga ja. Reservationen däremot vill försöka komma till rätta med och lösa de problem som man ställs inför i detta sammanhang.

Herr Regnéll påpekade också att bilismen har ökat. Det känner vi mer än väl till. Men, herr Regnéll, den ökningen har ju påverkat alla områden. Vi har nu butiker som ligger en mil från konsumenten, och vi tvingas dagligdags att uppleva att man av rationaliseringsskäl slår igen butiker på landsbygden, vilket skapar besvärligheter. Tidigare kanske en butik hade en omsättning på 100 000 kronor och kunde klara sig på det. Nu skall den ha en omsättning på 3 miljoner.

Får jag då fråga: Är distributionen av bensin så oerhört märkvärdig att man skall behöva ha fyra, fem bensinstationer liggande bredvid varandra — en av dem kanske har en kund? Det kan inte vara försvarbart att fortsätta med den ordningen, utan här behövs det verkligen snabba och kraftiga tag. Att det också behövs andra regleringar i detta sammanhang är vi mer än väl medvetna om, ty vi vet att det tyvärr föreligger flera brister.

Herr KARLSSON i Huddinge (k) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Regnéll vill jag säga att det är givetvis möjligt, att svenska företag som har dotterföretag i utlandet gör likadant, så att de tar hem vinsterna hit till Sverige i stället för att skatta till stat och kommun där företagen är belägna och där vinsterna görs. Men därför blir ju inte ordningen mera rättvis och riktig. Speciellt tycker jag det om det gäller företag som är

Olje- och bensinhandelns organisation

placerade i utvecklingsländerna, där man alldeles särskilt skulle behöva få litet med av dessa vinster.

Herr REGNÉLL (h) kort genmäle:

Herr talman! Vad jag opponerar mig mot är att man vill beteckna detta som något slags skumrasktrafik. Det är det alls inte. Vem som helst vet hur det ligger till, och här i riksdagens behandling vi dessa dubbelbeskattningsavtal. Vi godkänner dem och såvitt jag har mig bekant brukar inte heller den kommunistiska gruppen rösta emot dem.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Det är riktigt, som herr Lundberg säger, att vi måste slå igen butik efter butik på olika områden till nackdel för konsumenterna. Inom det ena området efter det andra synes det som om servicen faktiskt blir sämre och sämre. Man har anledning fråga om det är en tillfredsställande utveckling i ett s. k. välfärdssamhälle, vilket ju vårt land är eller vill vara. Utvecklingen och strukturomvandlingen i samhället i förening med en del statliga beslut har onekligen försvårat för de mindre och medelstora företagen över huvud taget, kanske speciellt för serviceföretagen.

Inom det område som vi diskuterar här i dag har vi alltjämt, enligt min mening, en mycket god och tillfredsställande service. Det synes mig som om vi borde vara glada och tacksamma för att det finns människor som vill ägna sig åt denna bransch och ge allmänheten och bilismen den service de önskar.

Det föreliggande förslaget från reservanternas sida torde leda till en avsevärd försämring av servicen även på detta område. Det måste väl stå klart för envar att landets bilpark, som för närvarande väl omfattar ca 2 miljoner fordon, om man inräknar även vägtraktorer och mopeder, inte kan betjänas tillfredsställande av ett avsevärt mins-

Olje- och bensinhandels organisation

kat antal servicestationer. En nedbantning till cirka 1 500 försäljningsställen kommer att förorsaka stora besvärligheter för konsumenterna. Redan landets stora utsträckning samt näringslivets och befolkningens oavvisliga behov av transporter även i glesbygderna torde klargöra detta förhållande.

Vad priset beträffar har detta genom konkurrens mellan öst och väst, mellan kooperativa, enskilda och trustföretag kunnat undan för undan sänkas, så att, trots den våldsamma inflationen, själva bensinpriset i ören räknat i dag ej är högre än för 14 å 15 år sedan. Samtidigt har också servicen, vari företagen till konsumenternas båtнад sinsemellan starkt konkurrerar, kunnat i hög grad förbättras. Få andra branscher, även sådana där staten har ett dominerande inflytande, t. ex. eldistributionen, torde kunna uppvisa något liknande. Att bensinpriset sedan i dag är avsevärt mycket högre än tidigare beror ju på helt andra faktorer, nämligen de ständigt stigande skatterna.

Man kan i dag rättvisligen slå fast att såväl allmänheten som näringslivet haft en oskattbar fördel av de tjänster, som bensin- och oljehandeln kunnat erbjuda och som resulterat i nedpressade transportkostnader till de enskilda och samhällets fördel. En »sanering» av bensin- och oljehandeln av det slag som motionärerna synes önska skulle för trafikanterna och näringslivet, efter vad jag förstår, medföra en serie uppenbara olägenheter, bl. a. genom längre körväg till stationerna — jag tänker då speciellt på norrlandsförhållandena — köbildning med kostsam väntan på service och sannolikt också ännu högre pris.

Vidare vill jag i detta sammanhang erinra om att det ju inte är enbart bensinförsäljning som äger rum vid dessa bensinstationer, utan det är service över huvud taget på många områden inom bilbranschen och transportväsendet. I detta som i så många andra avseenden

torde man av samhällsekonomiska skäl inte ha rätt att till nackdel för den enskilde och samhället sätta den fria konkurrensen ur spel, vilket förslaget sannolikt siktar till. Herr Lundberg, en rationalisering på detta område, som skulle resultera i en avsevärt sämre service enbart till nackdel för konsumenterna, kan väl inte vara riksdagens önskan.

Herr talman! Om människor vill arbeta på detta område, trivs med det och vill ge oss en god service, så låt oss då behålla den.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nordgrens anförande påminde om reaktionen hos spinneriarbetarna i England mot spinnerimaskinerna en gång i tiden. Visserligen har det blivit besvärligt med servicen för handeln, men vad är orsaken? Jo, det är att priserna kräver en rationalisering. Handeln har fått böja sig för de ekonomiska lagarna, och det får vi nog göra också i detta sammanhang.

Om herr Nordgren menar att bensinhandeln ger en god och tillfredsställande service även ur ekonomisk och samhällelig synpunkt, så må det vara hans ensak. Men för konsumenterna och för landet i dess helhet är det en service som tar i anspråk så orimligt stora investeringar och så mycken arbetskraft att den är oförsvarlig ur allmän synpunkt. Om någon service för landsbygden verkligen är angelägen är det sådan som ger möjlighet att köpa mat där. En landsbygdsbo kan inte tycka att det är särskilt rationellt när han i en stad ser tre, fyra eller fem stora bolag som skaffat alla möjliga finesser till sina stationer och där personalen ofta inte har något att göra. En sådan service är anmärkningsvärt slösaktig med både pengar och arbetskraft. Om jag vore landsbygdsbo skulle jag reagera mot slöseriet på bensinhandels område, när det är så svårt att få personal till nödvändig handel, inte minst på livsmedelsområdet.

Herr **NORDGREN** (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt att det är svårt för landsbygdens befolkning att kunna köpa mat, eftersom affärerna genom olika åtgärder har rationaliserats bort. Vill herr Lundberg nu att det även skall bli svårt för landsbygdens befolkning att köpa bensin på något så när rimligt avstånd, så att den inte ens med bil skall kunna komma till matvaruaffärerna?

Herr **LUNDBERG** (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Nordgren vill jag säga, att någon svårighet för landsbygdens befolkning att köpa bensin inte föreligger. Däremot kan det vara svårt för dem som inte har bilar eller som tillhör den äldre delen av befolkningen att köpa mat för dagen.

Herr **NORDGREN** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill endast konstatera att herr Lundberg inte synes känna till förhållandena i Norrland. Jag har förmånen att bo vid och ofta färdas på E 4. Gång efter annan blir jag tillfrågad var man på närmaste håll kan köpa bensin och ofta har jag tack vare medförd reservbensin kunnat hjälpa bilister som varit utan bensin.

Herr **JONASSON** (cp):

Herr talman! Bensinhandeln har varit föremål för många diskussioner, och även jag har tidigare berört denna fråga. Jag skall inte uttala mig om antalet bensinstationer — den frågan har redan belysts. Det kan väl dock konstateras att bensinhandeln inte kan anses vara rationellt utformad. Otvivelaktigt är det konsumenterna, bilägarna, som får betala de höga investeringskostnaderna.

Bensinhandlarna är i många fall hårt pressade av oljebolagen. Den som något följt utvecklingen måste konstatera att i fråga om rabatterna på både bensin och eldningsolja råder ett enda kaos. Jag hade för min del trott att oljebolagen skulle ha lärt sig något av folk-

Olje- och bensinhandels organisation

opinionen och försökt rensa upp i dessa förhållanden. Så har emellertid inte skett och man frågar sig vad anledningen därtill är.

För min del vill jag bestämt uttala att jag inte vill vara med om att socialisera näringslivet — inte heller i detta avseende. Men jag tycker inte att förhållandena är bra som de är. Herr Nordgren uttalade farhågor för att en upprensning kunde leda till en försämring för glesbygderna. Men om det göres en upprensning, kan man då inte tänka sig att följderna blir lägre bensinpriser? I så fall skulle de människor gynnas som har långa avstånd och förbrukar mycket bensin.

För glesbygdens möjligheter att få bensin behövs bra bensinstationer med god service där, och det bör oljebolagen ha klart för sig. Bensinstationerna i glesbygderna behövs både för dem som bor där och för dem som åker igenom dessa bygder och kanske glömt fylla tanken på annat håll.

Jag tror sålunda att åtskilliga detaljfrågor behöver granskas ytterligare. Jag skall inte lasta utskottsmajoriteten för dess ställningstagande i denna fråga som är besvärlig. Jag anser emellertid att oljebolagen borde kunnat lösa denna fråga tidigare. När de inte gjort detta ser jag för min del ingen annan utväg än att stödja reservationen.

Herr **LARSSON** i Umeå (fp):

Herr talman! Den reservation som fogats till utskottsutlåtandet siktar till en reglering av bensinhandeln. Vad denna reglering innebär vet vi inte, men vår erfarenhet av regleringar här i landet är väl i allmänhet den att förhållandena inte har förbättrats. Snarare har det skett en ändring till det bättre när en reglering tagits bort.

Sedan vore det rätt intressant att höra om herr Nilsson i Östersund vidhåller sin uppfattning att man siktar till ett förstärkt utbud av bensinhandeln.

Bensinhandeln är en rätt komplicerad

Olje- och bensinhandelns organisation

näringsgren och man kan inte dra jämförelser hur som helst. Branschen växer ju oupphörligt och ibland kan givetvis en privatperson fråga sig: Har det verkligen funnits anledning att uppföra den nya bensinstation som anlagts just på det här stället? Men vi får inte glömma att bakom tillkomsten av nya bensinstationer ligger i stort sett samma förhållanden som när det gäller övriga nyetableringar inom handeln. När det t.ex. bygges nya stora varuhus eller öppnas stora livsmedelsbutiker, sammanhänger detta med att man väntar sig en ökad marknad på platsen i fråga.

Det har här gjorts vissa jämförelser mellan bensin- och livsmedelshandeln. Man frågar varför livsmedelsföretagen alltmer koncentreras till stora enheter. Ja, det är de ekonomiska lagarna som har åstadkommit denna utveckling och tack vare att det inte har funnits någon reglering på området — det vill jag särskilt understryka — har utvecklingen helt kunnat följa frivillighetens linje. Även inom bensinhandeln bör utvecklingen kunna ske på ett liknande sätt. Ingen tror väl att ett oljebolag, vare sig det har svensk eller utländsk ägare, är intresserat av att bygga bensinstationer och sätta upp skyltar bara för att visa att bolagets varor säljes på platsen i fråga. Tanken bakom det hela är naturligtvis att man skall få sälja en sådan mängd varor att det hela blir lönsamt.

Jag tror sålunda att företagen i branschen själva bäst kan bedöma frågan om var investeringarna bör göras.

De ekonomiska lagarna kommer naturligtvis, liksom fallet varit inom livsmedelshandeln, att påverka den vidare utvecklingen av bensinhandeln. Jag tror också att det mest hälsosamma är att dessa lagar får fungera och att man inte försöker styra utvecklingen genom regleringar. Jag vill i detta sammanhang påminna om att i remissyttrandena har från flera håll understrukits betydelsen av att den fria konkurrensen får fort-

sätta inom bensinhandeln, detta med hänsyn till konsumenternas intressen. Påpekanden av detta slag har gjorts både av de statliga remissinstanserna och branschorganisationerna såväl på den kooperativa som den enskilda sidan.

Under diskussionen här har ställts den frågan, om det i dagens läge förekommer sådana köer vid bensinstationerna att det kan vara berättigat med en utbyggnad. Ja, om man skall vara rättvis måste man nog säga att det åtminstone på vissa håll finns en viss överkapacitet hos bensinstationerna. Men branschen växer som sagt och jag tror inte att det vore fördelaktigt för någon av oss med köer på det ena eller det andra stället. Om man försöker åstadkomma en reglering och ett förstatligande inom bensinhandeln, finns det emellertid all anledning att där räkna med ett nytt område för köer.

Herr NILSSON i Östersund (s) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom en fråga helst bör besvaras vill jag säga några ord till herr Larsson i Umeå. Han frågade, om jag fortfarande var intresserad av ett förstatligande av oljehandeln. Jag vill svara att jag har kvar mitt intresse för den saken, men jag vet att koncentrationsutredningen, som har speciellt ägnat sig åt saken, i dagarna kommer att framlägga ett beaktande där vi får ta del av utredningens syn på problemet. Under sådana förhållanden har jag inte någon som helst anledning att i dag stödja kommunistmotionen, utan jag kommer med största intresse att avvakta koncentrationsutredningens slutsatser i fråga om ett förstatligande av oljehandeln.

Herr Nordgren var mycket bekymrad för Norrlands möjligheter att få en tillräcklig service med bensinstationer. Av en förteckning som jag har tillgänglig framgår att under 1964 byggdes i Norrland — jag drar då gränsen söderut vid herr Nordgrens hemlän, Gävleborgs län,

— 31 nya bensinstationer för en sammanlagd kostnad av 8,5 miljoner kronor. Under samma år ombyggdes 8 bensinstationer till en kostnad av 353 000 kronor.

Vad vi vill försöka komma åt är den klumpvisa anhopningen av bensinstationer i städerna och även på andra håll. Jag skulle vilja rekommendera herr Nordgren att åka med bil från Gävle upp mot Norge. Vid den norska gränsen kommer han att möta ett flaggspel från bensinstationer, representerande de allra flesta oljebolagen. Alla dessa bensinstationer uppe på kalvfjället kan givetvis inte hålla öppet på vintern, utan det är bara några veckor under turistsäsongen som man konkurrerar med varandra. Jag tror inte att norrlänningarna skulle bli ledsna, herr Nordgren, om någon av dessa bensinmackar slopades.

Herr Nordgren brukar slå vakt om småföretagarnas intressen här i riksdagen. Bensinstationsföreståndarna är också en grupp av småföretagare. Gå och fråga dem, herr Nordgren, hur de ser på det här problemet!

Herr NORDGREN (h) kort genmäle:

Herr talman! Just det som herr Nilsson i Östersund nyss bad mig om gjorde jag när jag sent i förrgår kväll bilade ner till Stockholm. Jag frågade en bensinstationsföreståndare vad han ansåg om förslaget, och han sade sig vara mycket bekymrad, ty det betydde kanske att han måste lägga ned sin rörelse.

Däremot delar jag den uppfattningen att den klumpvisa anhopningen av bensinstationer inte är önskvärd. Där torde de kommunala myndigheterna kunna medverka till en bättre ordning.

Vad beträffar uppgiften att åtskilliga ny- och ombyggnader skett under de senaste åren vill jag framhålla, att detta nog är riktigt men att det sannolikt beror på att vägar lagts om. Det är väl då naturligt att man placerar sin affär, eller i detta fall stället för bensinförsäljning och serviceverkstaden, något så

Olje- och bensinhandelsorganisation
när i närheten av den nya trafikleden, så att affären inte ligger kvar vid en nedlagd väg.

Herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr BERGLUND (fp):

Herr talman! Denna fråga kan väl anses vara nog debatterad nu, men jag skulle i alla fall vilja ge en liten replik till herr Haglund då han dragit i härnad för de stackars bensinstationsföreståndarna, som han uttryckte det. Han säger att de är tvingade att köpa material som det tillkommer en bensinstation att ha för servicens skull. Men, herr Haglund, detta är väl egentligen ett frivilligt åtagande från dessa bensinstationsföreståndares sida, liksom det är ett frivilligt åtagande att starta en affär.

Våra bensinstationer är nu inte bara till för bensintappning och smörjning av bilar, utan många vägfarande vill också ha en god service på alla möjliga andra områden. Man vill köpa tobaksvaror, läskedrycker, sötsaker och sådant. Detta kräver naturligtvis ett stort varusortiment som de stackars bensinstationsföreståndarna måste skaffa kapital till. Detta innebär ju, herr Haglund, att dessa bensinstationers lönsamhet naturligtvis måste bli bättre än om de ensidigt skulle användas för bensintappning, oljesmörjning o. d. Som bilister kräver vi mer och mer att få en fullvärdig service av våra bensinstationer. Jag undrar om herr Haglund, när han vill få bilen omskött och därför lämnar in den på morgonen, skulle vilja vänta två till tre dagar för att få den smord eller omsedd på något annat sätt, vilket man mycket väl skulle kunna tänka sig teoretiskt om det nu skulle bli en sådan rationalisering som han talar om. Man jämför med rationaliseringen beträffande andra varugrupper, men där gäller det ju en frivillig rationalisering.

Det är så sant som herr Jonasson sade, och jag är mycket förvånad över att hans anförande slutade med att han yr-

Olje- och bensinhandels organisation

kade bifall till reservationen. Han säger att i första hand oljebolagen bör sköta om denna sak. Ja, det är ju också utskottets mening att detta är någonting som det inte ankommer på riksdagen att befatta sig med, utan det är bensinhandeln över huvud taget som skall göra det. Jag är säker på att det kommer att ske på rationellaste och bästa sätt.

Här har också betygats att bensinpriset inte höjts utan tvärtom sänkts om man räknar med penningvärdets fall.

Med tanke på byggandet av bensinstationer skulle jag vilja säga till herr Nilsson i Östersund, att det är så sant som herr Nordgren säger, nämligen att byggandet i stort sett är betingat av ändringar av vägnätet. Vi får emellertid här i kammaren om någon vecka ta ställning till en proposition, enligt vilken regeringen skulle få större fullmakter än tidigare då det gäller att reglera byggandet av bensinstationer. Här har alltså nu motionärerna egentligen fått mera än vad de tänkt sig, när det kommer att läggas i regeringens hand att bestämma i dessa saker.

Till herr Lundberg skulle jag vilja säga följande. Jag vet inte vilka bensinstationer man har i Uppsala. Han säger att det är brist på kunder, att folk går arbetslösa o. s. v. Anledningen är det en missuppfattning eller också missköter stationsföreståndarna sitt arbete. Jag kan inte tyda det på annat sätt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Nu sade herr Berglund att utskottet för sin del anser att det är oljebolagen som skall ordna denna fråga. Jag yttrade förut precis samma sak, nämligen att oljebolagen skulle ha ordnat denna sak, men det har inte skett. Det är där skillnaden ligger, herr Berglund, och det är det jag vänder mig emot. Oljebolagen har haft chansen men inte brukat den, och det är väl inte mera att göra åt det.

I detta sammanhang vill jag också framhålla att bensinkioskerna i många fall har inneburit en mycket svår konkurrens för annan handel.

Vad vi dessutom absolut behöver ha ute i glesbygderna och som också bör ordnas, är ordentliga servicestationer — inte fyra, fem stycken av olika märken, som inte betyder något för innehavarna ekonomiskt och ej erbjuder kunderna ordentlig service. Det är bara så nu att det skall finnas olika märken på platsen. Detta kan inte vara något önskemål, utan vad vi vill ha är ordentliga stationer med en riktig service, och detta borde oljebolagen kunna komma överens om.

Herr BERGLUND (fp):

Herr talman! Herr Jonasson och jag är nog ense om att detta bör överlämnas till oljebolagen. Hur de sedan sköter denna sak kan undandra sig vårt bedömande. Men jag bedömer det så, att har ingenting hänt enligt herr Jonassons mening anser väl oljebolagen att det inte är någonting att göra åt saken.

Jag anser att det här skall ha en naturlig utveckling liksom det är på alla andra områden av affärslivet, där vederbörande bransch ser till att den blir så effektiv som möjligt.

Härmed var överläggningen slutad.

Punkten 1

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Haglund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i punkten 1) i utskottets utlåtande nr 52, röstar

Ja;

Frivillig tilläggsjukpenning vid barnsbörd för hemarbetande kvinnor, studerande, m. fl.

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Ståhle m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 92 ja och 120 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen av herr Ståhle m. fl.

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

§ 19

Herr ANDRE VICE TALMANNEN yttrade:

Enligt den preliminära planen skall fredagen den 3 december anordnas antingen ett arbetsplenium eller ett bordläggningssplenium. Jag får nu meddela att sammanträdet nämnda dag blir ett bordläggningssplenium och tar sin början kl. 14.00.

§ 20

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 53, i anledning av framställning från styrelsen för riksdagsbiblioteket angående anvisande av ytterligare anslag för bokinköp och bokbindning.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 21

Frivillig tilläggsjukpenning vid barnsbörd för hemarbetande kvinnor, studerande, m. fl.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 71, i anledning av väckta motio-

ner om frivillig tilläggsjukpenning vid barnsbörd för hemarbetande kvinnor, studerande, m. fl.

Andra lagutskottet hade till behandling förehått fyra inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna nr 519 i första kammaren av fru *Olsson* och herr *Wikberg* samt nr 619 i andra kammaren av herrar *Gustavsson* i Alvesta och *Johansson* i Växjö; ävensom

2) de likalydande motionerna nr 523 i första kammaren av herr *Bertil Petersson m. fl.* och nr 616 i andra kammaren av herr *Fagerlund m. fl.*

I *motionerna I: 519* och *II: 619* hade hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om skyndsamt utredning av frågan om frivillig tilläggsjukpenning vid nedkomst för hemarbetande kvinnor och kvinnor arbetande i familjens eget företag i enlighet med vad i motionen anförts».

Utskottet hemställde,

A) att motionerna I: 519 och II: 619 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

B) att motionerna I: 523 och II: 616 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Eric Carlsson* och *Elmstedt*, vilka ansett, att utskottet under A) bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 519 och II: 619 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning av frågan om frivillig sjukpenning vid nedkomst för hemarbetande kvinnor och kvinnor arbetande i familjens eget företag.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! När vi bygger upp ett försäkringssystem är det angeläget att det utformas så att det kan omfatta

Frivillig tilläggssjukpenning vid barnsbörd för hemarbetande kvinnor, studerande, m. fl.

samtliga grupper. Det finns här en grupp som visserligen är med i systemet och har möjlighet att teckna frivillig tilläggssjukpenningförsäkring men som i vissa situationer inte får den ekonomiska trygghet som är angelägen. Vi har vid tidigare tillfällen fört fram synpunkter på denna fråga, men de har inte föranlett någon åtgärd. I år har vi fört fram frågan i motion, och till andra lagutskottets utlåtande nr 71 finns en reservation.

Det gäller hemarbetande kvinnor och de kvinnor som deltar i arbetet för det gemensamma företaget, makens företag. Vid barnsbörd har de inte ersättning från sjukkassan trots att de tecknar frivillig tilläggssjukpenningförsäkring. Vi anser att även denna grupp bör ha möjlighet att få samma ekonomiska trygghet i denna situation som förvärvsarbetande kvinnor. Vi kan inte finna att det är någon skillnad i detta sammanhang.

Utskottet har i sin skrivning hänvisat till tidigare motioner och sagt, att andra lagutskottet avstyrkte motionerna vid 1962 års riksdag med hänvisning bl. a. till att det varken ur principiella eller statsfinansiella synpunkter var motiverat att för finansiering av en frivillig försäkring anlita statsmedel i sådan omfattning som motionärerna förordat.

I årets motion har vi begärt att frågan blir föremål för utredning, och vi har därmed inte direkt angivit riktlinjerna. Men vi anser att frågan är väsentlig, och därför borde man kunna utreda den.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till den reservation som är fogad till detta utlåtande.

Fru EKENDAHL (s):

Herr talman! När vi i utskottet behandlade de motioner som herr Gustavsson i Alvesta här har redogjort för, anlade vi samma synpunkter på dem som på de motioner i samma ärende som var aktuella i samband med att

lagen om allmän försäkring behandlades 1962. Herr Gustavsson vet lika bra som jag att detta är en kostnadsfråga. Det har inte varit någon ovilja i andra lagutskottet eller i riksdagen, och vi har inte velat ställa hemmafruarna utanför försäkringen. Men det skulle medföra stora kostnader för de försäkrade själva, för hela försäkringskollektivet och för samhället om även de som inte förlorar någon arbetsinkomst vid ledighet för havandeskap skulle räknas in i kollektivet. Och det är ju arbetsförtjänsten som är indikationen på att de förvärvsarbetande kvinnorna nu får tilläggssjukpenning under havandeskapsledighet.

Men en faktisk möjlighet att konstatera hur stort intresset för försäkringen är bland de hemarbetande kvinnorna själva har vi i den frivilliga sjukförsäkringen. Som bl. a. framgår av ett av de remissvar som redovisas i andra lagutskottets utlåtande har de hemmavarande kvinnorna emellertid inte i någon nämnvärd grad anmält sig till den frivilliga sjukförsäkringen. Det säger väl tillräckligt om att behovet inte är så stort, ty kostnaden för anslutning till den försäkringen är relativt ringa.

Herr Gustavsson i Alvesta vet också mycket väl att detta är en kostnadsfråga för försäkringskollektivet och samhället, vilket utskottet också har framhållit i sitt utlåtande.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Fru Ekendahl och jag torde ändå vara ense om att en grupp människor här ställes utanför försäkringen, och jag anser att vi inte behöver lägga så stor vikt vid kostnaderna. De kvinnor som t. ex. deltar i arbetet i det gemensamma företaget får ju vidkännas ett inkomstbortfall, när de inte kan fullgöra sin arbetsinsats under ha-

Sjukförsäkringsförmånerna för utlandssvenskar

vandeskap. Jag tror också att de är viliga att betala den premie som det kan bli fråga om.

Fru EKENDAHL (s):

Herr talman! Jag kan upppepa vad jag sade i utskottet, att om en kvinna är anställd i makens företag, så kan hon bli betraktad som förvärvsarbetande. Då blir hon med i den gemensamma försäkringen och är därmed berättigad till tilläggssjukpenning under den tid hon inte kan fullgöra sitt vanliga arbete.

Jag håller med herr Gustavsson i Alvesta om att det är skillnad mellan de hemarbetande kvinnorna och de som arbetar i makens företag, men är det inte då en riktigare och renare linje att de senare får ett anställningsförhållande som berättigar till ersättning ur den gemensamma socialförsäkringen?

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. A

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen av herrar Eric Carlsson och Elmstedt; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. B

Utskottets hemställan bifölls.

§ 22

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 72, i anledning av väckta motioner angående värdebeständig placering av arbetslöshetskassornas fondmedel.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 23

Sjukförsäkringsförmånerna för utlandssvenskar

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 75, i anledning av väckta motioner om sjukförsäkringsförmånerna för utlandssvenskar.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr BERGLUND (fp):

Herr talman! Vi har tidigare i dag behandlat ett avsnitt av u-landshjälpen. Den fråga vi nu skall dryfta gäller vissa förhållanden för utlandssvenskarna och är även den angelägen. Något särskilt yrkande kommer jag emellertid inte att ställa, herr talman.

Det problem som vi aktualiserat i de likalydande motionerna I: 9 och II: 12 anser vi måste lösas och lösas snart. Vi har yrkat att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om sådan ändring av lagen om allmän försäkring att svensk medborgare som är anställd av svensk arbetsgivare och har utlandstjänst tillförsäkras samma sjukförsäkringsförmåner som andra svenska medborgare.

För ett år sedan — i november månad 1964 — interPELLERADE jag socialministern rörande denna sak och påvisade hur nödvändigt det var att vi försökte lösa frågan. Tyvärr fick jag ett negativt svar — socialministern ville inte låta göra någon utredning.

Vi brukar säga att vi lever i ett välfärdssamhälle. Det är riktigt när det gäller många områden — inte minst vad trygghetsfrågorna beträffar är vi stolta över att ha kommit så långt. Jag tänker exempelvis på sjukförsäkringen, på tryggheten för den enskilde individen då han råkar ut för sjukdom. Men tryggheten finns härvidlag bara om man vistas i välfärdslandet Sverige. Skulle en svensk medborgare engagera sig i u-landshjälp och vistas utanför vårt land, mister han efter ett år denna trygghet och kan inte åberopa att han är svensk.

Vad som givit mig anledning att ställa denna fråga under riksdagens bedömning är de insatser som våra olika missionssamfund gör på u-landsfältet. I 50, 60, 70 eller 80 år har dessa missionssamfund oförtrutet arbetat för att

Förutsättningarna för en ekonomisk landskapsvård

i många avseenden hjälpa ifrågavarande länder inom sjukvård och undervisning — både teoretisk undervisning och praktisk yrkesundervisning, läkarsvård m. m.

Inom vår moderna u-landshjälp har man nu kommit underfund med att detta har varit och är en mycket värdefull insats, och man försöker kanske också i långa stycken ta exempel av det som utträttats. Jag tycker dock att det vore ganska angeläget att vi visade, att vi värderar denna insats på ett sådant sätt att vi ger dessa utlandssvenskar den trygghet, som de behöver ha i detta avseende.

Denna fråga har remitterats till riks-försäkringsverket, som uttalar att det rör sig om synnerligen stora problem och att man inte vet om man kan lösa dem. Utskottet har fallit in i denna melodi och skriver på följande sätt: »Skulle för dessa fall» — alltså de av mig relaterade — »överbågas möjlighet att uppbära förmåner från den svenska sjukförsäkringen, måste i sammanhanget även lösas frågorna om hur inkomstkontroll, sjukkontroll och inkassering av avgifter till försäkringen lämpligen skall anordnas.»

Vi har i vår motion faktiskt tagit upp denna fråga, och vi har redovisat hur vi anser att den skulle kunna lösas. De människor det gäller är engagerade av missionsamfund eller andra arbetsgivare, från vilka deras löner utgår. Jag anser att denna fråga vore mycket enkelt löst genom att dessa arbetsgivare finge inkassera de sjukpremier, vilka givetvis måste betalas från var och en som skall komma i åtnjutande av sjukförsäkringen.

Utskottet uttalar dock avslutningsvis: »Det torde kunna överlämnas åt Kungl. Maj:t att ta upp de nu berörda problemen till övervägande.» Herr talman! Jag skulle gärna velat ha ett annat ord på denna punkt, nämligen att detta borde kunna överlämnas åt Kungl. Maj:t, vilket utskottet också har gjort.

Jag har i princip ingenting emot utskottets utlåtande, eftersom jag anser att frågan i och med detta förts ett steg närmare sin lösning. Jag skulle dock, herr talman, avslutningsvis vilja framhålla att det borde vara en hederssak för oss att lösa detta problem.

I detta anförande instämde herr *Wiklund* (fp).

Fröken *SANDELL* (s):

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 24

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 76, i anledning av väckta motioner om statligt stöd till vård utomlands av kroniskt sjuka.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 25

Förutsättningarna för en ekonomisk landskapsvård

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 25, i anledning av väckta motioner angående förutsättningarna för en ekonomisk landskapsvård.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 337 av herr *Isacson m. fl.* och II: 408 av herr *Ringaby m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t föreslå en inventering av och undersökning om förutsättningarna för en önskvärd landskapsvård med beaktande av de ekonomiska betingelser som en rationell betesproduktion kunde möjliggöra inom de odlingsområden som borde bevaras åt framtiden.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte anse motionerna I: 337 och II: 408 besvarade med vad utskottet anförde.

Förutsättningarna för en ekonomisk landskapsvård

Reservation hade avgivits av herrar *Carl Eskilsson, Isacson och Hedin*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 337 och II: 408 i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening ge till känna vad reservanternas anförde.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr HEDIN (h):

Herr talman! I de motioner som behandlas i jordbruksutskottets utlåtande nr 25 tas en mycket väsentlig sak upp, nämligen förutsättningarna för en landskapsvård som bättre än nu förmår bevara en del av det svenska odlingslandskapet. Det är naturvärden som måste betraktas såsom omistliga arv från en gången tid.

Våra milsvida barrskogar har sin speciella tjusning och dragningskraft inte bara för skogens män av facket utan också för den fritidsälskande allmänheten. Men barrskog har vi onekligen mycket gott om, och arealerna ökar år från år genom nyplanteringar. Däremot hotas det gamla öppna landskapet i våra kulturbygder av total igenväxt, dels genom skogsplantering, dels genom ren vanvård som karaktäriseras av att busksly breder ut sig och stänger de öppna vyerna.

Självfallet är det varken möjligt eller önskvärt att i takt med nedläggningen av jordbruk till varje pris söka bevara den gamla landskapstypen. Det är ofrånkomligt och troligen också nationalekonomiskt riktigt att en stor del omföres till produktiv skog. Men vi bör, menar jag, ha råd att på olika sätt behålla en del av det gamla ljusa landskapet, t. ex. björk- och ekängar, i synnerhet i bygder som frekventeras mycket av turister och fritidsfolk.

Motionärerna för speciellt in tanken att bevara den gamla landskapstypen genom att utnyttja markerna för köttdjursproduktion. Genom betesgång av får, hästar eller ungdjur kan man på ett na-

turligt och billigt sätt hålla ängarna i kultur och hindra buskvegetation.

Det finns naturligtvis möjligheter att med konstlade medel — t. ex. buskbeväring med hormonderivat — hålla hagmarkerna öppna. Men det blir en kolossalt dyrbar metod både för en första röjning och för årligt underhåll av dessa marker. I motionerna hänvisas till erfarenheter från Kopparbergs län som visar att en första röjning av igenväxta marker, som man önskar iordningställa, kostar cirka 1 500 kronor per hektar för de första åtgärderna, och därtill kommer sedan det årliga underhållet. Det rör sig alltså om väsentliga kostnader.

I motionerna föreslås att det skall ske en utredning om och undersökning av förutsättningarna för en önskvärd landskapsvård med beaktande av de ekonomiska betingelser som en rationell betesproduktion kan möjliggöra inom de odlingsområden som bör bevaras för framtiden.

Sällan har remissmyndigheterna varit så eniga om att tillstyrka en motion som i detta fall. Utskottsmajoriteten konstaterar också att remissinstanserna genomgående ansluter sig till motionärernas synpunkter och hänvisar främst till lantbruksstyrelsens uttalande. Utskottsmajoriteten delar också motionärernas uppfattning om betydelsen av att de ekonomiska aspekterna på landskapsvärden beaktas på ett tidigt stadium.

I slutet av utlåtandet kommer dock något av en antiklimax genom att utskottsmajoriteten bara hänvisar till berörda myndigheters stora intresse för frågan och dessutom till 1960 års jordbruksutredning. Någon särskild åtgärd från riksdagens sida anser man inte behövs.

Några av utskottets ledamöter har däremot ansett, att förutsättningarna för att det snart skall kunna bli något gjort på detta område är att Kungl. Maj:t medverkar till en samordning av

Förutsättningarna för en ekonomisk landskapsvård

åtgärderna från alla de olika myndigheter, som berörs av dessa frågor. Just på grund av att det är så många olika myndigheter inkopplade på detta ärende anser vi att en samordning är erforderlig.

Vi ställer oss vidare tveksamma till om 1960 års jordbruksutredning över huvud taget kommer att ta upp detta problem. En av utskottets ledamöter har haft kontakt med utredningen och fick det beskedet, att utredningen inte räknat med att ta upp detta ärende. Det förefaller också troligt att det blir så — jordbruksutredningen har ändå andra stora uppgifter att behandla i första hand.

Reservanterna anser alltså att denna fråga bör utredas och att detta lämpligen kan göras på det sätt, som lantbrukshögskolans institutioner för växtodling och för lantbrukets företags ekonomi föreslagit, nämligen genom tillsättandet av en expertgrupp, som i sig rymmer såväl representanter för den biologiska som för den samhälls-ekonomiska vetenskapen liksom juridisk expertis och företrädare för naturvård och turistintressen. Denna expertgrupp skulle kunna utarbeta modellplaner och anvisningar om hur man skall kunna lösa denna kulturfråga.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation som är fogad till jordbruksutskottets utlåtande nr 25.

I detta anförande instämde herr Nyberg (fp).

Herr RINGABY (h):

Herr talman! Urbaniseringen sätter sina spår i landet och skapar många problem; det känner vi alla till. Det gäller inte bara mänskliga omställningsprocesser, och det gäller inte bara det svåra trycket på våra stora städer, utan det gäller också den hotande förfullningen av stora delar av det svenska landskapet.

Var och en som driver ett jordbruk

vet att jordbrukaren måste föra en ständigt och hård kamp mot buskar och sly. Det behövs bara att en åkerlapp av en eller annan anledning får ligga obrukad ett eller ett par år för att det skall komma en invasion av buskar och sly över dikesrenarna.

I dessa dagar när småbrukarna på många håll betraktas nästan uteslutande som en samhällsekonomisk belastning, har man ändå tvingats erkänna att dessa småbrukare skapat och bevarat omistliga skönhetsvärden i vårt land. Genom den pågående snabba nedläggningen av jordbruk håller emellertid det mycket säregna och vackra odlingslandskapet på att förödas på många håll. Inom ett bälte från västra Värmland över Frykensäjöarna och Kopparbergs län upp emot Gävle har nedläggningen av småbruk varit synnerligen omfattande. Någon har kallat det här området för den mellansvenska savannen; det håller helt enkelt på att växa igen i dessa trakter.

Om inte vår generation som eftermäle skall få den hårda domen att den vanvårdade vår vackra odlade svenska landsbygd, måste vi ta krafttag på detta område — och det ganska omedelbart. Det blir emellertid, som herr Hedin framhöll, mycket dyrt att med manuell arbetskraft hålla en avfolkad bygd öppen och fri från buskar och träd. Man har beträffande ett område på 160 hektar kring Siljan försökt beräkna vad det skulle kosta att röja upp området, hugga upp det röjda virket och bespruta området med hormonderivat. Man har, som herr Hedin nämnde, funnit att kostnaderna skulle bli cirka 230 000 kronor, d. v. s. 1 500 kronor per hektar. När man nu i jordbrukspolitiska kretsar räknar med att cirka 25 procent eller omkring 1 miljon hektar av vår odlade areal skall läggas ned, inser vi storleken av de kostnader det blir fråga om. Även om vi skulle försöka hålla endast omkring 10 procent av den nedlagda åkerjorden fri från

Förutsättningarna för en ekonomisk landskapsvård

buskar, skulle det alltså kosta omkring 150 miljoner kronor.

Av den anledningen har vi motionären önskat få till stånd en prövning av möjligheterna till ekonomisk landskapsvård, främst genom att utnyttja kor och får som betesdjur på områden som vi vill behålla öppna och fria från vegetation. En sådan åtgärd skulle också rimma med rent jordbrukspolitiska intressen, eftersom det ju allmänt anses som mycket önskvärt att öka köttproduktionen även vid en nedskärning av jordbruksproduktionen i övrigt.

Reservanterna vill i likhet med vad lantbrukshögskolans institution för växtodling och för lantbrukets företags ekonomi föreslagit i sitt yttrande, att det skall tillsättas en expertgrupp för att studera dessa problem. I denna grupp skulle såväl den biologiska som samhällsekonomiska vetenskapen liksom juridisk expertis och representanter för naturvård och turistintressen vara företrädare.

Jag vill också instämma i herr Hedins yttrande, att sällan har en motion blivit så tveklöst tillstyrkt av alla remissinstanser som i detta fall. Som framgår redan på första sidan av utskottets utlåtande har yttranden inhämtats från styrelsen för lantbrukshögskolan, som bifogat yttranden av högskolans institutioner för växtodling och för lantbrukets företagsekonomi, samt från lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen och statens naturvårdsnämnd, vilken senare överlämnat yttranden från Vetenskapsakademiens naturskyddskommitté, Svenska naturskyddsföreningen och Samfundet för hembygdsvård. Samtliga dessa instanser har inte bara tillstyrkt utan de har — skulle jag vilja säga — tillstyrkt i nästan poetiska ordalag. Och det är ganska märkligt med så stor enighet. Med hänsyn till dessa samstämmiga remissyttranden förefaller det som om utskottets skrivning ändå vore litet egendomlig. Utskottet håller helt med mo-

tionärerna och är i saken ense med dem och remissinstanserna. Men utskottet orkar liksom inte fram till ett tillstyrkande av motionerna. På de sista raderna i utlåtandet tappar utskottet luften och åstadkommer en halvmesy, när man säger att motionerna inte bör föranleda någon åtgärd. De värdefulla modellplaner som en försöksverksamhet skulle kunna skapa för en framtida ekonomisk landskapsvård kommer vi alltså inte att få. Min uppfattning är emellertid att landskapsvården är av så stor allmän betydelse, att alla möjligheter att behålla de nuvarande skönhetsvärdena och även att i möjligaste mån återställa redan föröddade värden bör prövas.

På detta område, herr talman, har vi ett tungt ansvar gentemot det uppväxande och kommande släktet. Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde fröken *Wetterström* och herr *Björkman* (båda h).

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Jag tror inte vi behöver försöka övertyga varandra om behovet och önskvärdheten av en effektiv landskapsvård. Den är vi nog allesammans precis lika intresserade av. Reservanternas bemödanden är därför i det fallet överflödiga. Men man kan ju diskutera hur man skall gå till väga för att i praktiken omsätta intresset för landskapsvård.

Behovet av en effektiv landskapsvård uppkommer ju successivt, inte efter hand som gårdar slås ihop med andra utan i den mån en gård läggs ned och icke brukas i fortsättningen. Nu är det emellertid så, att vi har statliga ämbetsverk som leder denna utveckling, nämligen lantbruksstyrelsen med sina lantbruksnämnder. De har ett befrämja rationaliseringen inom jordbruket och har följaktligen vetskap om varje gård som läggs ned. Det är lantbruksstyrelsens

Förutsättningarna för en ekonomisk landskapsvård

och dessa nämnders uppgift att efter hand som problem uppstår i samband med nedläggningen av jordbruk undersöka hur man lämpligen skall kunna lösa dessa, alltså just de problem som reservanterna och motionärerna vill lösa genom att tillsätta en expertgrupp. Att det är så framgår ju med all önskvärd tydlighet av vad lantbruksstyrelsen själv sagt i sitt remissyttrande. Jag ber att få läsa upp en bit av det, eftersom reservanterna som argument anför att så många remissinstanser har tillstyrkt deras förslag, men de har inte läst upp något av vad dessa remissinstanser sagt. Om jag nu läser upp en bit av vad det ämbetsverk som har att handlägga dessa frågor yttrat så kanske det hela klarnar.

Lantbruksstyrelsen uttalar önskvärdheten av att ett utvecklingsarbete kommer till stånd till grund för den verksamhet som statens naturvårdsnämnd, lantbruksnämnder m. fl. bedriver och som har betydelse för naturvården. Lantbruksstyrelsen anför vidare: »Ett sådant arbete bör enligt lantbruksstyrelsens mening omfatta bl. a. utarbetandet av gemensamma riktlinjer för naturvårdsfrågornas behandling vid översiktliga överväganden rörande markanvändningen och modellstudier rörande företagens anpassning till landskapsvården. Lantbruksstyrelsen förklarar sig för sin del vara beredd att i samarbete med statens naturvårdsnämnd intensifiera insatserna för att åstadkomma riktlinjer till grund för överväganden rörande den långsiktiga markanvändningen i det retarderande odlingslandskapet.»

Det är ju just de uppgifterna som herrar reservanter åsyftar.

Vi har också ett annat statligt organ som är inkopplat på detta, nämligen naturvårdsnämnden. Lantbruksstyrelsen har alltså uttalat att den i samarbete med naturvårdsnämnden vill söka lösa just dessa problem, och det bör såvitt jag begriper räcka att vi har två statliga ämbetsverk som sysslar med dessa

uppgifter. Utskottet har ytterligare understrukit behovet och önskvärdheten av detta samarbete mellan lantbruksstyrelsen och naturvårdsnämnden. Längre kan man väl knappast gå.

Jag har haft ett samtal med en av de högre tjänstemännen i lantbruksstyrelsen och fått det bestämda beskedet att detta är en av de uppgifter som lantbruksstyrelsen handlägger. Lantbruksnämnderna, planeringsnämnderna i länen, lantbruksstyrelsen och naturvårdsnämnden har alltså till uppgift att handlägga dessa frågor.

Reservanterna borde ju ha goda förbindelser med lantbruksstyrelsen, eftersom en av reservanterna sitter med i denna styrelse, så det vore ju lätt för dem att skaffa sig samma besked som jag har fått när jag har talat med dem som leder lantbruksstyrelsens arbete.

Reservanterna vill ha en särskild, fristående arbetsgrupp som skulle stå över två statliga ämbetsverk. Det bör vara fina herrar som ingår i den expertgruppen då, eftersom de skall ge två generaldirektörer föreskrifter om vad de har att göra enligt den instruktion som de själva fått och som de tolkar så som jag relaterat. Är det så att det behövs en sådan expertgrupp, förmodar jag att dessa generaldirektörer själva kan tillsätta den. I varje fall bör inte riksdagen lägga sig i det.

Den förste ärade talaren, herr Hedin, uttalade tvivel om huruvida jordbruksutredningen skulle komma in på detta problem.

Jag tillhör själv denna utredning och kan betyga att vi har varit inne på precis samma tankegångar som herrar motionärer och reservanter nu utvecklar. Det förefaller mig närmast som om herrarna skulle ha kommit över den PM, som jordbruksutredningen utarbetat och där hämtat sina argument, ty de är precis desamma som vi har diskuterat. Vi har diskuterat huruvida man kan hålla djur som avbetar dessa arealer eller om man skall använda kemiska preparat

Förutsättningarna för en ekonomisk landskapsvård

eller på annat sätt hålla träd- och buskvegetationen borta. Det är precis vad herrarna säger.

Jag erkänner gärna att det är ett enkelt sätt att skaffa underlag för motioner och reservationer att bara gnugga promemorior från sittande utredningar. Om herrarna tvivlar på vad jag säger, ber jag att få läsa något av vad vi har sagt i en av våra senaste PM inom jordbruksutredningen och där vi bl. a. behandlade denna fråga: »Planeringsverksamheten bör ha som grundläggande uppgift att registrera och översiktligt presentera de fortgående strukturförändringarna inom jordbruket och deras konsekvenser för landsbygdsmiljön i vidaste mening. Det är angeläget att det ekonomiska rationaliseringsarbetet kan bedrivas i en effektiv takt liksom att verksamhetens konsekvenser på gott och ont snabbt uppmärksammas.»

Det framgår med all önskvärd tydlighet även härav att jordbruksutredningen har detta problem under observation och att den kommer att göra ett uttalande om hur saken lämpligen bör lösas. Hade det gällt en helt ny uppgift för lantbruksnämnderna, skulle jag inte ha något emot att man tillsatte en utredning eller en expertgrupp för ändamålet, men att tillsätta en expertgrupp för en uppgift som redan är given till två statliga ämbetsverk, tycker jag är att gå litet för långt. Det är inte många dagar sedan vi här i kammaren diskuterade hur man skulle kunna åstadkomma effektivisering och sparsamhet i statsförvaltningen. Om jag minns rätt var man på reservanternas håll mycket energisk att få framhålla att det förelåg stort intresse för statlig sparsamhet. Vad skall man kalla detta för? Herrarna vill ha experter som skall sitta över huvudet på två statliga ämbetsverk. Såvitt jag vet föreligger inga som helst motiv för sådana statsutgifter.

Herr talman! Såvitt jag förstår finns det ingen skillnad mellan oss när det

gäller intresse för naturvård och landskapsvård. Med hänsyn till att det heller inte finns något motiv för denna reservation ber jag att få yrka bifall till vad utskottet hemställt i föreliggande utlåtande.

Herr RINGABY (h) kort genmäle:

Herr talman! Detta är ett ämne som man inte behöver polemisera så hårt om som herr Hansson i Skegrie gjorde. Det rör ett helt opolitiskt och angeläget område, och vi skulle kanske kunna diskutera ämnet utan att polemisera alltför hårt mot varandra. Om herr Hansson är lika övertygad om behovet, varför kan då inte utskottsmajoriteten med en gång bifalla motionen? Vi är eniga om saken, säger herr Hansson, men vi diskuterar om det sätt på vilket det skall ske.

Ja, det är klart att man kan diskutera. Vi har som motionärer föreslagit en väg men reservanternas i utskottet har gått på remissvar från lantbrukshögskolans institutioner för växtodling och för lantbrukens företagsekonomi och anammat detta förslag. Ingenting skall göras över huvudet på statliga ämbetsverk, säger herr Hansson. Här måste väl ändå, herr Hansson, Kungl. Maj:t sätta till en expertgrupp så att den skall bli allsidig. Här skall också biologiska, samhällsekonomiska och vetenskapliga intressen, turistintressen, naturvårdsintressen o. s. v. vara med. Skall man ha en expertgrupp som är litet mera allsidigt sammansatt, måste väl denna tillsättas av Kungl. Maj:t. Om intresset för denna fråga verkligen är stort, hade det naturliga varit att man då bifallit motionsyrkandet och i utskottet gjort en hemställan ungefär som reservationens så att det verkligen blivit något resultat av det hela.

Jag vill också tillägga att herr Hansson inte ett enda ögonblick skall inbilla sig att denna fråga kommer att tas upp i samband med utformningen av den framtida jordbrukspolitik. Dessa utredningar är krasst ekonomiska och ut-

Förutsättningarna för en ekonomisk landskapsvård

redarna tänker inte på att ta några naturvårdshänsyn. Det får bli en annan grupp som tar hand om dessa frågor.

Herr HEDIN (h) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets ärade ordförande menar att vi här är överens om det stora intresse denna fråga bör bli föremål för. Det är bara i fråga om tillvägagångssättet som vi har olika meningar.

Om jag trodde att de modellstudier som det här talas om verkligen skulle komma till stånd utan några särskilda åtgärder från riksdagens sida, skulle jag kanske inte rösta på reservationen, men jag är inte alls övertygad om detta. Jag tror att det behövs ett initiativ från Kungl. Maj:ts sida. Det sägs i utskottets utlåtande ingenting om de modellstudier, som lantbruksstyrelsen bl. a. har tagit upp. Man tar t. ex. i utlåtandet inte med sista meningen i lantbruksstyrelsens yttrande, där det heter: »De företagsekonomiska modellstudierna bör enligt styrelsen lämpligen utföras i samråd mellan statens naturvårdsnämnd, lantbruksstyrelsen och lantbrukshögskolan.»

Jag tror för min del att det behövs ett initiativ från Kungl. Maj:t för att man verkligen skall få dessa studier och en allsidig utredning till stånd.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Man kan knappast kalla vad jag här anfört för polemik.

Det är svårt att ta på allvar motioner och reservationer om saker som redan är beslutade och håller på att genomföras. Man bör då kunna bifalla motionen, säger reservanterna. Ja, tänk så många motioner som kunde bifallas i riksdagen om motioner väcktes om allt som redan är beslutat och håller på att genomföras!

Nu säger herr Ringaby att om en expertgrupp skall tillsättas måste Kungl. Maj:t göra detta. Ja, naturligtvis, men

utskottet menar att det inte behövs någon sådan expertgrupp. Utskottet har då inte heller haft anledning att begära tillsättandet av en dylik.

Den fråga vi här diskuterar kommer inte att tas upp av jordbruksutredningen, säger herr Ringaby. Såvitt jag läst jordbruksutredningens direktiv rätt skall frågan tas upp där. Vi har också redan nu utarbetat en ganska omfattande promemoria om jordbruket och landsbygden där alla de problem som en jordbruksrationalisering kommer att innebära för landsbygden har tagits upp och prövats. Jag har själv deltagit i en debatt inom jordbruksutredningen kring just dessa problem.

Herr Hedin säger att utskottet inte har talat om några modellstudier. Nej, utskottet har talat om vad lantbruksstyrelsen anfört och instämt i dess synpunkter. Lantbruksstyrelsen har bl. a. anfört: »De företagsekonomiska modellstudierna bör enligt styrelsen lämpligen utföras i samråd mellan statens naturvårdsnämnd, lantbruksstyrelsen och lantbrukshögskolan.» Man är alltså själv införstådd med att dessa modellstudier bör förekomma, och detta instämmer utskottet i. Vad kan man mer begära?

Herr RINGABY (h) kort genmäle:

Herr talman! Om det är så att en utredning är på gång förvånar det mig i högsta grad att samtliga remissinstanser tillstyrkt en utredning. Vet de inte vad de talar om?

Herr LOTHIGIUS (h):

Herr talman! En av anledningarna till att jag begärde ordet var herr Hanssons i Skegrie framförda uppfattning att motionärerna skulle ha använt sig av jordbruksutredningens synpunkter som underlag för sin motion.

Det förhåller sig, utskottets värderade ordförande, inte alls på det sättet. I stället har man använt sig av den landskapsvårdsplan för nedre siljansområdet som föreligger färdig och där man

Förutsättningarna för en ekonomisk landskapsvård

mycket kraftfullt tagit upp dessa frågor och säger att det även är viktigt att på något sätt göra befolkningen uppmärksam på att åkrar håller på att växa igen med buskar. Igenväxningen går för sakta för att folk skall se vad som sker o. s. v.

Detta är verkligen en mycket allvarlig fråga. Vi vet hur snabbt hela vårt landskap håller på att förändras, detta i stor utsträckning av ekonomiska skäl. Våra jordbruk igenplanteras, hela Småland håller på att beskogas av gran och det kan i och för sig vara riktigt att så sker men vi måste i alla fall lämna utrymme, där det går, för det ljusa landskapet. Jag är inte alls övertygad om att man kan klara denna fråga utan att tillätta en expertgrupp.

Herr Hansson i Skegrie talar om fina herrar i en expertgrupp som måste stå över herrar generaldirektörer. Varför måste det vara på det sättet? Kan det inte vara hyggliga, inte så fina, herrar som har möjlighet att ge informationer och vara vägledande för herrar generaldirektörer? Jag skulle föreställa mig att det är så motionärerna tänkt sig saken.

Här har man för en gångs skull i Sveriges riksdag för landskapsvården och för naturvården fört fram ett förslag till ekonomisk lösning av problem utan att stora anslag omedelbart skall behöva ställas till förfogande. Man skall i stället diskutera möjligheterna att kunna skapa en landskapsvård som blir självbärande i framtiden. Det tycker jag är något mycket väsentligt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall be att få ställa en direkt fråga till herrar reservanter: Syftar herrar reservanter till skapandet av ett nytt statligt ämbetsverk för detta ändamål? Eller syftar ni till att expertgruppen skall redovisa sina

resultat för redan förefintliga ämbetsverk?

Herr RINGABY (h) kort genmäle:

Herr talman! Reservanterna syftar till att få en modellplan för en ekonomisk landskapsvård prövad för att sedan användas i större sammanhang.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! I mitt förra anförande påpekade jag att lantbruksstyrelsen säger sig vara införstådd med att göra upp dessa modellplaner.

Skall det inrättas en ytterligare grupp som skall arbeta vid sidan av lantbruksstyrelsen?

Herr PERSSON i Skänninge (s):

Herr talman! Jag hade inte tänkt blanda mig i denna diskussion eftersom jag inte deltagit i utskottets överläggningar kring denna fråga.

Men eftersom man i dessa dagar talar om hur man skall kunna bevara borgfreden under nästa år skall jag försöka medverka till att den inte blir satt på alltför hårda prov i denna fråga. Jag vill därför bara understryka vad herr Hansson i Skegrie sagt om att vi kommer att ta upp denna fråga i jordbruksutredningen. Utredningen kommer således inte enbart att behandla ekonomiska frågor.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ringaby begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 25, röstar

Användningen av psykologiska testmetoder inom den statliga verksamheten

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Carl Eskilsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Ringaby begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 170 ja och 34 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 26

Användningen av psykologiska testmetoder inom den statliga verksamheten

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 46, i anledning av väckta motioner angående användningen av psykologiska testmetoder inom den statliga verksamheten.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr BJÖRK i Göteborg (s):

Herr talman! Om kammaren i dag varit mera arbetsbelastad, hade jag tvekat att begära ordet i anslutning till en motion, som blivit föremål för en så pass välvillig behandling som här är fallet. Jag tillåter mig ändå att upp- ta några minuter av kammarens tid för att understryka vikten av de problem som här presenteras.

Vad motionärerna velat rikta uppmärksamheten på är den tilltagande användningen av psykologiska testningsmetoder vid anställning och befordran inom den statliga verksamhe-

ten. Vi har hänvisat till de ömtåliga och svårbemästrade problem som kan uppstå i samband därmed. Det hör bl. a. samman med att tillförlitligheten av dessa metoder alltjämt är omstridd och att de vid okritisk användning kan få ödesdigra resultat för berörda tjänstemäns och sökandes framtid.

Man har också problemet med offentlighet och sekretess i detta sammanhang. Risken är att anställnings- och befordringsärenden kan avgöras med stöd av hemlighållna testresultat, vilket helt skulle stå i strid med den offentlighetsprincip som annars dominerar i vårt samhälle. Vi har understrukt vikten av att iaktta försiktighet på detta område. Vi har också föreslagit att problemen i detta sammanhang skall bli föremål för utredning i lämplig form.

Motionen har blivit synnerligen positivt mottagen på de allra flesta håll. Samtliga remissinstanser understryker de anmälda problemens stora betydelse. Samtliga berörda löntagarorganisationer tillstyrker utredning, Statstjänarkartellen, TCO och Statstjänstemännens riksförbund utan reservation, SACO med önskemål om en något annan inriktning i utredningsarbetet än vad motionärerna har föreslagit. Också inom utskottet har motionen blivit mycket positivt mottagen. Representanter för olika partier har uttryckt sin oro och sina bekymmer för de problem som kan uppstå vid en alltför snabb och okritisk tillämpning av metoden.

Det har inte heller erbjudit några större svårigheter för utskottet att komma fram till en enhällig skrivning. Utskottet säger sig bl. a. ha »kommit till uppfattningen att psykologisk testning kan ha en uppgift att fylla bl. a. som hjälpmedel vid rekrytering och urval av personal inom den offentliga verksamheten», en synpunkt som motionärerna inte har något att invända mot. Utskottet understryker också starkt »att testningsresultaten endast får ses som

Användningen av psykologiska testmetoder inom den statliga verksamheten

en bland de faktorer som bör läggas till grund för myndigheternas beslut i personalfrågor».

I fortsättningen heter det bl. a.: »Utskottet finner angeläget att stor försiktighet iakttages vid användandet av den psykologiska testningen inom statsförvaltningen.» Man hänvisar till att ytterligare prövning erfordras beträffande tillförlitligheten hos använda testmetoder, att det råder brist på kvalificerade psykologer, att man måste lösa organisatoriska frågor rörande forskning och utbildning och att de av motionärerna framförda problemen rörande offentlighet och sekretess kräver ingående prövning.

Utskottet anser också att det »här är fråga om förhållanden av stor betydelse när det gäller att uppehålla den grundlagsstadgade principen om förtjänst och skicklighet som enda och avgörande befordringsgrunder». Man påpekar, precis som motionärerna, att bedömningen givetvis blir något olika när det gäller enkla anlagsprövningar och när det är fråga om försök till mer inträngande personlighetsanalys i samband med tillsättande av mera kvalificerade och ansvarsfulla tjänster.

Mot denna bakgrund kunde man ju ha tänkt sig att utskottet helt skulle ha anslutit sig till motionärernas utredningsförslag. Det är nu inte helt och hållet fallet. Utskottet hänvisar till att det föreligger ett omfattande utredningsmaterial och att ytterligare material är att förvänta. Därvidlag kunde jag möjligen anmäla den reservationen att det visserligen föreligger eller väntas ett omfattande utredningsmaterial men att detta material ändå i allmänhet inte är av den karaktären att det mera direkt behandlar förevarande problem.

Utskottet tar inte uttrycklig ställning till den tanke som motionärerna har framfört, nämligen att man sedan pågående utredningsarbete avslutats skulle kunna tillsätta en stor och samlad utredning för hela frågekomplexet. Mo-

tionärerna vill inte heller insistera på att man skall välja den vägen. Det kan nämligen råda någon tvekan, huruvida man här borde gå fram på den stora och samlade utredningens väg eller lösa problemen genom partiella utredningar och undersökningar.

Utskottets yrkande ligger emellertid nära motionärernas. Det sägs att utskottet »förutsätter att befintligt och framkommande utredningsmaterial göres till föremål för en samlad översyn och att Kungl. Maj:t på grundval härav tager de initiativ till ytterligare undersökningar och till praktiska åtgärder som kan befinnas påkallade».

Jag finner denna behandling av motionen synnerligen tacknämlig. Jag ibillar mig också att utskottsutlåtandet kan bli till nytta i första hand för civildepartementet när det i fortsättningen finner det angeläget att gripa sig an med detta problem.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 27

Föredrogs vart efter annat allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 47, i anledning av väckta motioner angående glesbygdernas kommunikationsproblem, samt

nr 48, i anledning av väckta motioner om ersättning av statsmedel för skada som vållats av barn och ungdom i familjevård.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 28

Anmälades en till herr talmannen under sammanträdet avlämnad motion nr 961, av herrar Börjesson i Falköping och Persson i Heden, i anledning av

Kungl. Maj:ts proposition nr 174, angående statsbidrag till politiska partier.

Denna motion bordlades.

§ 29

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts fem enkla frågor, nämligen av:

herr *Nilsson* i Bästekille, till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående rätten för sjukskriven husmor att utföra arbete i hemmet,

herr *Johansson* i Norrköping, till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående extra bostadskvot till kommuner med experimentbyggen,

herr *Jonasson*, till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående principerna för användande av investeringsmedel,

herr *Johansson* i Skärstad, till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående skyddet för enskilda personer vid vissa förskingringar, samt

herr *Eriksson* i Bäckmora, till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående allmänhetens insyn i radions och televisionens programkostnader.

§ 30

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 14.14.

In fidem

Sune K. Johansson